

№ 2 (92) 2020

НАША ВЕРА

Алесь Маракха. «Я прашу вас, не згубіце Беларусь»,
палатно, алей, 2020 г.

Ірына Багдановіч

Моліцца Папа...

Да 100-годдзя Святога Айца Яна Паўла II

Думкі каля карцінаў «Малітва»
Сяргея Шэмета
і «Я прашу вас, не згубіце Беларусь»
Аляксея Марачкіна.

Залатагорскі касцёл паміж хвалямі бэзу
Ў травень плыве, быццам човен Пятра, поўны руху,
Моліцца Папа, прысутны з ім побач, у духу,
Ў нашай інтэнцыі — за Беларусь — служыць Месу...

На раздарожжах, што сёння трывожаць Еўропу,
Ту жаць народы па праўдзе, свабодзе, любові,
Хмарына страху з хваробай, жабрацтвам у змове
Засціць нам зрок, пакутуе душа з недахопу
Веры, надзеі, чакання, ці хто спагадае?..
Папа над намі малітвай з вышыняў чуае.
Ласка малітвы над намі, як бэзавы водар,
З брамаю неба нас лучыць, а ў ёй — са свабодай...

Папа да нас ткаў пасланніа праменныя ніці,
Слаў бласлаўленне знявераным нам і праз межы:
— Я вас прашу, праз Хрыста, Беларусь не згубіце!
Свет уратуе любоў, свет любові належыць! —
Чуй, Беларусь, Папы голас бацькоўскі, прарочы,
Ён цябе выведзе з немачы, з цемрыва ночы,
Келіхі зла адмыслова над светам праліты,
Час пандэміі для кожнага сёння іспытам.
Папа нас кліча: «Не бойцеся, дзеці, ідзіце —
Дзверы Хрысту, дзверы сэрцаў сваіх расчыніце!
Праўдаю гэтай жывіце, не фальшам прагрэсу...»

Залатагорскі касцёл паміж хвалямі бэзу
Ў травень плыве, быццам човен Пятра, поўны руху,
Моліцца Папа, прысутны з ім побач, у духу...

Травень 2020 г.

Рэдакцыйная рада:

арцыбіскуп Тадэвуш Кандрусевіч, Мітрапаліт Мінска-Магілёўскі,
біскуп Юрый Касабуцкі,
кс. Аляксандр Амяльчэня, Ірына Багдановіч, Данута Бічэль, кс. Юры Быкаў,
Ірына Жарнасек, Аляксандр Жлутка, Лідзія Камінская,
Аліна Новікава, кс. Дзмітрый Пухальскі (касцёльны кансультант),
Ала Сямёнава, Аркадзь Шпунт.
Галоўны рэдактар — Крыстына Лялько.
Мастацкі рэдактар — Уладзімір Вішнеўскі.
Тэхнічны рэдактар — Алег Глекаў.

Год Яна Паўла II

БЭНЭДЫКТ XVI
ДА 100-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ
СВЯТОГА ПАПЫ ЯНА ПАЎЛА II

Караль ВАЙТЫЛА
«НІШТО НАС НЕ ПАВІННА ПАЛОХАЦЬ...»

Кс. праф. Вальдэмар ХРАСТОЎСКІ
МЕСЦА ЗАПАВЕДЗІ «ШАНУЙ БАЦЬКУ СВАЙГО
І МАЦІ СВАЮ» У ДЭКАЛОГУ

Ірына БАГДАНОВІЧ
АЙЧЫНА. ТРЫПЦХ З ЦЫКЛУ
«СЛЕДАМ СВЯТОГА АЙЦА ЯНА ПАЎЛА II»

Алесь МАРА
«Я ПРАШУ ВАС, НЕ ЗГУБІЦЕ БЕЛАРУСЬ»

Спадчына

Ірына БАГДАНОВІЧ
СТАРОНКА РЭЛІГІЙНАЙ ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСІ

Валяр'ян ХАРКЕВІЧ
ЖЫРОВІЦЫ – ЛАСКАЎ КРЫНІЦЫ...

Кс. Пётр ТАТАРЫНОВІЧ
ШЛЯХАМ ДЗІВАЎ І ЎРАЖАННЯЎ

Проза

Леанід ДРАНЬКО-МАЙСЮК
«...УСЕ БАЧЫЛІ НЯСТАЧУ ВІНА...»

Прэзентацыя

Ірына БАГДАНОВІЧ
ДАКУМЕНТАЛЬНАЯ АПОВЕСЦЬ
ПРА КСЯНДЗА АДАМА СТАНКЕВІЧА

Паэзія

Ян ЧЫКВІН
ВЕРШЫ

Аксана ДАНИЛЬЧЫК
ВЕРШЫ

Прэзентацыя

Дзяякан Мікола ГРАКАЎ
ДАНТАВА БЕАТРЫЧЭ Ў БАГДАНОВІЧАВЫМ ВЯНКУ,
АБО ВАНДРОЎКА З АКСАНАЮ ДАНИЛЬЧЫК
ТУДЫ, ДЗЕ СПЯВАЕ ЛЁД

Пераклады

Георг Освальд КОТТ
ЯК З'ЯВІўСЯ БРАЎНШВАЙГСКІ ЛЕЎ

Проза

Уладзімір СІЎЧЫКАЎ
«ПАДЫМІ МЯНЕ Ў СВЕТЛЫ АБШАР...»

Нашы святыні

Святлана АДАМОВІЧ
КАСЦЁЛ СВЯТОЙ ТРОЙЦЫ Ў РАДАШКОВІЧАХ

Мастацтва

Аркадзь ШПУНТ
КРЫВІЧЫ І ВАКОЛІЦЫ

Да 100-годдзя з дня нараджэння святога папы Яна Паўла II

Ліст папы Бенэдыкта XVI
Ватыкан, 4 мая 2020 г.

18 мая мінула 100 гадоў з дня нараджэння Яна Паўла II у маленькім польскім мястэчку Вадавіцы. Польшча, якую тры суседнія дзяржавы — Прусія, Расія і Аўстрыя — падзялілі паміж сабою і акупавалі больш за сто гадоў, пасля Першай сусветнай вайны атрымала незалежнасць. Гэта была падзея, якая абуджала вялікія надзеі, але таксама патрабавала вялікіх высілкаў, бо дзяржава, якая паўставала нанова, усё яшчэ адчувала на сабе ціск абедзвюх краінаў — Германіі і Расіі. У такім цяжкім становішчы, але перадусім у сітуацыі надзеі рос малады Караль Вайтыла. На жаль, ён вельмі рана страціў сваіх маці, брата, а потым таксама і бацьку, якому быў абавязаны глыбокаю і гарачаю пабожнасцю. Маладога Каралю асаблівым чынам цікавілі літаратура і тэатр, таму пасля атрымання атэстата аб заканчэнні школы ён пайшоў ва ўніверсітэт вывучаць гэтыя два прадметы.

«Каб уберагчыся ад вывазу на прымусовыя работы ў Германію восенню 1940 года, я пачаў працаваць чорнарабочым у каменаломні, што належала хімікаводу Сольвай» (Ян Павел II, «Дар і Таямніца», с. 17). «Восенню 1942 года я прыняў канчатковае рашэнне паступіць у Кракаўскую духоўную семінарыю, якая дзейнічала ў падполлі <...>, арцыбіскуп мітрапаліт [размясціў] пад дахам сваёй рэзідэнцыі. <...>

Працуючы рабочым, я падпольна скончыў два першыя гады, г. зн. тых, што ў *curriculum* навучання прысвечаны філасофіі. <...> У сувязі з гэтым я раней за маіх аднакурснікаў атрымаў святарскае пасвячэнне. Было гэта 1 лістапада 1946 г.» (тамсама, с. 20–22). Аднак тэалогію ён вывучаў не толькі па кніжках, але таксама праз досвед канкрэтнай цяжкай сітуацыі, у якой знаходзіўся ён і яго краіна. Гэта было ў нейкім сэнсе характэрна для яго жыцця і дзейнасці. Ён штудзіруе кнігі, але заключаныя ў іх пытанні становяцца матэрыяй, якую ён спазнае на вопыце і глыбока перажывае. Так для яго як маладога біскупа — з 1958 года дапаможнага біскупа, а з 1964 года арцыбіскупа Кракава — Другі Ватыканскі Сабор становіцца школаю ўсяго яго жыцця і працы. Важныя пытанні, якія датычылі перадусім так званай Схемы XIII, пазней названай Канстытуцыяй «*Gaudium et spes*», былі яго асабістымі пытаннямі. Распрацаваныя на Саборы адказы адкрылі яму яго шлях як біскупа, а пазней і як Папы.

Калі 16 кастрычніка 1978 года кардынал Вайтыла быў абраны Наступнікам Святога Пятра, Касцёл знаходзіўся ў драматычнай сітуацыі. Пасяджэнні Сабору прадстаўляліся ў публічнай прасторы як спрэчкі на тэму самой веры, якая праз гэта, здавалася, губляла свой характар беспамылковай і непарушнай цвярдзіны.

Так, напрыклад, адзін баварскі пробашч характарызаваў тую сітуацыю наступнымі словамі: «У рэшце рэшт мы ўпалі ў памылковую веру». Гэтае пачуццё, што ўжо ні ў чым няма ўпэўненасці, што ўсё можна ставіць пад сумненне, яшчэ больш сілкаваў спосаб ажыццяўлення літургічнай рэформы. Пачало здавацца, што і ў літургіі можна ўсё ствараць самому. Павел VI энергічна і паслядоўна прывёў Сабор да завяршэння, але пасля стаў перад яшчэ больш складанымі праблемамі <...>. Сацыялагі параўноўвалі сітуацыю тагачаснага Касцёла з сітуацыяй Савецкага Саюза пад кіраўніцтвам Гарбачова, у якім у працэсе пошукаў неабходных рэформаў быў цалкам разбураны магутны вобраз савецкай дзяржавы.

Такім чынам, новага Папу па сутнасці чакала заданне, якое было амаль немагчыма выканаць па чалавечых мерках. Аднак Ян Павел II пачаў абуджаць новае захапленне Хрыстом і Яго Касцёлам. Перш за ўсё былі важнымі яго словы на распачацце Пантыфікату, яго заклік: «Не бойцеся! Адчыніце, адчыніце насцеж дзверы Хрысту!» Гэты тон, зрэшты, характарызаваў увесь яго Пантыфікат і ўчыніў яго чалавекам, які <...> абнавіў Касцёл. Гэта адбылося таму, што новы Папа паходзіў з краіны, у якой пазітыўна ўспрынялі Сабор. Вырашальным было не сумненне

ва ўсім, але радаснае абнаўленне ўсяго.

Правёўшы 104 вялікія душпа-
стырскія падарожжы, Папа пера-
сёк увесь свет і ўсюды абвяшчаў
Евангелле як Радасную Навіну і
такім чынам тлумачыў таксама
свой абавязак стаяць на баку
дабра, на баку Хрыста.

У 14-ці энцыкліках ён па-но-
ваму паказваў веру Касцёла і яго
вучэнне пра чалавека, што вы-
клікала супраціўленне ў заходніх
Касцёлах, якія былі перапоўнены
сумненнямі.

Сёння, мне здаецца, вельмі
важна ўказаць на той цэнтр, у
перспектыве якога неабходна
чытаць пасланне, заключае
ў яго розных тэкстах. І гэты
цэнтр пераканаўча адкрыла пе-
рад усімі намі гадзіна яго смерці.
Папа Ян Павел II памёр у вігілію
ўстаноўленага ім свята Божай
Міласэрнасці. Дазвольце мне
перш за ўсё далучыць тут малую
асабістую заўвагу, якая паказвае
нам штосьці важнае для разумен-
ня сутнасці і паводзінаў гэтага
Папы. Ян Павел II з самага пачат-
ку знаходзіўся пад вялікім ура-
жаннем ад паслання кракаўскай
манахкі Фаўстыны Кавальскай,
якая паказала Божую міласэ-
рнасць як істотны цэнтр усёй
хрысціянскай веры і спрыяла,
каб было ўстаноўлена гэтае свята.
Пасля кансультацый Папа абраў
для яго Белую Нядзелю. Аднак па
пытанні адпаведнасці гэтай даты
перад прыняццем канчатковага
рашэння ён папрасіў выказацца
Кангрэгацыю Веравучэння. Мы
далі адмоўны адказ, бо лічылі,
што такую вялікую, старажыт-
ную і напоўненую зместам дату,
як Белая Нядзеля, не трэба аб-
цяжарваць новымі ідэямі. Для
Святога Айца, пэўна, прыняць
нашае «не» было нялёгка, аднак
ён зрабіў гэта з усёю пакораю і
прыняў таксама нашае другое
«не». Урэшце ён сфармуляваў

Ян Павел II і кардынал Ёзаф Ратцынгер. Вялікая пятніца, 20.03.2002 г. Базыліка св. Пятра.

прапанову, паводле якой гіста-
рычнае значэнне Белай Нядзелі
застаецца ранейшым, але ў яе
першасны змест уводзіцца Божая
міласэрнасць. Часта здараліся
сітуацыі, у якіх на мяне рабіла
вялікае ўражанне пакора Вяліка-
га Папы, калі ён адмаўляўся ад
ідэяў, што яму падабаліся, але
на іх не давалі згоды афіцыйныя
органы, якія трэба было звычай-
на прасіць.

Момант, калі Ян Павел II ады-
шоў з гэтага свету, настаў якраз
пасля першых Нешпараў свята
Божай Міласэрнасці. Гэта асвят-
ліла гадзіну яго смерці — святло
Божай міласэрнасці зазіхацела
над яго кананнем як пасланне,
што было паклікана ўмацаваць.
У сваёй апошняй кнізе «Памяць
і самасвядомасць», якая ўбачы-
ла свет амаль напярэдадні яго
смерці, Папа яшчэ раз корат-
ка прадставіў пасланне Божай
міласэрнасці. Ён заўважае, што
сястра Фаўстына памерла яшчэ
перад жахам Другой сусветнай
вайны, але ўжо перадала адказ
Пана на гэтую бязлітаснасць:
«Зло не атрымлівае канчатковай
перамогі! Пасхальная таямніца
пацвярджае, што канчаткова

пераможным з'яўляецца дабро;
што жыццё атрымлівае перамогу
над смерцю; што над нянавісцю
трыумфуе любоў» (с. 66).

На працягу ўсяго жыцця
Папу было важна, каб суб'ек-
тыўна прыняць за свой цэнтр
хрысціянскай веры вучэнне аб
збаўленні і рабіць іншых здоль-
нымі прыняць яго. Дзякуючы
ўваскросламу Хрысту Божая
міласэрнасць прызначаная для
кожнага. Нягледзячы на тое,
што гэты цэнтр хрысціянскай
экзістэнцыі дараваны нам толькі
ў веры, ён мае таксама і філасоф-
скае значэнне, бо, паколькі Бо-
жая міласэрнасць не з'яўляецца
фактам, мы павінны спраўляцца
з жыццём у свеце, у якім кан-
чатковая процівага дабра і зла
не распазнавальная, але, нягле-
дзячы на гэтае аб'ектыўнае гіста-
рычнае значэнне, кожны павінен
ведаць, што Божая міласэрнасць
мацнейшая за нашыя слабасці.
У гэтым месцы неабходна знахо-
дзіць унутраную еднасць паслан-
ня Яна Паўла II і асноўныя інтэн-
цыі папы Францішка: насуперак
частаму меркаванню, Ян Павел II
не быў маральным рыгарыстам.
Адкрываючы істотнае значэнне

Божай міласэрнасці, ён даў нам магчымасць прыняць маральныя патрабаванні, нягледзячы на тое, што чалавек ніколі не зможа ім адпавядаць. Мы прадпрымаем нашыя маральныя высілкі ў святле Божай міласэрнасці, якая становіцца для нашай слабасці аздараўляльнаю моцаю.

Калі папа Ян Павел II паміраў, плошча св. Пятра была напоўнена людзьмі, перадусім моладзю, якая жадала ў апошні раз сустрэцца са сваім Папам. Я ніколі не забуду таго моманту, калі арцыбіскуп Сандры абвясціў пра адыход Папы. Перадусім не забуду моманту, калі вялікі звон св. Пятра абвясціў гэтую навіну. У дзень пахавання Святога Айца можна было ўбачыць мноства плакатаў з надпісам «*Santo subito*» («неадкладна святы»). Гэта быў заклік, які вынікаў з сустрэчы з Янам Паўлам II і які было чуваць з усіх бакоў. Не толькі на плошчы св. Пятра, але і ў розных інтэлектуальных колах ішлі дыскусіі пра тое, каб надаць Яну Паўлу II тытул «Вялікі».

Слова «святы» ўказвае на Божую сферу, а слова «вялікі» — на чалавечае вымярэнне. Паводле прынцыпаў Касцёла, святасць ацэньваецца па двух крытэрыях: гераічнасці цнотаў і цуду. Гэтыя два крытэрыі цесна звязаныя паміж сабою, бо пад паняццем «гераічная цнота» маецца на ўвазе не нейкі «алімпійскі поспех», але факт, што ў дадзеным чалавеку і праз яго відавочным становіцца тое, крыніцаю чаго ён сам не з'яўляецца, тое, што ў ім і праз яго аб'яўляе дзеянне Божае. Гаворка ідзе не пра маральныя спаборніцтвы, але пра адрачэнне ад уласнай велічнасці. Гаворка ідзе пра тое, што чалавек дазваляе Богу дзейнічаць у сабе і такім чынам праз сябе робіць бачнымі дзеянне і моц Бога.

Тое самае датычыць і крытэрыя цуду. Тут таксама маецца

на ўвазе не тое, што адбываецца штосьці сенсацыйнае, але тое, што аздараўляльная дабрыня Бога праяўляецца такім чынам, што гэта пераўзыходзіць усялякія чалавечыя магчымасці. Святы — гэта адкрыты чалавек, якога напаўняе Бог. Святы — гэта чалавек, адкрыты на Бога, чалавек, прасякнуты Богам. Святым з'яўляецца той, хто не засяроджвае ўвагу на сабе, але робіць так, што мы бачым і распазнаем Бога. Мэтаю беатыфікацыйнага і кананізацыйнага працэсаў з'яўляецца менавіта даследаванне гэтых з'яваў паводле нормаў права. Што датычыць Яна Паўла II, то два гэтыя працэсы былі праведзеныя дакладна і ў адпаведнасці з прынятым законам. Такім чынам, ён паўстае цяпер перад намі як айцец, які аб'яўляе нам міласэрнасць і дабрыню Бога.

Больш цяжкая задача — даць правільнае азначэнне паняццю «вялікі». На працягу амаль двухтысячагадовай гісторыі папства тытул «Вялікі» замацаваўся толькі за двума Папамі: за Львом I (440–461 гг.) і за Грыгорыем I (590–604 гг.). Слова «вялікі» мае ў абодвух гэтых выпадках палітычнае адценне, але ў тым сэнсе, што дзякуючы іх палітычным дасягненням праяўляе сябе нейкая з таямніцаў самога Бога. Леў Вялікі ў размове з правадыром гунаў Атылам пераканаў яго не разбураць Рым, горад апосталаў Пятра і Паўла. Без зброі, без ваеннай ці палітычнай улады, моцаю свайго пераканання ў веры ён здолеў угаварыць жудаснага тырана не разбураць Рым. У барацьбе духа з уладаю і моцаю дух аказаўся мацнейшым. Грыгорый I не меў аніводнага падобнага бачнага дасягнення, але, нягледзячы на гэта, змог некалькі разоў уратаваць Рым ад лангбардаў — ён таксама, супрацьпастаўляючы ўладзе дух, атрымаў перамогу дзякуючы духу.

Калі мы параўноўваем гісторыі гэтых двух Папаў з гісторыяй Яна Паўла II, мы бачым бясспрэчнае падабенства. Ян Павел II таксама не меў у распараджэнні ніякай ваеннай моцы ці палітычнай улады. У лютым 1945 года, калі адбываліся нарады адносна будучага выгляду Еўропы і Германіі, хтосьці заўважыў, што трэба таксама ўлічваць меркаванне Папы. Тады Сталін запытаў: «Колькі ў Папы дывізій?». Канешне, у яго не было ніводнай. Але моц веры аказалася тою сілаю, якая ў 1989 годзе ўрэшце вывела з раўнавагі савецкую сістэму сілы і зрабіла магчымым новы пачатак. Бясспрэчна, вера Папы стала істотным элементам, які змяніў перавагу сілаў, і можна з упэўненасцю сказаць, што ў гэтым бачная яго веліч, якая праявілася таксама ў выпадку з Грыгорыем I і Львом I.

Пытанне, ці замацуецца за ім тытул «Вялікі», пакінем адкрытым. Праўда заключаецца ў тым, што ў Яну Паўлу II для нас усіх аб'явіліся моц і дабрыня Бога. У час, калі Касцёл зноў церпіць з-за ціску зла, ён з'яўляецца для нас сімвалам надзеі і суцяшэння.

Дарагі святы Яне Паўле II, маліся за нас!

Бэнэдыкт XVI

*Падрыхтавала
Дар'я Ахламёнак.*

*Паводле: «List Benedykta XVI na 100 lecie Urodzin JPII»;
<https://www.niedziela.pl/artukul/53284/LIST-BENEDYKTA-XVI-NA-100-LECIE-URODZIN>.*

Служэнне надзеі

«Нішто нас не павінна палохаць: ані шатан, ані свет, ані грэх, калі ў нас ёсць моц Хрыста», – напісаў у далёкім 1964 годзе малады Кракаўскі арцыбіскуп Караль Вайтыла.

Праз 14 гадоў, 22 кастрычніка 1978 г., ужо як новаабраны Папа на плошчы св. Пятра ў Рыме ён прамовіў словы, якія сталі дэвізам і галоўным кірункам ягонага Пантыфікату: «Не бойцеся! Адчыніце дзверы Хрысту!»

Цяпер, калі людзі ва ўсім свеце пражываюць час няўпэўненасці, трывогі і страху, калі выпрабавуюцца не толькі нашы фізічныя, але і духоўныя сілы, а таксама наш давер да Бога і вера ў Яго, словы святога Яна Паўла II і ягоны заклік здаюцца асабліва важнымі і актуальнымі. Напэўна, і 100-годдзе Вялікага Папы, якое сёлета адзначаем, дадзена нам у гэты няпросты час для таго, каб мы больш уважліва прыслухаліся да яго прарочага голасу, каб не забывалі зноў і зноў вяртацца да яго духоўнай спадчыны, у якой ёсць адказы на многія балючыя пытанні экзістэнцыі чалавека...

Прапануем вам, шаноўныя чытачы, цікавыя і малавядомыя старонкі гэтай спадчыны – невялікія ўрывкі з «асабістых нататак» Яна Паўла II «Я ўвесь

у руках Божых». Нататкі ахопліваюць цэлае 40-годдзе духоўнага жыцця «ў Богу і з Богам» спачатку маладога Кракаўскага біскупа, потым Кракаўскага Мітрапаліта і кардынала Караля Вайтылы, а пазней – Папы Яна Паўла II. Пяць гадоў назад, у 2015 г., мы ўжо друкавалі частку гэтых унікальных запісаў, якія выйшлі асобнаю кнігаю ў кракаўскім выдавецтве «Znak» у 2014 г.

Як падкрэсліў у прадмове да кнігі ініцыятар і галоўны натхняльнік яе выдання, былы сакратар Святога Айца кардынал Станіслаў Дзівіш, гэтыя запісы паказваюць нам крыніцу духоўнасці Яна Паўла II, вытокі «яго ўнутранай сілы і рашучай волі служэння Хрысту да апошняга ўздыху».

Для гэтай публікацыі былі выбраныя запісы арцыбіскупа Караля Вайтылы з 1964, 1965 і 1971 гадоў, зробленыя ім падчас рэкалекцый, прысвечаных біскупскаму служэнню, якое ён, сапраўды і добры пастыр, называў служэннем надзеі, а яго высокай місіі прысвяціў кнігу «Устаньце, хадзем!», застаючыся для ўсіх і на ўсе часы выдатным прыкладам і ўзорам гэтага служэння.

Крыстына Лялько

Караль Вайтыла
Ян Павел II

«Нішто нас не павінна палохаць...»

З асабістых нататак «Я ўвесь у руках Божых»

Рэкалекцыі 31.VIII–3.IX.1964
Кс. бп. К[азімеж] Ю[заф] Кавальскі

1.IX.

6. Канферэнцыя

Біскуп удзельнічае ва ўладзе Хрыста.

Важна тое, як гэтаю ўладаю карыстацца. Існуе спосаб, які сам Настаўнік вызначае як адпаведны для «валадароў гэтага свету»: валадарыць так, каб падданыя адчувалі іх уладу і яшчэ мусілі лічыць іх дабрадзеямі. «Але вы не так», — кажа Хрыстус. Адпаведны стыль улады у Касцёле павінен быць душпастырскі, што вельмі выразна падкрэсліваў Ян XXIII. «*Caritatem facientes in veritate*» («Чынячы любоў у праўдзе»). Паміж праўдаю і любоўю павінна быць цесная павязь, як паміж Асобамі Найсвяцейшай Тройцы: *veritas praecedit* (праўда апырэджвае).

Пра важнасць праўды ў жыцці і дзейнасці біскупа. Праўда моўленага слова, праўда меркавання пра іншых: *audiat et altera pars* (трэба выслушаць таксама іншы бок). Праблема дарадчыкаў. (Вельмі цікавая думка: атэізм спараджае саўдзельнікаў; Божая любоў шукае братэрства.) На тэму любові: яна павінна быць паўсюднай, не можа быць месніцкай і не можа ствараць падзелаў. Далей: яна павінна быць службовай; службовасць, бадай, найбольш вызначае любоў. Урэшце: яна павінна быць прабацальнаю. Усяму гэтаму трэба вучыцца каля Сэрца Езуса праз Сэрца Марыі.

<...>

2.IX.

9. Канферэнцыя

Пра святасць і любоў у кантэксце паклікання і жыцця св. Яна Евангеліста. Экзэгега некаторых месцаў у яго Евангеллі, асабліва запэўніванне Збаўцы (любоў адкрываецца і гэтаю адкрытасцю **запальвае** іншых). Менавіта гэты агонь, гэты апостальскі запал найбольш важны. Ці запаліў я кагосьці?

Шмат на тэму адносінаў да Эўхарыстыі: берагчы Яе з найвялікшым клопатам <...>, але таксама рабіць як мага больш даступнай.

Любоў запальваецца каля Сэрца Пана Езуса і да Яго прыводзіць сябе і іншых. Святасць адкрытага сэрца. <...>

10. Цяпер у кантэксце св. Пятра, які быў недасканалы і лічыў сябе такім, «бо я чалавек грэшны». Кожны з нас таксама грэшны чалавек <...>. Пазбыцца «*acceptatio personae propriae*» («адабрэння ўласнай асобы») і так стаць перад Хрыстом Панам. Паколькі мы (біскупы) пакліканыя да большай любові, таму і грэх для нас з'яўляецца яшчэ большым цяжарам, бо найперш ён можа яшчэ больш «правальваць» увесь Касцёл, асабліва ўласную дыяцэзію. Таму тут абавязковая *odium peccati* (нянавісць да граху). Гэта таксама агонь: і тут трэба называць дабро добром, а зло злом. Калі справа датычыць барацьбы з грахам у сабе і ў іншых, недастаткова толькі ганіць і знішчаць, але заўсёды трэба мець пазітыўныя ідэалы. Пытанне: якую маем карысць з нашай уласнай споведзі? Выбар адпаведнага спаведніка, неабавязкова аднаго, які ёсць нашым прабацаючым Хрыстом. Апроч таго, цаніць тых, хто нам робіць заўвагі. Прэч гнаць лісліўцаў. І не адчайвацца перад пераследамі, бо праз гэта ўваходзіць грэх. Пазбягаць нагодаў для граху. Не ўздываць «шатанскіх» праблемаў (спакушэнне Пана Езуса: *apage satanas — idzi прэч, сатана*). Дыскусія з шатанам магчымая тады, калі мы вельмі цесна з'яднаныя з Хрыстом і Маці Божай. А кожная перамога над шатанам павінна быць штуршком да тым большай пакоры і чуйнасці.

Адносіны біскупа да грэшніка: адкрытае сэрца, прымаць прыніжэнні нават з вуснаў грэшнікаў, а калі будзе час — *fortiter agere* (дзеянчаць рашуча). І ўрэшце — верыць у перамогу Ласкі над грахам (*ubi abundavit delictum, superabundavit gratia* — дзе ўзмацніўся грэх, там яшчэ больш павялічылася ласка). Наша заданне: прывесці Ласку. Не здавацца ні перад якім грахам (*delictum*). *Misericordia*

= *summa christianitatis* (міласэрнасць = сутнасць хрысціянства).

<...>

3.IX.

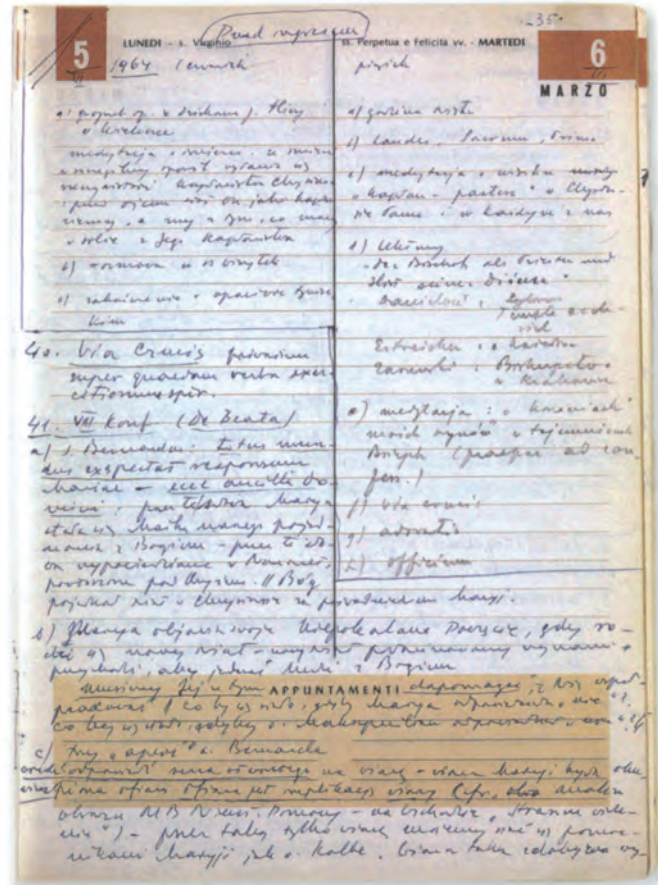
15. Канферэнцыя

Вера. П. Езус жадае веры ў сябе, у сваю асобу (*in Me veritas* — ува Мне праўда), жадае моцнай веры (стойкай і пераможнай), без пярэчанняў — *modicae fidei* (малой веры). Вера паходзіць ад Айца (*Pater revelavit* — Айцец аб'явіў), яна — Божае святло і Божая праўда, прывітая ў нашым розуме. Прыклад веры: звеставанне Захарыю *contra* звеставанне Найсвяцейшай Марыі Панне (вельмі прыгожае разважанне). Колькі «цела і крыві» ёсць яшчэ ў нашай тэалагічнай цнотце веры? Прыклад веры Маці Найсвяцейшай. Св. Грын'ён дэ Манфор кажа: вера Маці Найсвяцейшай складзена ў св. Касцёле. **Удзел у веры Марыі** — гэта адзіны шлях перад небяспекаю, якая пагражае веры. Вера карыстаецца і павінна карыстацца паслугамі розуму, «разважаць і захоўваць Божую праўду ў сваім сэрцы». Гэта **функцыя глыбіні: «ancilla»** («слуга»). Прыгажосць веры Марыі на працягу ўсяго Яе жыцця (30 гадоў, Кальварыя, спасланне Духа Св.). Апосталы жывіліся гэтаю вераю Марыі. Таму і мы — каб у сваю чаргу жывіць іншых. З гэтаю мэтай мы павінны быць «*douloi*» («нявольнікамі»). **Ці ўсё ўва мне «жыве з веры»?** Трэба верыць **па-біскупску**. Прыклад Св. Айца Паўла VI: як узнёсла ён гаворыць пра Маці Найсвяцейшую! Будаваць Касцёл дзякуючы ўніверсальнай веры і разам з тым з нашым, айчын-ным унёскам.

16. Канферэнцыя

(*ult.* — апошняя)

Св. Павел як узор хрысціянскай надзеі, але ж ён быў рымскім грамадзянінам. Інакш «*Ancilla*» (*Virgo Maria* — Дзева Марыя), ніякіх людскіх сувязяў, ніякіх людскіх пунктаў апоры. І таму Яе надзея — самая цудоўная. На ўсіх этапах Яе жыцця. Пад крыжам і асабліва пазней: гэтая сваёю надзеяй трымала Касцёл на самым пачатку. І гэтая Яе надзея складзена ў св. Касцёле. У якой ступені мы ўдзельнічаем у надзеі Марыі? Касцёл у Польшчы знаходзіцца ў сітуацыі «*ancilla*», гэта значыць нявольніцы. Пан Бог дапускае гэта, каб праз гэта ўмацаваць нашу надзею. *Stabat Mater* — *stabat episcopus sub Cruce Christi* (Стаяла Маці — стаяў біскуп пад Крыжам Хрыста.) **Ці жывем мы надзеяй? Ці абапіраемся, прыныпова і выключна, на Божую ласку?** У якім настроі вяртаюцца людзі пасля сустрэчы з намі? Калі стаяць, заражаныя **аптымізмам** біскупа, то мы выканалі служэнне надзеі. «Удзялі мне, Маці, сваю надзею, дазволь прасякнуць маё сэрца Тваёй

надзеяй» (*nostra conversatio in coelis est* — наша прабыванне ў небе).

Нішто нас не павінна палохаць: ані шатан, ані свет, ані грэх, калі ў нас ёсць моц Хрыста, гэтак, як у Марыі... А Божую любоў паводле ўзору Марыі сам Дух Св. разліваў у нашых сэрцах падчас гэтых рэкалекцый.

18–20.[VIII]1965, Тынец

Тэма: Апраўданне:

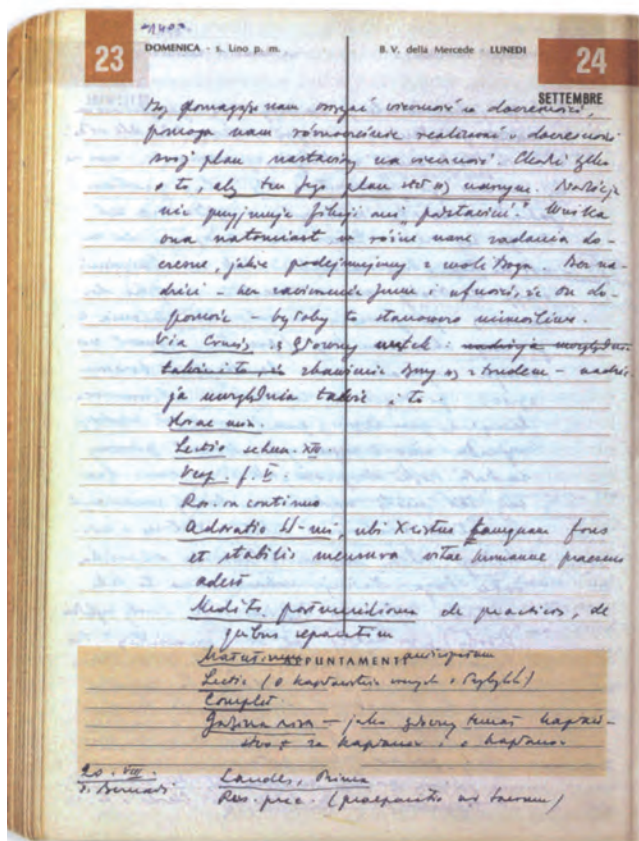
тэалагальныя цноты

19. VIII.

Медытацыя

<...> Сама надзея — гэта вельмі багатая і скла-

даная цнота. Немагчыма ў гэту хвіліну рашыцца на яе ўсебаковы аналіз. Толькі некаторыя моманты. У надзеі ёсць **штосьці ад веры і штосьці ад любові**. У прыцыпе, яна з'яўляецца жаданнем таго, што нам прапануе Бог у Аб'яўленні і што мы разумова прымаем праз веру. Такім чынам, надзея — гэта жаданне, выбар самога Бога і цэлага свету звышнатуральных багаццяў. У гэтым ёсць пэўны персаналісцкі момант, надзея паварочвае нас да Бога як да мэты, надзея — гэта жаданне і нават прагненне «адвечных вышыняў». Але менавіта тут адкрываецца яе другі момант, які можна было

б назваць «**момантам сілы**»: Ці спраўлюся? Адбываецца пэўная ацэнка ўласных сілаў з увагі на мэту. А пасля гэтай ацэнкі — давер: Бог сам дасць мне для гэтага сілы. «*Deus adiuvabit*» («Бог дапаможа»). Такім чынам, адносіны асобы да Асобы ў надзеі маюць як бы два моманты: па-першае, **гатоўнасць хацець таго, чаго хоча сам Бог** (праз гэты момант надзея вызваляе нас ад безыдэйнасці і бяссэнсіцы жыцця); па-другое, давер (праз гэты момант надзея вызваляе нас ад распачы). Першы момант узнікае дзякуючы другому, але і *vice versa*. Праз цноту надзеі ў гэтых абодвух вызначальных момантах **рэалізоўваецца якісьці істотны і неабходны элемент апраўдання чалавека перад Богам**. Надзея — гэта такая пазіцыя чалавека адносна Бога (асобы адносна Асобы), у якой ён «справядлівы», г. зн. правільна настроены адносна таго, кім ёсць Бог. Гэта пазіцыя вынікае з Ласкі і разам з тым схіляе да яе. <...>

Цнота надзеі звернута да **вечнага** жыцця і адначасова да зямнога. Важна тое, што Бог, дапамагаючы нам асягнуць вечнасць у часовасці, разам з тым дапамагае нам рэалізоўваць у зямным жыцці свой план, скіраваны ў вечнасць. Сэнс толькі ў тым, **каб гэты Ягоны план** стаўся нашым. Надзея не прымае ані фікцыі, ані «заменаў», але затое яна пранікае ў розныя нашы часовыя заданні, за якія мы бярэмся па Божай волі. Без надзеі — без даверу

Яму і веры, што Ён дапаможа, — гэта было б абсалютна немагчыма.

Рэкалекцыі епіскапату на Яснай Гары 1–4 верасня 1971 г. бп. Л[ех Качмарэк]

<...>

2. Канферэнцыя. *Episcopus — imago Patris* (Біскуп — вобраз Айца). Якім чынам рэалізоўваць гэты «вобраз»? *Paura* (боязь), *prudenza* (разважлівасць), *pazienza* (цярдлівасць). Не прымаць рашэння без малітвы. Аднаведны сэнс дыялогу са святарамі. Дабрыня і рашучасць.

Рэфлексія на палях: канфрантацыя айцоўства як каштоўнасці, якая прыходзіць звыш, ад Айца, з сучаснаю канцэпцыяй грамадскага жыцця, у якой як бы няма месца айцу. Гарачая малітва, каб насуперак гэтым абставінам рэалізоўваць айцоўства ў Касцёле, хоць, як сказаў рэкалекцыяніст, «святарства (а значыць і біскупства) будзе ўсё цяжэйшае» (Мальро).

3. Канферэнцыя. <...>

Размовы са святарамі, якія ступілі на дарогу без выйсця — фармацыйныя размовы, скіраваныя на аднаўленне прэзбітэрату ў асобных святарах. Клопат пра святароў і іх душпастырства. Біскуп ведае, **што пагражае сучасным святарам** (неамадэрнізм, песімізм; «зямное жыццё не з'яўляецца найвышэйшаю каштоўнасцю» — словы а. Кольбэ). Недахоп малітвы, руціна, недахоп любові да вучобы — біскуп ведае, што **святарам патрэбна** еднасць, узаемная любоў, адкрытасць на свет (*Ecclesia semper reformanda* — Касцёл, які пастаянна рэфармуецца).

<...>

4. Канферэнцыя. *Episcopus — homo doloris* (Біскуп — чалавек цярднення). Тута па небе, думкі пра смерць і вечнасць / не боймася смерці, але боймася адказнасці за жыццё / адказнасць «за сваіх авечак» /.

Цярпенні біскупскага жыцця: *falsi fratres* (фальшывыя браты) і іншыя — неабходнасць у іх глыбокага даверу да Хрыста, цярдненне мае знак асаблівай кансэкрацыі, адсюль — вочы ўгору, «панад перакладзінаю крыжа». Філасофію цярднення разумееш тады, калі прыходзіць усведамленне крохкасці жыцця і пакора. Трэба рыхтавацца да цярднення, не трапляючы ў цярдненне. Быць хрысціянінам і не хацець цярднець — гэта блюзнерства (Тэртуліян). Цярпенне набліжае [нас] да Бога больш поўна, больш хутка і больш рашуча. Яно — умова духоўнай сталасці.

Просьба да Маці Касцёла, каб стаяць у цярыненні (*Stabat Mater*), а не падаць і захаваць «*Magnificat*».

3.IX.

<...>

6. Канферэнцыя. *Episcopus — vir orationis* (Біскуп — чалавек малітвы).

Св. Францішак Сальскі. Збаўленне бліжняга — гэта таксама частка твайго збаўлення. Найлепшы сродак дасягнуць дасканаласці — абвяшчаць Евангелле.

Delectatio contemplationis (Радасць ад сузірання) [Евангелля] павінна ісці поруч з **пастырскаю руплівасцю**.

sacrificare (складаць ахвяру)
orare (маліцца)
docere (навучаць)
visitare (адведваць)

Усе заданні
біскупаў
абумоўлены
малітвай.

Еўхарыстычная і Марыйная пабожнасць. Тры-
валая і верная пабожнасць, нягледзячы на розныя
заняткі і стомленасць.

<...>

Адчуванне блізкасці Пана Бога. Трэба **вылучаць малітву праслаўлення і падзякі**. Адаваць усё на малітве. «Малітва — гэта дыялог з Богам, хоць мы часта ператвараем яе ў маналог. К'еркегор: маліцца азначае слухаць; чым больш малітва становіцца ўнутранаю справаю, тым менш у мяне словаў».

Маці Касцёла, аддайма наша ўменне маліцца Той, якая трывала на малітве з Апосталамі ў Вячэрніку.

<...>

4.IX.

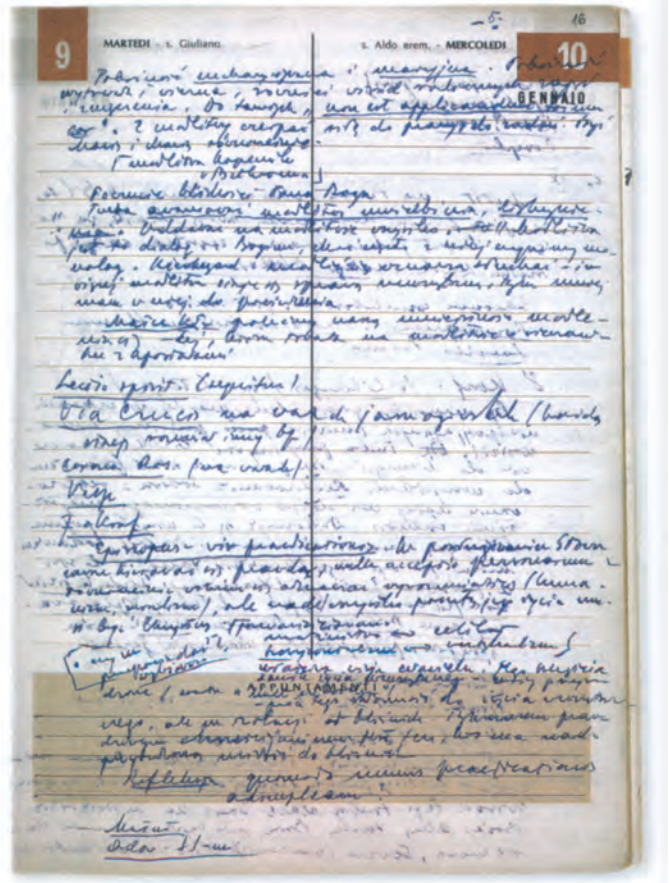
<...>

9. Канферэнцыя. (Пра імкненне да шчасця.)

Закон гармоніі. Закон барацьбы. Закон развіцця. Гэтыя тры законы кіруюць імкненнем да шчасця. І тут трэба пастаянна разлічваць на Божую міласэрнасць, каб Божая ласка не была ўва мне марнаю. Феррары (італьянскі матэматык): «Хрысціянства можна лепш зразумець на каленях». Руплівасць і вялікі давер да Маці Божай. Даверыцца, асабліва ў хвіліны смутку і прыгнечанасці. Няма і не можа быць біскупа абсалютна спакойнага. *Mihi vivere Xristos est et mori lucrurn* (Для мяне жыць — гэта Хрыстус, а памерці — гэта набытак.) На ўсіх гэтых шляхах, якія былі тут пазначаныя, біскуп выкоўвае сабе збаўленне. Ён ідзе да яго, ведучы да яго іншых.

Радасцю, якая можа перапаўняць душу чалавека, з'яўляецца толькі Бог. ***Solus Deus*** (Толькі Бог). Адсюль таксама прыклад Марыі.

<...>

У гэты апошні дзень мне спадарожнічала асаблівае ўсведамленне Бога ў Яго асабістай трансцэндэнтнасці адносна створанага свету: усведамленне Створцы і Айца, які ёсць адным Богам з Сынам і Духам Святым. Разам з тым усведамленне незвычайнай іманентнасці гэтага Бога ў свеце, найперш у людскасці моцаю Адкуплення, здзейсненага Сынам, адкуль сыходзіць асвятчэнне ў Духу Святым. Усведамленне Бога, які трымае гэты свет і пранікае яго.

Марыя асаблівым чынам прысутная ў гэтай Та-
ямніцы, надзвычай цесна з'яднаная з Адкупленнем і Асвятчэннем, а **праз гэта** — з Касцёлам.

Пераклад з польскай мовы Крыстыны Лялько.

Паводле: Karol Wojtyła. Jan Paweł II.

Jestem bardzo w rękach Bożych. Notatki osobiste, 1962–2003. Wydawnictwo Znak. — Kraków, 2014.

Кс. праф. Вальдэмар ХРАСТОЎСКИ

Месца заповедзі «Шануй бацьку свайго і маці сваю» ў Дэкалогу

Біблійнае разважанне з Янам Паўлам II

Дзесяць Божых заповедзяў — гэта мінімум, які вызначае асноўныя абавязкі хрысціянціна перад Богам, іншымі людзьмі, перад светам і самім сабою. Пospех і шчасце супольнасці, якая іх не ведае ці ўвогуле не захоўвае, немагчымыя, як немагчыма быць шчаслівым чалавекам, парушаючы заповедзі ці адкідваючы іх. Выбіраючы Дэкалог галоўнай тэмай навучання падчас свайго чацвёртай пілігрымкі ў Польшчу (1991 г.), Ян Павел II сказаў: «Гэты маральны фундамент паходзіць ад Бога, укаранёны ў Яго стваральнай, айцоўскай мудрасці і Провідзе. У той жа час гэты маральны фундамент Запавету з Богам існуе для чалавека, дзеля яго сапраўднага дабра. Калі чалавек разбурае гэты фундамент, ён прыносіць шкоду сабе, бо разбурае лад жыцця і чалавечага суіснавання ў кожным вымярэнні, пачынаючы з найменшай супольнасці, якой з'яўляецца сям'я, і заканчваючы (не выключаючы супольнасці народу), той агульначалавечай супольнасцю, якую ўтвараюць мільярды чалавечых жыццяў» (Кашалін, 01. 06. 1991 г.).

Абарона сям'і як самай маленькай ячэйкі грамадства, ад якой залежыць росквіт і дабрабыт усяго грамадства і чалавецтва, асабліва выўляецца ў чацвёртай Божай заповедзі.

Дзве версіі Дэкалогу ў Старым Запавеце

Дэкалог, які з'яўляецца часткай хрысціянскай малітвы, мае свой прабраз у першым зборы Габрэйскай Бібліі — у Старым Запавеце, вядомым як Тора, дзе ён выступае ў дзвюх версіях. Першая паходзіць з Кнігі Зыходу, якая складаецца з дзвюх асноўных частак: Зых 1–18, тэма якой — уціск габрэйскіх нявольнікаў у Егіпце, іх вызваленне і заповіт, заключаны з Богам на Сінаі; і Зых 19–40, дзе змешчаны Закон,

аб'яўлены Майсею. Дэкалог знаходзіцца ў пачатку другой часткі (20, 2–17). Люд габрэйскіх нявольнікаў, вызваленых з Егіпта, атрымлівае дар, дзякуючы якому становіцца народам Ізраэля. Прымаючы дзесяць заповедзяў і абавязваючыся іх захоўваць, ён пераходзіць ад няволі да свабоды.

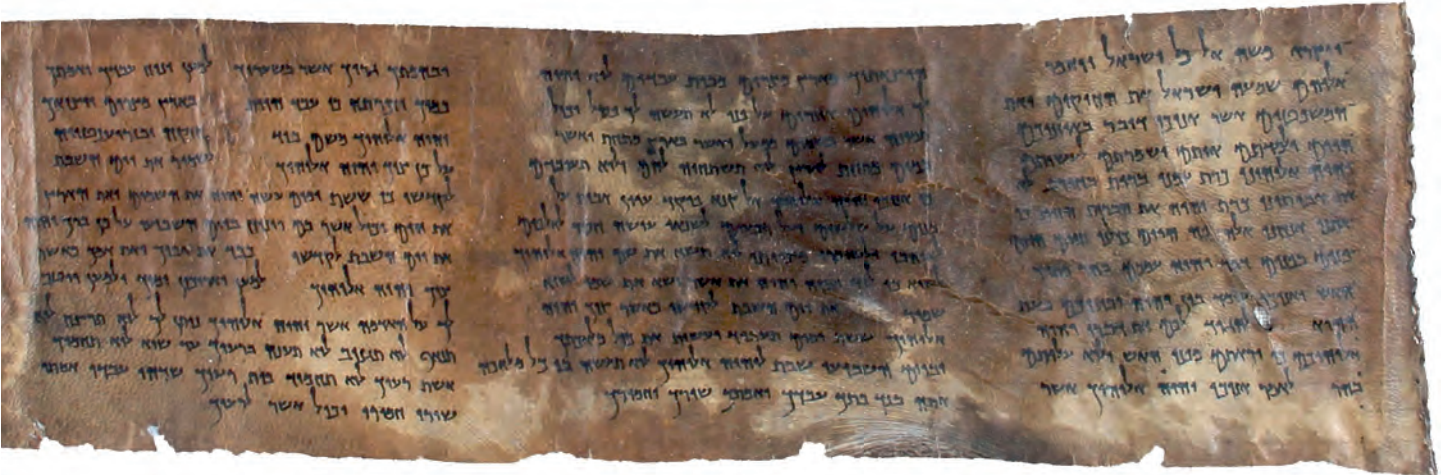
Другая версія Дэкалогу знаходзіцца ў Кнізе Другазаконня, аснову якой ствараюць дзве прамовы Майсея, скіраваныя да выбранага Богам народу (Дрг 1,

1–4, 43 і 4, 44–28, 69). Дзесяць заповедзяў знаходзяцца на пачатку другой прамовы (5, 6–21), якая вызначае самыя галоўныя абавязкі, што вынікаюць з заповіту Ізраэля з Богам.

Калі мы супаставім і старанна параўнаем абедзве версіі Дэкалогу, то заўважым меншыя і большыя адрозненні, якіх налічваецца каля дваццаці. Вучоныя згодныя ў тым, што версія з Кнігі Зыходу больш старажытная за версію з Кнігі Другазаконня. Адрозненні паміж імі датычаць найперш абгрунтавання некалькіх заповедзяў, даўжэйшых або карацейшых, на падставе сувязі са справай стварэння свету і чалавека або са збаўчым дзеяннем Бога ў гісторыі Ізраэля. У любым выпадку заповедзі чэрпаюць сваю моц з саміх сябе, абгрунтаванні ж павіны даваць матывацыю для іх спаўнення. Адрозненні, якія ёсць і былі прынятыя, з'яўляюцца вынікам няспыннай медытацыі біблійнага Ізраэля над заповедзямі, а таксама іх актуалізацыі, якая ўлічвае патрэбы і акалічнасці, што змяняюцца з цягам часу. Гэта натуральны і зразумелы працэс, які пацвярджае, што вера ў Бога і этычныя

Вальдэмар Хрastoўскі (Waldemar Chrostowski) нарадзіўся 1 лютага 1951 г. у Хрastoве (Польшча). Пасля заканчэння духоўнай семінарыі ў Варшаве 6 чэрвеня 1976 г. атрымаў прэзбітэрскае пасвячэнне. У 1978–1983 гг. вучыўся ў Папскім Біблійным Інстытуце ў Рыме, з 1979 па 1980 гг. — у Габрэйскім Універсітэце ў Ерузалеме. Ступень ліцэнцыату біблійных навук атрымаў у 1981 г. у Рыме. Доктарскую дысертацыю на тэму «Інтэрпрэтацыя гісторыі Ізраэля ў Эзх 16, 20 і 23, а таксама яе рэінтэрпрэтацыя ў Сэптуагінце і ў Таргуме» абараніў у 1986 г. у Варшаве ў Акадэміі каталіцкай тэалогіі (АКТ). З 1987 г. стаў выкладчыкам АКТ. Ступень доктара габлітаванага тэалагічных навук па спецыялізацыі біблістыка на падставе габлітацыйнай дысертацыі «Сад Эдэн — непрызнанае сведчанне асірыйскай дыяспары» атрымаў 30 верасня 1996 года. Праз год, 1 мая 1998 г., стаў надзвычайным прафесарам. З'яўляецца сябрам Камітэта тэалагічных навук Польскай акадэміі навук, сябрам Польскай акадэміі філатэлістыкі, аўтар больш за 2900 навуковых і навукова-папулярных публікацый.

Кс. В. Хрastoўскі — ганаровы Капелан Яго Свячасці (2008), Кавалер Рыцарскага ордэну Святога Гробу Пана ў Ерузалеме (2012). Мае шмат узнагародаў і адзначэнняў, сярод якіх медаль «Bene Merito» (2017) і медаль «Pro Bono Poloniae» (2018). Лаўрэат прэміі «Ватыканскага фонду імя Езафа Ратцынгера — папы Бенэдыкта XVI».

Самая старая рукописная копия Дэкалогу, знойдзёная ў Кумране ў 1952 г., якая датуецца раннім ірадыянскім перыядам, паміж 30 і 1 гадамі да нар. Хрыста, вядомая як Другазаконне «Усіх душ».

патрабаванні, якія ставіць Бог, пульсуюць жыццём і пастаянна патрабуюць новага асэнсавання.

У абедзвюх версіях ёсць дзве агульныя істотныя рысы. Па-першае, увесь Дэкалог — гэта ападыктычны закон, г.зн., што ён мае характар распараджэнняў, якія павінны бескампрамісна выконвацца ў кожнай сітуацыі. У адрозненне ад ападыктычнага закону, казуістычны разглядае канкрэтныя выпадкі і прапануе падобныя вырашэнні ў аналагічных сітуацыях. Па-другое, запаведзі складаюцца з чатырох загадаў і з шасці забаронаў. Спачатку ідуць загады, а пасля — забароны. Такая будова мае псіхалагічнае значэнне: той, хто прывучаны захоўваць усё, што гучыць як наказ, лепш падрыхтаваны і больш плённа будзе клапаціцца пра захаванне таго, што гучыць як забарона.

Самапрэзентацыя Бога

Абедзве версіі Дэкалогу распачынаюцца ідэнтычнымі словамі (Зых 20,2; Дрг 5,6), якія з'яўляюцца самапрэзентацыяй Бога. У хрысціянскай традыцыі, якая сягае Філона Александыйскага і Юзафа Флавія, яны лічацца ўступам да Дэкалогу, а ў рабінічнай габрэйскай традыцыі пачаткам першай запаведзі. Каб зразумець гэта больш поўна, варта працытаваць іх у ары-

гінальным, крыху спрошчаным габрэйскім маўленні:

*Anoki YHWH [Adōnay] Elohekā
ašer hōcētikā
me'ērēc Micraim
mibēt avādim.*

Заўважаем тут дзве моўныя з'явы, а менавіта рыфму і рытм, дзякуючы якім самапрэзентацыя Бога гучыць вельмі рэзанансна, яна — лёгка для запамінання. Яе санорны характар, або звонкасць, з'яўляецца рысай вуснай традыцыі і носьбітам памяці. Гэта сведчыць аб тым, што першым гэтыя словы былі запісаныя ў Кнізе Зыходу і ў Кнізе Другазаконня, яны існавалі ў вуснай форме, фарміруючы і ўмацоўваючы ідэнтычнасць Ізраэля як выбранага Богам народу. Яны складалі яго *Credo*, г.зн. фундаментальнае вызнанне веры, з якога бяруць пачатак самыя важныя маральныя абавязкі.

У перакладзе на славянскія мовы, у тым ліку і на беларускую мову, таксама чуецца рытм:

«Я — Пан Бог твой,
які вывеў цябе
з зямлі егіпецкай,
з дому няволі».

Бог, прадстаўляючы сябе, нагадвае пра тое, што Ён зрабіў для габрэйскіх нявольнікаў, якіх вызваліў з Егіпта. Зычныя YHWH — гэта самы старажытны запіс, без галосных, Богага імя *Ягвэ*, якое юдэі-артадоксы не

вымаўляюць. Яны замяняюць яго выразам «*Adōnay*», што азначае «Пан». Святое імя Бога, аб'яўленае Майсею каля палаючага куста (Зых 3, 1–15), азначае «Я Ёсць». Гэта ўласнае імя Бога Ізраэля. Яно адрознівае Яго ад язычніцкіх ідалаў іншых плямёнаў і народаў. Паходзіць імя ад габрэйскага дзеяслова *hāyāh* — «быць» і азначае, што імем Бога з'яўляецца Яго пастаянная і дзейная прысутнасць, якая падтрымлівае. «Хто давярае Богу, — часта паўтарае Бэнэдыкт XVI, — ніколі не будзе адзінока!»

Падчас Сусветных дзён моладзі ў Чэнстахове Ян Павел II сказаў: «Свет, які [нас] акружае, сучасная цывілізацыя, вельмі моцна прычынілася да таго, каб аддаліць ад свядомасці чалавека гэтае Божае „Я ёсць“». Яна хоча існаваць так, нібы Бога няма. Гэта яе праграма. Аднак, калі Бога няма, ці ты, чалавеча, сапраўды існуеш?» (14. 08. 1991 г.).

Самапрэзентацыя Бога, таксама як і ўсе запаведзі, мае займеннік другой асобы адзіночнага ліку мужчынскага роду. Яе першым адрасатам з'яўляецца кожны дарослы ізраэльтянін, якім лічыцца хлопец пасля дасягнення 13-ці гадоў і пасля абраду *bar-mitsva*, адказны за перадачу веры і захаванне маральных абавязкаў. Насуперак звычкам і песімістычным стэрэатыпам, якія пануюць

Майсей і Аарон з дзесяццю заповедзямі.
Карціна пэндзля Арона дэ Чавеса (прыблізна 1675 г.).

у нашым рэгіёне Еўропы, вера і яе вызнанне, а таксама клопат пра этычныя прынцыпы — гэта ў першую чаргу справа і абавязак мужчыны. Так ёсць у юдаізме і ісламе, дзе мужчыны з'яўляюцца асноўнымі ўдзельнікамі літургіі ў сінагозе і ў мячэці, а жанчыны іх у гэтым толькі падтрымліваюць.

Вызваленне з няволі не азначала толькі вызвалення ў фізічным сэнсе. У новай сітуацыі ізраэльтяне сапраўды не павінны былі ўжо гнуць карак пад ярмом егіпцянаў, аднак не менш важным было іншае вымярэнне вызвалення — духоўнае. Выходзячы з Егіпта і атрымліваючы дар заповедзяў, нявольнікі вярнулі сабе годнасць. Вызваленне з фізічнай няволі было вызваленнем, якое адкрывала гарызонты сапраўднай і поўнай свабоды. Хоць знікла пагроза знешніх прыгнятальнікаў, аднак на Сіёне, а пазней у абяцанай зямлі, надалей існавала небяспека ўнутранай няволі. Менавіта ад яе былога нявольніка павінен быў абараняць дар Дэкалогу, асцерагаючы ад блытанні волі і свабоды са свавольствам. Разуменне дару свабоды як некантраляванай волі і свавольства — гэта драматычная рыса нашага часу. Прыняцце

і захаванне Божых заповедзяў азначае не толькі вызваленне ад чагосьці, але таксама вызваленне дзеля чагосьці. Ізраэльтяне перасталі быць нявольнікамі, а Майсей, стоячы перад фараонам, мусіў паўтарыць яму словы Бога: «Мой сын першародны — Ізраэль» (Зых 4, 22). Веданне і захаванне заповедзяў ствараюць надзвычайную сыноўскую сувязь з Богам. Выводзячы ізраэльтянаў з Егіпта і даючы ім дар заповедзяў, Бог рэалізуе свой збаўчы намер адносна ўсяго чалавецтва.

У прамове падчас Вялікага Юбілею 2000 Года каля падножжа гары Сінай, дзе Майсей атрымаў дар Дэкалогу, Ян Павел II сказаў: «Дзесяць заповедзяў — гэта не выдумка Уладара-тырана, навязаная нам катэгарычна. Заповедзі былі высечаны на камені, але перш за ўсё яны былі запісаныя ў чалавечым сэрцы як універсальны маральны закон, які мае сілу ў любы час і ў кожным месцы. Сёння, як і заўсёды, Дзесяць Словаў Закону — гэта адзіны сапраўдны фундамент жыцця людзей, грамадстваў і народаў. Сёння, як і заўсёды, — гэта адзіная будучыня чалавечай сям'і. Заповедзі аберагаюць чалавека ад знішчальнай моцы

эгаізму, нянавісці і фальшы. Яны выкрываюць усіх фальшывых ідалаў, якія знявольваюць чалавека: эгаізм, які адкідвае Бога; прагу ўлады і прыемнасцяў, якія знішчаюць парадак справядлівасці, прыніжаюць нашу чалавечую годнасць і годнасць нашага бліжняга. Калі мы адвернемся ад гэтых фальшывых ідалаў і пойдзем за Богам, які вызваляе свой народ і заўсёды знаходзіцца з ім, тады „мы зазямлем хвалою“, апрамененыя Божым святлом, як Майсей, які вяртаўся пасля саракадзённага прабывання на гары» (26. 02. 2000 г.).

Дэкалог як вобраз крыжа

Зыходным пунктам Дэкалогу ёсць тое, што ўжо адбылося: вызваленне з егіпецкай няволі. Аднак у той жа час самапрэзентацыя Бога скіраваная ў будучыню. Яна з'яўляецца прадказаннем і сімвалам кожнага вызвалення, асабліва духоўнага; вызвалення з няволі граху, сапсаванасці і зла. Яна прадказвае таксама рэчаіснасць Новага Завету.

Дзесяць заповедзяў маюць выразную структуру. Першыя тры рэгулююць нашыя адносіны з Богам:

- I. Не май іншых багоў апроч Мяне.
- II. Не ўжывай імя Пана Бога твайго дарэмна.
- III. Памятай дзень святы святкаваць.

Наступныя сем заповедзяў рэгулююць адносіны паміж людзьмі:

- IV. Шануй бацьку свайго і маці сваю.
- V. Не забівай.
- VI. Не чужалож.
- VII. Не крадзі.
- VIII. Не сведчы фальшыва супраць бліжняга свайго.
- IX. Не пажадай жонкі бліжняга свайго.
- X. Не пажадай нічога, што належыць яму.

Адзін з самых знакамітых знаўцаў Святога Пісання, Луіз Алонза Шокель, выкладчык рымскага Папскага біблійнага інстытута, паўтараў: «Тое, што было напісана вобразна, трэба чытаць і ўспрымаць вобразна». Дэкалог можна разглядаць як падабенства да крыжа. Яго вертыкаль — гэта тры заповедзі, якія скіроўваюць позірк на Бога, а гарызанталь — заповедзі, якія скіроўваюць позірк на бліжняга. Было б добра, калі б мы, чытаючы Дэкалог, памяталі пра крыж і ўяўлялі Яго.

У апаведзе пра вяртанне Майсея пасля саракадзённага прабывання на гары Сінай чытаем: «Майсей вярнуўся з гары, несучы ў руках сваіх дзве скрыжалі Сведчання, на якіх было напісана з абодвух бакоў. На адным і на другім баку было на іх напісана. А скрыжалі былі справай Бога, і пісьмёны былі пісьмёнамі Бога, высечанымі на скрыжалях» (Зых 32, 15–16). Традыцыя, якая мае шматлікія пацвярджэнні ў іканаграфіі, перадае, што на адной табліцы былі тры заповедзі, а на другой — астатнія сем.

Першая заповедзь падкрэслівае праўду пра тое, што Бог не абмяжоўваецца катэгорыямі і рамкамі гэтага свету, хоць незалежна ім кіруе. Хто прызнае Бога Айцом, не пойдзе за фальшывымі і нікчэмнымі ідаламі, якія ў наш час маюць больш складаныя абліччы і формы, чым у старажытнасці. Трэба быць асцярожным у тым, што мы ўшаноўваем, бо мы становімся тым, чаму пакланяемся. Заповедзь асцерагае перад прывабнасцю язычніцтва, якое здаецца атраццывым, але па сутнасці з’яўляецца сумнай пародыяй Бога. Згадваюцца словы св. Аўгустына: «Калі Бог знаходзіцца на першым месцы, тады ўсё знаходзіцца на сваіх месцах».

Другая заповедзь асцерагае перад злоўжываннем і знева-

жаннем Бога імя. Ёсць у ёй слова «дарэмна», якое мае два значэнні, добра зразумелыя ў габрэйскай мове: яно асцерагае, каб не ўжываць Божае імя для ілжэсведчання, а таксама, каб не ўжываць яго ў нікчэмных справах і рэчах, а значыць у нядобрых сітуацыях і кантэкстах, бо гэта вядзе да прыўлашчвання Бога і вобраза і яго скажэння. Інакш кажучы, заповедзь абавязвае павяжаць і шанаваць Божае імя, не змяншаючы Яго хвалы ў свеце. Сфармуляваная, як і ўсе іншыя заповедзі, у другой асобе адзіночнага ліку, яна падкрэслівае, што кожны з нас адказны за тое, каб не было злоўжывання імем Бога, каб яно не было зняважана і апаганена.

Трэцяя заповедзь у Кнізе Зыходу (20, 8) пачынаецца словам *zākōr*, што перакладаецца як «*памятай*», а ў Кнізе Другазаконня (5, 12) — словам *šātōr*, якое мае значэнне «*выконвай*», «*захоўвай*». У абедзвюх версіях — гэта адна з найбольш разбудавааных заповедзяў. Кніга Зыходу лучыць яе са стварэннем свету і чалавека: «Бо за шэсць дзён учыніў Пан неба і зямлю, і мора, і ўсё, што ў іх, і на сёмы дзень адпачыў. Таму благаславіў Пан дзень шабату і асвятціў яго» (20, 11). У Кнізе Другазаконня гэтая заповедзь спалучана з вызваленнем з Егіпта: «Памятай, што і ты быў нявольнікам у зямлі егіпецкай і што Пан Бог твой вывеў цябе адтуль моцнаю рукою і распраўленым плячом, таму і наказаў табе Пан Бог твой святкаваць дзень шабату» (5, 15). Першая, старэйшая, матывацыя мае ўніверсальны характар; другая падкрэслівае асаблівую прысутнасць Бога ў гісторыі Ізраэля. У адной і другой у разуменні шабату дамінуюць два аспекты: адпачынак, г.зн. устрыманне ад усялякай фізічнай і інтэлектуальнай працы, а таксама святкаванне. Старазапаветны шабат, якога прытрымліваліся

вызнаўцы юдаізму, хрысціянства замяніла нядзелай як святым днём, які ўвекавечвае ўваскрасенне Езуса Хрыста.

Трэцяя заповедзь з’яўляецца практычным станоўчым вынікам дзвюх папярэдніх і абавязвае аддаваць Богу тое, што найцяжэй аддаць: свой час. Увага да святога дня ўплывае на ўсё жыццё вызнаўцаў Бога. Прамаўляючы ў Любачаве, Ян Павел II сказаў: «Калі Бог кажа: „Памятай дзень святы святкаваць“, Яго слова датычыць не толькі аднаго дня тыдня. Яно датычыць усяго характару нашага жыцця. У гэтым нашым чалавечым жыцці неад’емным з’яўляецца вымярэнне святасці. Яно неабходна чалавеку для таго, каб ён больш „быў“, каб паўней рэалізаваў сваю чалавечнасць. Яно неабходна для народаў і грамадстваў» (03.06.1991 г.).

Чацвёртая заповедзь

Заповедзь «Шануй бацьку свайго і маці сваю» пачынае другую частку Дэкалогу, якая мае гарызантальнае вымярэнне і адначасова заканчвае першую частку, якая мае вертыкальнае вымярэнне. Таму яна займае ў Дэкалогу асаблівае месца. У Пасланні да сем’яў *Gratissimam sane* Ян Павел II напісаў: «Гэтая заповедзь ідзе пасля трох фундаментальных заповедзяў, якія датычаць адносінаў чалавека да Бога <...>. Чацвёртая заповедзь упісваецца ў гэты кантэкст: „Шануй бацьку і маці“, бо яны для цябе нібы намеснікі Пана Бога — з’яўляюцца тымі, хто даў табе жыццё, і праз гэта ўвялі цябе ва ўсю сферу чалавечага існавання: роду, народу, культуры. Яны з’яўляюцца тваімі першымі — пасля Бога — дабрачынцамі. Калі Бог сам добры, сам з’яўляецца Дабром, то яны маюць найбольшы ўдзел у Яго найвышэйшай дабрыні. А таму шануй сваіх бацькоў! Тут ёсць пэўная аналогія з нашай Бога» (н. 15).

У габрэйскай мове няма слова «бацькі». Ёсць толькі словы «бацька» і «маці». Запаведзь вельмі выразна падкрэслівае неабходнасць пашаны іх абоіх. Дзеяслоў *kabēd* мае сувязь з тым, што цяжкае, важнае і ў іншых абставінах датычыць адносінаў да Бога (Суд 13, 17; Пс 22 [21], 24). Ізраэльтяне часта заклікалі Бога як Айца, а Яго любоў і міласэрнасць прадстаўлялі ў мацярынскіх катэгорыях. Шанаванне бацькі і маці вынікае з запаведзі любові да Бога і грунтуецца на прынцыпе справядлівасці, якая належыць за атрыманае намі дабро. Яна з’яўляецца не столькі законам, які трэба выканаць, каб пазбегнуць санкцый за яго невыкананне, колькі этычным пастулатам, які абавязвае быць сумленным. Пра гэтую розніцу Ян Павел II напісаў: «У сваю чаргу трэба паказваць важнасць гэтай запаведзі таксама ў сучаснай сістэме *правоў чалавека*. Закон прамаўляе юрыдычнай мовай, а Бог кажа: „шануй“. Таму трэба падкрэсліць, што ўсе „правы чалавека“ могуць аказацца крохкімі і безвыніковымі, калі не будзе гэтага галоўнага „шануй“. Калі не будзе „пашаны“, інакш кажучы, *прыняцця чалавека* толькі таму, што ён чалавек, што ён менавіта „гэты“ чалавек, тады *недастаткова будзе саміх правоў*» (*Gratissimam sane*, н. 15).

У гэтай запаведзі таксама ёсць займеннік другой асобы адзіночнага ліку, бо яна патрабуе абсалютнай і выключнай пашаны да свайго бацькі і сваёй маці. Хоць яна і ахоплівае таксама іншыя групы людзей, напрыклад, старэйшых ці кіраўнікоў, але пашана да сваіх бацькоў знаходзіцца, безумоўна, на першым месцы. Зважаючы на абсалютна выключную ролю бацькоў, якія даюць нам жыццё, Філон Александрыіскі лічыў, што яны стаяць на сярэдзіне паміж смяротнасцю і несмяротнасцю. Паводле

Бібліі, ёсць два найбольш цяжкія грахі, якія можа здзейсніць чалавек, — гэта праклён, або зласлоўе на Бога і праклён, або зласлоўе супраць свайго бацькі ці маці.

За патрабаваннем пашаны да бацькоў стаіць аўтарытэт Бога. Змяшчэнне гэтай запаведзі пасля трох папярэдніх, якія рэгулююць адносіны з Богам, скіроўвае нашу ўвагу на Божы план, які выяўвіўся пры стварэнні. У апаведзе, які адкрывае Кнігу Быцця, чытаем: «І стварыў Бог чалавека паводле свайго вобраза, паводле Божлага вобраза стварыў яго, стварыў іх мужчынам і жанчынай» (Быц 1, 27). Мы бачым, што тут моцна падкрэслена цялеснасць чалавека і яго сексуальнасць, якая — таксама як духоўная сфера — з’яўляецца вобразам бесцялеснага і нябачнага Бога. Стварэнне першай чалавечай пары, Адама і Евы, мае ўжо ў сабе патэнцыял уцэлаўлення: годнасць чалавека і яго цялеснасць настолькі вялікія, што Божы Сын для нас і нашага збаўлення стаўся чалавекам і меў Маці — Марыю.

Цягам стагоддзяў з’явіліся канкрэтныя ўказанні, што значыць шанаванне бацьку і маці. У першую чаргу вылучаюцца чатыры абавязкі дзяцей адносна бацькоў: 1. Падтрымка і клопат; 2. Забеспячэнне адзеннем і годным існаваннем; 3. Забеспячэнне ежай і тым, што неабходна для спакойнага жыцця; 4. Клопат пра годнае пахаванне і належнае перажыванне часу жалобы пасля смерці бацькі і маці. З гэтых прынцыпаў выводзяцца канкрэтныя і падрабязныя патрабаванні, у якіх выяўляюцца пашана, апека і паслухмянасць.

Чацвёртая запаведзь, як усе іншыя, мае ападыктычны характар. Яна не вызначае ніякіх умоваў і датычыць не толькі добрых бацькоў, а значыць яна не залежыць ад нейкіх абставінаў, мае рысы наследавання Бога ў

Яго дабрыні і міласэрнасці. Там, дзе недастаткова справядлівасці, што загадвала б адплаціць бацькам, якія не справіліся са сваёй ролю, выступае патрабаванне наследаваць Бога, міласэрнасць якога заўсёды большая за справядлівасць.

Чацвёртая Божая запаведзь мае таксама іншы бок, пра які гаворыцца ў Пасланні св. Паўла да Эфесцаў: «І [вы], бацькі, не раздражняйце вашых дзяцей, але выходзіце іх праз навучанне і настаўленне Пана» (Эф 6, 4). Падобнае чытаем у Пасланні да Каласянаў: «Айцы, не раздражняйце дзяцей вашых, каб яны не падалі духам» (Клс 3, 21). Загадваючы павяжаць і шанаванне бацькоў, запаведзь прадугледжвае іх адказнасць за добрае выхаванне і добрыя адносіны да сваіх дзяцей. Ян Павел II пісаў: «Калі чацвёртая запаведзь патрабуе шанавання бацькі і маці і патрабуе гэтага таксама з увагі на дабро сям’і, то адначасова, з увагі на тое ж дабро, ставіць таксама патрабаванні бацькам. Бацькі, — нібы нагадвае ім Божая запаведзь, — паступайце так, каб *заслужыць павагу* (і любоў) з боку вашых дзяцей! Не пакідайце Божлага патрабавання пашаны да вас у „маральным вакууме“! Бо маецца на ўвазе ўрэшце *пашана*, якая з’яўляецца ўзаемнай. Запаведзь „шануй бацьку і маці“ апасродкавана кажа бацькам: шануйце вашых дзяцей, сыноў і дачок так, як яны гэтага заслугоўваюць. А заслугоўваюць таму, што існуюць, а таксама таму, што з’яўляюцца тымі, кім з’яўляюцца, — і гэта з першай хвіліны зачатця. Гэтая запаведзь выяўляе не толькі ўнутраныя сямейныя павязі, але паказвае таксама прынцып унутранай еднасці сям’і» (*Gratissimam sane*, н. 15).

Пераклад з польскай мовы
Марыны Пашук.

Айчына

Трыпціх з цыклу «Следам Святога Айца Яна Паўла II»

Гісторыя кожнага чалавека, а праз чалавека гісторыя ўсіх народаў, нясе ў сабе асаблівы эсхаталагічны знак... Народы фіксуюць сваю гісторыю ў навуковых працах, перадаюць у разнастайных формах дакументаў, дзякуючы якім ствараюць уласную культуру. Галоўнаю прыладаю гэтага паслядоўнага стварэння з'яўляецца мова¹.

Ян Павел II

I.

Закавана гісторыя краю ў ланцуг сфальшаваны,
Занядбаная моц мовіць кожнага замку руінай,
Памяць дрэмле пісьмом нечытальным,
а мо — нечытаным?
То пярлінай зірне, то прыцісне ад муру цаглінай...

«Волю трэба ўвесць час здабываць,
нельга мець яе толькі...»²—

Словы папы Вайтылы, нібыта пра нас і сягоння.
Колькі ж мы як народ Табе, Божа наш,
здраджвалі! Колькі
Занядбалі дароў, што Ты слаў нам
са шчодрых далоняў!

Не з надзьмутага пылу зрабіў нас народам —
з крышталю
Нёмна водаў магутных і Віліі чыстых струменяў,
З хваляў Прыпяці вольнай,
з Дзвіны шэравокае сталі
І з дняпроўскіх віроў браў вадут тут
на хрост пакаленняў.

II.

Радавод наш пачаўся і слаўны, і рупны, і гожа,
З Божым словам з'яднаны,
Бог даў нам Скарыну як цуд:
Перакладзена Біблія моваю роднай, вяльможны
Неўзабаве паўстаў і законаў дзяржавы Статут.

Так мы Богу служылі любоўю, надзеяй і верай,
Шанавалі дары Яго — мову, свабоду, сям'ю;
Натавалі жыццё летапісцы пяром на паперы,
Мужны рыцар з мячом вартаваў ад нашэсцяў зямлю.

Як далей бераглі свае скарбы нашчадкі й трымалі,
Нам раскажуць паўстанцкая зброя, касцёлаў званы...
«Ўсім сабою ты плаціш за волю...»
— «Адвеку мы спалі...» —
Ці сплацілі за волю сваю Беларусі сыны?

III.

Пагаджаліся з горам-бядою, былі мы слабымі
І даліся чужынцам у «братняй» аблуды ярмо,
Не чувалі гадзіны сваёй, Боскай славы гадзіны,
І таму жмых няроднае мовы ямо і ямо.

Толькі Хрыстус нам дасць адраджэнца для новай надзеі,
Давядзе да зямлі абяцанай свой згублены люд,
Бо Ён хоча народам адкупленым мець нас. Ідзем і
Дарагую Айчыну ў любоў захінем ад пакут!

Урачыста складзем роднай моваю *псалём навяртання*,
Ў Эўхарыстыі свету пачэсны свой возьмем удзел,
Паяднаемся з Богам у чыне свайго пакаяння,
Каб абмыцца нам ласкай Яго ў нашых рэчак вадзе.

Ірына Багдановіч
12-13.04.2020 г.

¹ Ян Павел II. Памяць і самасвядомасць. — Мінск, «Про Хрысто», 2006. С. 84–85.

² Тут і далей у вершы курсівам пададзены цытаты з твора Яна Паўла II «Калі думаю пра Айчыну».

Ірына БАГДАНОВІЧ — паэт і літаратуразнаўца, кандыдат філалагічных навук. Нарадзілася ў г. Ліда на Гродзеншчыне. Скончыла гісторыка-філалагічны факультэт Гомельскага дзяржуніверсітэта (1978) і аспірантуру пры Інстытуце літаратуры імя Я. Купалы Акадэміі навук Беларусі (1983). Аўтар кніг вершаў «Чаравікі маленства» (1985), «Фрэскі» (1989), «Вялікідзень» (1993), «Сармацкі альбом» (2004), «Прыватныя рымляне» (2006), «Душа лістападу» (2012), «Залатая Горка» (2016), манаграфіі «Янка Купала і рамантызм» (1989), «Авангард і традыцыя: беларуская паэзія на хвалі нацыянальнага адраджэння» (2001), укладальнік зборнікаў «Казімір Сваяк. Выбраныя творы» (2010), «Вінцук Адважны. Выбраныя творы» (2011), «Аляксандр Надсан. Выбраныя творы» (2014) і інш. Перакладае з польскай мовы. Жыве ў Мінску.

Мастак Аляксей Марачкін прэзентуе свой твор.

«Я прашу вас, не згубіце Беларусь»

Аўтарскае пасляслоўе да карціны

Мусіць, так было патрэбна Нябёсам. У гэтым свеце няма нічога выпадковага. Перакананы, што і маё знаёмства з маладым гісторыкам Максімам Крывіцкім таксама было невыпадковым. Максім добра ведаў італьянскага святара Муцыё Вэнтрэла — кіраўніка Міжнароднага руху MDE, які дасюль апякуецца валанцёрскімі праектамі ў Афрыцы і Усходняй Еўропе. Як распавёў

мне Максім, падрэ Муцыё імкнуўся стварыць паўнаўладнасны валанцёрскі рух у Беларусі, але, на жаль, раптоўная смерць не дазволіла падрэ здзейсніць задуманае. У Неапалі, дзе жыў Муцыё Вэнтрэла, яго жартам называлі «беларускім святаром». Пра ягоную любоў да Беларусі ведаў таксама Святы Айцец Ян Павел II. Аднойчы ў асабістым лісце Папа выказаў падзяку падрэ Муцыё за

яго гуманітарна-валанцёрскую дзейнасць і прасіў працягваць місійнае служэнне на Беларусі. Святы Айцец закончыў той ліст заклікам: «Я прашу вас, не згубіце Беларусь». Падрэ Муцыё Вэнтрэла распавёў маладым беларускім валанцёрам, сярод якіх быў і Максім Крывіцкі, пра гэты ліст і працытаваў гэты глыбока сімвалічны запавет Святога Айца. Максім запомніў

яго на ўсё жыццё і ўспрыняў як пасланне, скіраванае найперш да кожнага беларуса. Калі мы пазнаёміліся, Максім распавёў мне і пра незвычайнага, улюбёнага ў Беларусь італьянскага святара, і пра словы Вялікага Папы Яна Паўла II. Гэтыя словы адразу запалі мне ў сэрца і доўгі час не давалі спакою, бо ягоны заповіт сапраўды скіраваны да кожнага з нас, беларусаў. Сёння ён гучыць як ніколі актуальна. Гэты заповіт натхніў мяне на стварэнне карціны. Малявалася няпроста і, пэўна, не ўсё атрымалася. Ды хай будзе і мой сціплы ўнёсак у гэта ўрачыстае святкаванне 100-годдзя Вялікага Папы Яна Паўла II. Карціну хацелася зрабіць аб'ёмнай і, здаецца, мне гэта ўдалося. Хацелася, каб у ёй увасобіліся сімвалы, якія адлюстроўваюць нашу сённяшнюю Беларусь, яе сённяшнія трывогі і клопаты. І таму злева я намаляваў Курапаты... Курапаты — гэта праверка беларусаў на трываласць і разам з тым паказчык таго, як беларусы шануюць і памятаюць свае ахвяры. Курапаты — гэта таксама і пакаянне, бо без пакаяння немагчыма далей жыць. Пакаянне за тые пакуты і тую несправядлівасць, што чыніла атэістычная савецкая ўлада. Уверсе карціны, справа, намаляваны замчышча і руіны Наваградка, першай сталіцы ВКЛ, а побач — касцёл, дзе быў ахрышчаны Адам Міцкевіч. У цэнтры, натуральна, сам Ватыкан, які спалучае абедзве часткі карціны. Ватыкан — святое месца, Святы Пасад, а таму і месца Святога Айца Яна Паўла II. Ён намаляваны побач, у малітоўнай задуме...

Спадзяюся, што наша дэмакратычная супольнасць годна адзначыць 100-годдзе святога Яна Паўла II...

Алесь Мара.

Фота Мікалая Новікава.

Ірына Багдановіч

Старонка рэлігійнай гісторыі Беларусі

У багатай і часта драматычнай рэлігійнай гісторыі Беларусі захавалася нямала старонак, якія сведчаць пра імкненне да духоўнай еднасці нашага народа — еднасці, пры захаванні адрознасцяў, якая спрыяла фарміраванню і ўмацаванню нацыянальнай ідэнтычнасці беларусаў яшчэ ў далёкія часы, садзейнічала стварэнню культурных набыткаў нашымі продкамі, якія будавалі годны падмурак для нашчадкаў. У вірах і віхурах еўрапейскай гісторыі, амаль у цэнтры якіх заўсёды была Беларусь (называючыся па-рознаму ў тых даўнія і нядаўнія вякі), шмат што з тых набыткаў было згублена, знішчана войнамі, зацярушана пылам забыцця. Аднавіць памяць, стрэсці гістарычны пыл з прыгожай старонкі мінулага Беларусі дапамагае краязнаўчае эсэ Валяр’яна Харкевіча «Жыровіцы — ласкаў крыніцы», напісанае на польскай мове і апублікаванае ў Слоніме ў 1930 годзе.

Сёлета бачыцца асабліва актуальным гэта зрабіць, каб далучыцца такім чынам да святкавання разам з братамі праваслаўнымі велічнай юбілейнай даты: 550-годдзя аб’яўлення цудоўнага абразу Маці Божай Жыровіцкай, што адбылося, паводле легенды, у 1470 годзе, калі гэтыя мясціны належалі земскаму падскарбію Вялікага Княства Літоўскага Аляксандру Солтану. Яшчэ адна юбілейная дата кліча нас далучыцца да гэтага святкавання — сёлета таксама спаўняецца 290 гадоў з часу каранацыі абразу Маці Божай Жыровіцкай папскімі каронамі (1730 г.).

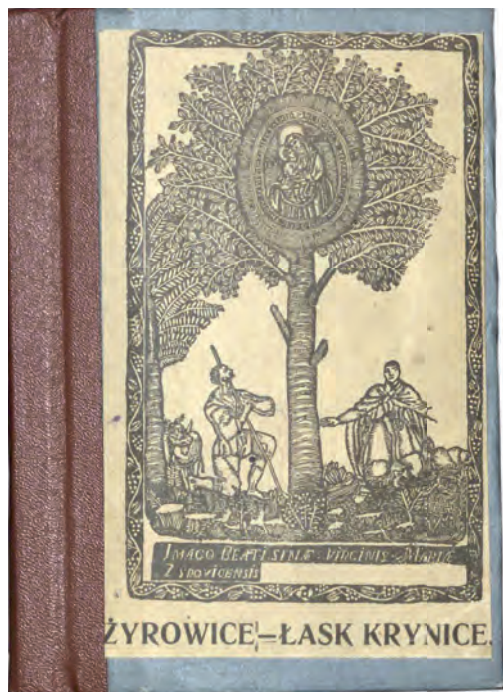
Цяпер Жыровіцкі Успенскі манастыр з вялікім комплексам царкоўных будынкаў з’яўляецца

адным з найвядомейшых праваслаўных санктуарыяў Беларусі, аднак у больш шырокім сэнсе ён з’яўляецца агульнанацыянальнай рэлігійнай і культурнай каштоўнасцю дзякуючы найперш цудоўнаму абразу Маці Божай Жыровіцкай (тыпу Замілавання), які ўшаноўваецца не толькі праваслаўнымі вернікамі Беларусі. У энцыклапедыі «Вялікае Княства Літоўскае» вядомы даследчык беларускіх абразоў, светлай памяці мастацтвазнаўца Аляксандр Ярашэвіч, напісаў, што жыровіцкі абраз Маці Божай, адна з хрысціянскіх святынь на Беларусі, ушаноўваецца Праваслаўнай і Грэка-каталіцкай цэрквамі як цудатворны¹. Аб гэтым жа напісана таксама ў «Католіческой энциклопедии»². Дзень памяці абразу Маці Божай Жыровіцкай — 7 мая.

Для католікаў Беларусі абраз Маці Божай Жыровіцкай таксама дарагі: ён годна ўшаноўваўся, асабліва ў гістарычным мінулым, вернікамі абодвух, грэка-каталіцкага і рыма-каталіцкага абрадаў, прадстаўнікамі розных слаёў насельніцтва, у тым ліку каралямі і найбуйнейшымі магнатамі Краю, служылай шляхтай, сялянамі. У якім абрадзе ад пачатку ўшаноўваўся абраз, калі была пабудаваная першая драўляная, а потым, пасля пажару, каменная святыня, сёння цяжка сцвярджаць адназначна. Так, напрыклад, кампетэнтны даследчык рэлігійнага мастацтва, згаданы ўжо Аляксандр Ярашэвіч, сцвярджаў, што на месцы з’яўлення абразу «ўласнік Жыровіч падскарбі ВКЛ А. Солтан пабудоваў правасл.[аўную] царкву (драўляную)»³. Аднак у даступных сёння крыніцах мы

не знайшлі дакладных сведчанняў аб веравызнанні Аляксандра Солтана: у энцыклапедыі «Вялікае Княства Літоўскае» яго веравызнанне аўтарам не ўказана, але згадваюцца факты, якія выклікаюць сумнеў у тым, што Солтан быў праваслаўным. Так, аўтар артыкула піша пра шматлікія вандроўкі літоўскага падскарбія па Еўропе, наведванне ім імператарскіх двароў (напрыклад, караля Неапаля і Сіцыліі Фердынанда I, партугальскага караля Альфонса V ды іншых), а таксама згадвае, што Солтан ад Рымскага Папы Паўла II атрымаў ліст для паездкі ў Ерузалем⁴. Сведчыць гэта хутчэй пра тое, што Солтан захоўваў лучнасць з Рымам, будучы або католікам, або вернікам усходняга абраду, нягледзячы на царкоўны раскол у хрысціянстве, быў прыхільнікам рэлігійнай уніі. Да таго ж амаль за сто гадоў перад з’яўленнем у Жыровіцах цудоўнага абразу, у 1386 годзе, як вядома, была заключана палітычная унія Беларусі і Літвы з Польшчай, пачалася эпоха дынастыі Ягелонаў, а падскарбій літоўскі Аляксандр Солтан якраз ад Казіміра Ягелончыка атрымаў абшырную частку каралеўскіх зямельных уладанняў, куды ўваходзілі і Жыровіцы.

Як бы там ні было, але, паводле ўсіх і даўніх, і сучасных крыніцаў, асаблівы росквіт Жыровіцаў і культ абразу, усяляючага шматлікімі цудамі аздаўленняў, пачынаецца з першых дзесяцігоддзяў XVII стагоддзя, калі ў святыню былі запрошаныя манахі базыліяне. Цудадзейныя Божыя ласкі ў Жыровіцах зрабілі святыню цэнтрам рэлігійнага жыцця нашага Краю, куды сцякаліся пілігрымы абодвух

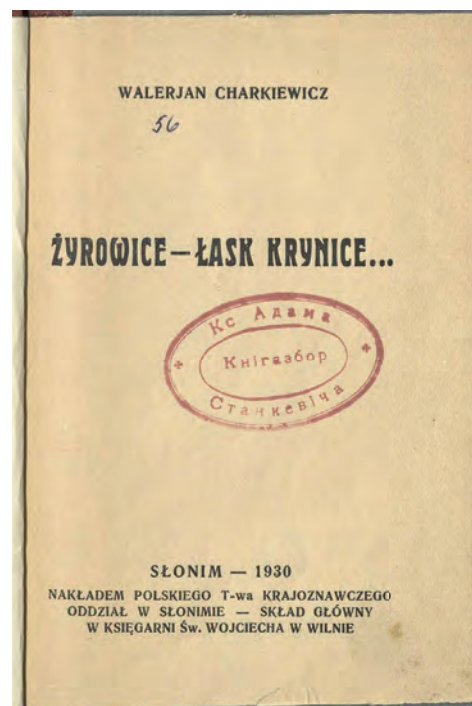
каталіцкіх абрадаў, а культ Маці Божай Жыровіцкай дасягнуў свайго апагею ў 1730 годзе, калі адбылася ўрачыстая каранацыя абраза прывезенымі з Рыма каронамі. З гэтага часу ролю Жыровіцаў для Беларусі параўноўваюць з роляю Чэнстаховы для Польшчы.

Аднак часы мяняліся. Тэрыторыя Беларусі ўваходзіла ў склад розных дзяржаўных утварэнняў, перажывала войны і паўстанні, у тым ліку розныя падыходы ўладароў да святых. Можна сказаць, што лёс святых падзяляў лёс народа і Краю, перажываў заняпад і шукаў шляхоў адраджэння. Адметная ў гэтым сэнсе гісторыя Жыровіцаў і цудоўнага абраза Маці Божай Жыровіцкай, якая сёння сведчыць пра тое, як важна, захоўваючы адрознасць, ісці па шляху хрысціянскай еднасці. Жыровіцы былі прыкладам такой еднасці ў мінулым, што служыла развіццю нацыянальнай самасвядомасці і культуры, а са стратаю гэтай еднасці абумовіла іх запаволенасць і нават заняпад.

Гэта вельмі важна ўсведамляць нам сёння, бо ў тых даўнія часы рэлігійнае жыццё Беларусі

было інтэгравана ў евангелізацыйны кантэкст Еўропы. Варта згадаць тут глыбокую думку, якую ў кнізе «Памяць і самасвядомасць» выказаў Святы Айцец Ян Павел II: «У працэсе евангелізацыі Еўропы, які служыў пэўнай культурнай еднасці лацінскага свету на Захадзе, а візантыйскага — на Усходзе, Касцёл дзейнічаў так, каб захаваць крытэрыі, адпаведныя таму, што сёння мы называем інкультурацыяй, бо служыў развіццю айчыннай і нацыянальнай культуры. Таму добра, што ён абвясціў перш святога Бэнэдыкта, а пасля таксама святых Кірыла і Мятода апекунамі Еўропы. Касцёл звярнуў тым самым увагу ўсіх на вялікі працэс інкультурацыі, які адбыўся на працягу вякоў, і адначасова напамніў, што ён сам на еўрапейскім кантыненте павінен дыхаць „двума лёгкімі“. Зразумела, гэта метафара, але метафара шматзначная. Так, як здароваму арганізму патрэбны два лёгкія, каб правільна дыхаць, так таксама і Касцёл, як духоўнаму арганізму, патрэбныя гэтыя дзве традыцыі, каб магчы ўсё больш поўна чэрпаць з багацця Аб'яўлення»⁵. Якая трапная метафара Святога Айца! І як жа дасканала гэтымі «двума лёгкімі» дыхала Беларусь у часы базыліянскага росквіту Жыровіцаў, арганічна спалучаючы ў сабе дзве традыцыі, спрыяючы працэсу інкультурацыі, фарміраванню нацыянальна-рэгіянальнай адметнасці Беларусі ў кантэксте еўрапейскай супольнасці!

Ярка і маляўніча, узнёўляючы шматлікія падрабязнасці, распавядае пра аб'яўленне цудоўнага абраза Маці Божай Жыровіцкай і пашырэнне яго культу ў сваім бліскучым гісторыка-краязнаўчым эсе Валяр'ян Харкевіч (1890–1950). Паводле звестак, якія ўдалося знайсці, у тым ліку ў Вікіпедыі, гэта быў досыць вядомы ў міжваенным часе публіцыст, гісторык, паэт. Ён скончыў універсітэт імя Стэфана Баторыя ў Вільні, абараніўшы ў 1928 годзе

дысертацыю па філасофіі. Глыбока зацікавіўся гісторыяй Вільні і Вялікага Княства Літоўскага, асабліва рэлігійным жыццём, гісторыяй і ўзаемадзейненнямі розных канфесій. Шмат увагі надаваў вывучэнню гісторыі ўніі на Беларусі. У верасні 1939 года ўдзельнічаў у ваенных баталіях, быў узяты ў палон чырвонаармейцамі, знаходзіўся ў лагерах НКУС СССР у Казельску і Гразаўцы пад Волагдай. З восені 1941 года — у арміі генерала Андерса. Пасля заканчэння Другой сусветнай вайны жыў у Вялікабрытаніі. Памёр у Лондане. Несумненна, сярод яго працаў для беларускага чытача маюць значэнне публікацыі, прысвечаныя гісторыі ўніі, Жыровіцам, такім асобам, як Канстанцін Астрожскі, Барбара Радзівіл, Андрэй Баболя, Пляцід Янкоўскі.

Эсэ, прысвечанае Жыровіцам, дазваляе меркаваць, што Валяр'ян Харкевіч глядзеў на гісторыю Беларусі з польскіх пазіцый, быў польскім патрыётам. Аднак пры гэтым ён быў кампетэнтным гісторыкам і прытрымліваўся фактаў, таму яго кнігі важныя для нас, сённяшніх беларускіх чытачоў, і мы мусім быць удзяч-

нымі аўтару за дасканалае веданне і майстэрскае апісанне рэалій, якія праліваюць святло на наша гістарычнае мінулае, на гісторыю рэлігійнага жыцця нашага Краю і ў пэўнай ступені дапамагаюць лепей зразумець сучасныя працэсы і праблемы інкультурацыі ў Беларусі.

Адзначым таксама, што невыпадкава брашура была напісана і выдадзена ў 1930 годзе: гэта быў якраз 200-гадовы юбілей каранаты Жыровіцкага абраза, слава якога на той час ужо прыцягвалася рознымі неспрыяльнымі абставінамі, і ўспомніць пра яе была добрая нагода. Валодаючы літаратурным талентам, гістарычным досведам і журналісцкімі навыкамі, Валяр'ян Харкевіч здолеў эмацыйна і вобразна, грунтоўчыся на фактах, узнавіць слаўныя старонкі мінулага, падкрэсліўшы кантраст з той рэчаіснасцю, сведкам якой ён быў у міжваенным часе.

Друкуючы на старонках «Нашай веры» эсэ Валяр'яна Харкевіча, спадзяемся, што чытач знойдзе ў ім шмат цікавых фактаў пра гісторыю аб'яўлення Жыровіцкага цудадзейнага абраза Маці Божай і пашырэння яго культу, пра рэлігійнае жыццё ў нашым Краі ў тыя далёкія стагоддзі, адчуе рэха бітваў нашых мужных продкаў, моц іх веры і годнасць, уласціваю ўсім — ад каралёў да сялян, адчуе адзінства і салідарнасць народа, дух веры, які яднаў народ і гартаваў у змаганнях. Магчыма, хтосьці задасць сабе і сэння пытанні, якія задаваў у 1930 годзе Валяр'ян Харкевіч, слухаючы, аб чым шумяць жыровіцкія дрэвы над маляўнічай Шчарай. Дадамо, што аўтар далучыў да асноўнага зместу брашуры тэксты практычнага характару: акты, якія прамаўляліся вернікамі падчас кантэмпляцыі, малітвы, дзве папулярныя ў тыя часы песні з нотамі («Песня аб Найсвяцейшай Панне Жыровіцкай» і «Песня аб камені Найсвяцейшай Панны Марыі Жыровіцкай»), пералік

Валяр'ян Харкевіч

«некоторых цудаў, што адбыліся ў Жыровіцах з невычэрпнай ласкі Найсвяцейшай Марыі Панны» (паводле запісаў кс. Тэадора Баравіка ў 1580–1628 гг.; паводле запісаў Язафата Дубянецкага ў 1651–1652 гг.; паводле запісаў кс. Тэафіла Янткевіча ў 1730 г.). Падсумоўваючы апісанні цудаў, аўтар падкрэслівае: «Падаючы прыклады цудаў, якія ў розны час адбыліся ў Жыровіцах, мусім зазначыць, што агульная колькасць цудаў, пацверджаных і зафіксаваных запісамі кс. Баравіка, Дубянецкага і Янткевіча, складае 384 выпадкі; найбольш цудаў адбывалася ў 1651 г., а менавіта — 87. Зафіксаваныя запісамі цуды мелі месца толькі ў 1580–1628 гг., у 1651–1652 гг., а таксама ў часе каранатынай актывы, але гэта толькі малая частка цудаў, якія фактычна адбыліся. У расійскіх крыніцах з XIX ст. згадваецца, што ў архіве Жыровіцкага кляштара захоўваліся чатыры вялізныя тамы, у якіх былі пацверджаныя сведкамі

апісанні ўсіх цудаў, што адбыліся ў Жыровіцах у базыліянскія часы. Ці існуюць цяпер гэтыя кнігі, невядома, паколькі архіў кляштара недаступны для асобаў пастаронніх. У XIX ст. і ў апошні час ніякіх цудаў у Жыровіцах не было, ва ўсялякім разе няма аб гэтым ані сведчанняў, ані пэўнай вуснай традыцыі»⁶.

Завяршае працу Валяр'яна Харкевіча «Жыровіцкая бібліяграфія», якая ўключае шматлікія крыніцы на розных мовах і сведчыць пра грунтоўнае веданне прадмета гаворкі аўтарам. Бібліяграфія ўраджае багаццем і паўнатаю: на лацінскай мове пададзена 11 крыніцаў, на польскай мове — 28, на італьянскай мове — 7, на ўкраінскай — 5, на расійскай — 13 крыніцаў. Такім чынам, дасведчанасць аўтара ў прадмеце гаворкі не выклікае сумненняў.

Выправімся ж і мы ў гістарычнае падарожжа ў Жыровіцы да цудатворнага абраза Найсвяцейшай Панны Марыі, даверыўшыся кампетэнтнаму правадніку — аўтару брашуры, якую мы палічылі вартай увагі чытачоў «Нашай веры» і якую прадстаўляем у перакладзе на беларускую мову, зробленым з асобніка, што належаў кс. Адаму Станкевічу, аб чым сведчыць штамп на тытуле кніжкі (цяпер яна захоўваецца ў аддзеле рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа НАН Беларусі).

Выказваем падзяку шаноўнаму даследчыку Сяргею Чыгрыну за дапамогу ў пошуку біяграфічных звестак пра Валяр'яна Харкевіча.

¹ Ярашэвіч, А. Жыровіцкі абраз Маці Божай. // Вялікае Княства Літоўскае. Энцыклапедыя. У 2-х т. Т.1. — Мінск: Беларуская энцыклапедыя, 2005. — С. 632.

² Семененко-Басин, И. Жировицкий Успенский монастырь // Католическая энциклопедия. Том 1. — Москва: Издательство Францисканцев, 2002. — С. 1867.

³ Ярашэвіч, А. Жыровіцкі Успенскі манастыр. // Вялікае Княства Літоўскае. Энцыклапедыя. У 2-х т. Т.1. — Мінск: Беларуская энцыклапедыя, 2005. — С. 632.

⁴ Вяроўкін-Шэлюта, У. Солтаны. // Вялікае Княства Літоўскае. Энцыклапедыя. У 2-х т. Т.2. — Мінск: Беларуская энцыклапедыя, 2006. — С. 620.

⁵ Ян Павел II. Памяць і самасвядомасць: Размовы на пераломе тысячагоддзяў. — Мінск: «Про Хрысто», 2006. — С. 101.

⁶ Charkiewicz, Walerjan. Żyrowice — łask krynice... — Slonim, 1930. — S. 43.

Валяр'ян Харкевіч

ЖЫРОВІЦЫ — ЛАСКАЎ КРЫНІЦЫ...

Жыровіцы ласкаў крыніцы
На свет увесь пралілі,
Калі Марыю, як лілею,
На грушцы аб'явілі!..

Першыя словы пабожнай песні, якія далі назву гэтай брашурцы, хутчэй за ўсё, не адгукнуцца моцным рэхам у сэрцы выпадковага чытача; наадварот, могуць выклікаць толькі здзіўленне і шэраг пытанняў. Што гэта за песня? Дзе гэтыя Жыровіцы? Адкуль узяліся ганарыстыя і зухаватыя словы аб ласках, якія Жыровіцы пралілі на ўвесь свет?

Цяпер рэдка хто ўсведамляе, якую вялікую ролю адыгрывалі некалі Жыровіцы ў жыцці нашага краю, бадай ніхто дакладна не ведае мінулага і ўсёй велічы забытай сёння, але слаўнай на працягу вякоў малой мясціны, дзе ёсць стары базыліянскі кляштар з цудоўным абразом Маці Божай, урачыста ўкаранаваным 200 гадоў назад. Зрэшты, хто ж будзе цяпер шукаць на нашых землях законнікаў ордэну святога Васіля Вялікага (*Ordinis S. Basilii Magni*); хто ж не памятае, што кожны базыліянскі кляштар ужо амаль сотню гадоў мае ў сваёй назве прыстаўку «па», а на касцёльных крыжах прымацаваную наўскос перакладзінку.

Слава Жыровіцаў зіхацела поўным бляскам уласна тады, калі паміж заходнім Касцёлам і ўсходняй Царквою не было жудаснага падзелу, які пазней старанна

паглыбляў захопніцкі расійскі ўрад, калі права-слаўных на нашых тэрыторыях амаль зусім не было, а мільённыя масы народу, насяляўшага землі, што распасціраліся далёка за Днепр і Дзвіну, вызнавалі грэка-каталіцкую веру, якую культываў і рэпрэзентаваў усходні Касцёл, захоўваючы унію з Касцёлам рымскім.

У той час Жыровіцы былі адной з найвялікшых і найвыдатнейшых цвярдэняў каталіцкай веры ў Рэчы Паспалітай Польскай, цудоўны ж абраз Маці Божай Жыровіцкай збіраў вялізныя натоўпы вернікаў з усёй Літвы, а таксама з Кароны.

Адзін храніст так распачынае сваё апавяданне пра гісторыю цудоўнага Жыровіцкага абраза: «Прадвечная мудрасць Божая, распаляючы ў каталіцкіх сэрцах прагу набажэнства да Найсвяцейшай Маці свайго Сына, шмат Яе абразоў па ўсім хрысціянскім свеце ўславіла і славіць цудамі. Аднак у нашай Кароне Польскай і Вялікім Княстве Літоўскім толькі асаблівыя, лічаныя абразы той жа Маці Божай, славяцца цудамі і фаворамі Боскімі. Але як у Кароне Польскай ёсць найдаўнейшы і найслаўнейшы абраз Чэнстахоўскі, так у Літве — абраз Жыровіцкі, з даўніх гадоў цудоўна аб'яўлены і ўслаўлены вялікімі цудамі ад Пана Бога...»

Чэнстахова і... Жыровіцы!..

Хто ж такі дзёрзкі асмеліўся параўнаць два паняцці, напоўненыя сэнна такім адрозным зместам, хто ж такі неразважлівы ў панегірычным запале ўзняў нікому сэнна не вядомыя Жыровіцы на такія ж вышыні, з якіх праменіць асяляпляльны бляск Ясная Гара — адвечны аплот каталіцкай веры і найшляхетнейшага, найчысцейшага польскага патрыятызму?!

Аднак храніст не памыліўся: яго словы адпавядалі рэчаіснасці, бо цэлы шэраг пакаленняў калісьці глядзеў на Жыровіцы як на сталіцу Найсвяцейшай Панны Марыі Літоўскай, якая ў Кароне мела сваю сталіцу ў Чэнстахове... Жыровіцы належалі да найслаўнейшых у Рэчы Паспалітай мясцінаў, а славу сваю займелі дзякуючы моцы цудоўнага абраза Маці Божай. Не шмат месцаў у гэтым сэнсе маглі параўнацца з Жыровіцамі: Васпазіян Кахоўскі, славыты паэт XVII стагоддзя, у вершы «Студзіанна» («*Studzianna*») налічвае ва ўсёй Рэчы Паспалітай толькі 19 мясцінаў, якія маюць у сваіх святынях цудоўныя абразы Маці Божай... Гэта найслыннейшыя мясціны тых часоў, вядомыя кожнаму... У тым пераліку цвярдэня Марыі Жыровіцкай займае адно з першых месцаў.

Чэнстахова і Жыровіцы...

Як жа дзіўна гучаць гэтыя назвы цяпер, пасля доўгай, пакутнай ночы разбораў і нацыянальнай жалобы, у выніку якіх святыня на Яснай Гары поўнілася штотараз большым бляскам, яднаючы, як у часе патопу, увесь народ, а ў далёкай Літве западала ў няпамяць жыровіцкая святыня, што ляжала ў даліне, сярод невысокіх пагоркаў...

Занепадала ж моц Жыровіцаў, насамрэч, не з людскіх высылкаў... Калі паўтара стагоддзя назад навіслі над нашай Айчынай цёмныя хмары, што звеставалі знішчальніцу-буру, калі трэба было збіраць усе сілы, каб падрыхтавацца да доўгай і ўпартай абарончай барацьбы, словам, калі трэба было знайсці на Літве крэпасць, падобную да крэпасці Чэнстахоўскай, — нібы сама Каралева Нябёсаў і Кароны Польскай перанесла сваю літоўскую сталіцу з пагодных Жыровіцаў у абарончую і выпрабаваную ў бітвах Вострую Брамую — у Вільню...

Штосьці зламалася ў Жыровіцах. Змяншаліся, а пазней цалкам спыніліся цуды, якія калісьці адбываліся так часта, у Касцёле ўніяцкім пачаўся прыкры разлад; Жыровіцы сталі пляцоўкай непамыснага змагання свецкага ўніяцкага кліра з законнікамі-базыліянамі; пастыры ў Жыровіцах з дапамогай расійскага ўраду дамагліся першай перамогі над базыліянамі; у Жыровіцах канчаткова была пахавана Унія...

Слава Жыровіцаў загінула, а разам з ёю іх вялікая роля ў справе братэрскага з'яднання народаў, станаў, абрадаў... Вялікі бляск заструменіў з Вострай Браны, апраменіў усе хрысціянскія сэрцы ў Польшчы, азалаціў натхнёныя рыфмы вешчуноў і азарыў далёкага ўкраінскага паэта, Платона Кастэцкага, які так выгукнуў:

У імя Айца і Сына —

Гэта наша малітва:

Як Тройца, так адзіная

Польшча, Русь і Літва!..

Адна ў Бога Каралева

Моліцца за намі

З Чэнстаховы, Пачаева

І з-над Вострай Браны!..

Роля Жыровіцаў была перакрэсленая. У ціхім забытым куточку Слонімшчыны (Жыровіцы знаходзяцца за 10 км ад Слоніма) блукаюць зараз толькі ўспаміны — дзівосныя, незвычайныя... І ёсць прадчуванне велізарнай моцы, закладзенай у кожным узгорку старой зямлі, у кожным лісціку, якімі лагодна і пяшчотна шумяць дрэвы... І ёсць яшчэ чаканне нечага — вялікага, радаснага, што павінна адбыцца... І ёсць туга па мінулым...

Адхінем шлячок гэтага мінулага...

Назва «Жыровіцы» паходзіць ад слова «жыр», або «жэр», што даўней азначала «тлушч», «ежа» або «корм». У старапольскай мове часта ўжываліся прыметнікі «жырны», «жэрны», «жыроўны», «жэроўны» ў значэнні «сыты», «багаты» (выган, паша)¹. Насамрэч, Жыровіцы здаўна славіліся багатымі пашамі. Схаваныя між узгоркаў, зарослых лясамі, Жыровіцы маюць адкрытую прастору толькі ў бок ракі Шчары і ўяўляюць выключна маляўнічую мясцовасць, багатую буйнымі лугамі і пышнай расліннасцю. У эпоху першых Ягелонаў жыровіцкія землі належалі да каралеўскай маёмасці, а ў прыватныя рукі трапілі ў часы Казіміра Ягелончыка, які перадаў вялікі абшар зямлі падскарбію літоўскаму Аляксандру Солтану. На месцы Жыровіцаў была тады з трох бакоў пушча, а з чацвёртага — разлеглыя лугі. Аднак у хуткім часе гэтая бязлюдная мясціна прывабіла да сябе паўсюдную ўвагу, калі ў 1470 годзе адбыўся цуд. Пастушкі, якія пасвілі ў лесе статак, заўважылі аднойчы на дзікай грушцы нейкі прадмет, што зіхацеў бліскучымі промнямі. Зацікаўленыя пастушкі выбралі сярод сябе найсмялейшага, Пятра, ён адважна ўзлез на дрэва і знайшоў там малы абразок, які яшчэ доўга свяціўся нязвычайным бляскам. Паволі святло згасла. Хлопцы забралі цудоўны абразок, занеслі да свайго пана і расказалі, як яго знайшлі. Солтан быў усхваляваны аповедам пастушкоў, старанна загарнуў абраз у палатно і схваў у шкатулку. Назаўтра ў прысутнасці гасцей Солтан раска- заў пра знойдзены ў лесе дзіўны абразок, аднак, калі хацеў яго паказаць, пераканаўся, што, хаця шкатулка была зачыненая, а палатно некранутае і захавала адбітак абраза, самога абраза не было... Солтан быў здзіўлены.

— Не людская гэта, па ўсім відаць, справа, — сказаў ён, падумаўшы, — але Боская. Пан Бог штосьці незвычайнае хоча гэтым давесці!..

Ён быў разгублены, калі зноў прыйшлі да яго пастушкі і зноў прынеслі абраз, як і папярэдні, знойдзены на грушцы... Усхваляваны цудам, Солтан узяў абраз, сеў на каня і паскакаў у пушчу, дзе стаўся цуд. Лес быў густы, дык ён мусіў злезці з каня і ісці пешшу. Ішоў досыць доўга, пакуль не спыніўся каля лясной грушкі і ўпаў у глыбокі роздум, трываючы так некалькі гадзінаў, а калі апытомнеў, сказаў шукаўшым яго людзям, што ён пачуў голас Божы, які наказваў яму збудаваць на гэтым месцы, у пушчы, святыню. Ён загадаў высечы лес вакол грушкі, узнёс драўляную свя- тыню і змясціў у ёй цудоўны абраз...

Жыровіцы, агорнутыя клапатлівай апекай

Аляксандра Солтана і яго найбліжэйшых на- шчадкаў, пачалі развівацца, бо слава цудоўнага абраза прываблівала вялікую колькасць вернікаў.

Праз некалькі дзясяткаў гадоў пасля з'яўлення цудоўнага абраза адбыўся ў Жыровіцах новы цуд як сведчанне бясконцай моцы Божай. Ад- нойчы ўначы малая драўляная святыня на вачах уражаных жыхароў Жыровіцаў раптам згарэла. Не магло быць і гаворкі аб уратаванні абраза. У апошні момант, калі рухнулі скляпенні над алтаром, з'явіўся вачам распачных сведкаў абраз, атачоны вогнем, і пазней знік у агні.... Пошукі не далі ніякага выніку... Здавалася ўсім, што Жыровіцы засталіся без свайго найвялікшага скарбу, аднак не было гэтак. Неяк школьная дзятва, бавячыся каля пажарышча, заўважыла, што зводдаль на камені сядзіць незвычайнай прыгажосці Панна, уся ў ясных промнях. На- палоханыя гэтым відовішчам, хлопцы пабеглі да капеланаў, апавядаючы пра тое, што бачылі. Не давяраючы словам дзяцей, пайшлі капеланы на ўказанае месца, але прамяністай Панны там не знайшлі. Яны ўбачылі, аднак, што на камені стаяў абраз, перад якім гарэла свечка... З радас- цю і трыумфам цудоўна знойдзены абраз быў перанесены ў драўляную каплічку.

Шырока разыходзілася слава Жыровіцаў. Але насталі часы рэлігійнага замяшання, якое з аса- блівай сілай праявілася ў другой палове XVI ст. Спадкаемцы Солтанаў былі вызнаўцамі схізмы, або рэфармацыі, яны занябалі культ Багарод- зіцы і захоўвалі святыню толькі таму, што яна была для іх крыніцаю даходу. Ахвяры вернікаў часта скарыстоўваліся на мэты нешляхетныя, а распачатая маршалкам Янам Солтанам будова мураванай святыні была на доўгія гады перапы- неная і не рухалася наперад.

Такое становішча доўжылася аж да 1613 года. Уладальнікам Жыровіцаў тады быў кашталян смаленскі Ян Мялешка, жанаты з Ганнай Тур- соўнай, а старостам слоніўскім — знакаміты гетман і канцлер Леў Сапега. Мялешка, шчыры католік, які прагнуў спрычыніцца да аб'яднання ўсходняга і заходняга Касцёлаў, узнёс у Жырові- цах прыгожую мураваную святыню, збудаваў кляштар і запрасіў у Жыровіцы закон св. Базыля Вялікага.

Леў Сапега ахвяраваў значныя землі, забяспе- чаючы тым самым узнікненне мястэчка; апрача таго, зрабіў вялікія ахвяраванні на касцёл.

З гэтага года распачынаецца, уласна, гісторыя Жыровіцаў, здабываючых сабе небывалую да таго славу, да якой спрычынілася ў значнай сту- пені ахвярная праца базыліянаў. Не кагосьці там

прызначылі базыліяне на ролю першага настаяцеля кляштара, які арганізаваў працу і надаў ёй патрэбны кірунак. Тым першым прыёрам быў св. Язафат Кунцэвіч, пазнейшы мучанік арцыбіскуп полацкі.

Святы Язафат і яго наступнікі свядома дбалі аб стварэнні ў Жыровіцах асяродка ўніяцкага руху. Жыровіцкая святыня знаходзілася ў вясковым заціску, была ізалявана ад руху, неспакою, а таксама ад брутальных рэлігійных войнаў, якія перашкаджалі спакойнай працы ў вялікіх гарадах. Размешчаныя амаль на паграніччы Літвы, Русі і Кароны, Жыровіцы маглі плённа выпраменьваць святло на шырокія абсягі, яднаючы пабожных шанавальнікаў Марыі і гуртуючы вызнаўцаў розных абрадаў у адну вялікую каталіцкую сям'ю.

Пабожная праца законнікаў сустрэла прыхільнасць шырокіх масаў людю і шляхты і выклікала вялікую ахвярнасць магнатаў. Цудоўныя аздараўленні невылечна хворых, вяртанне да жыцця памерлых і іншыя незвычайныя цуды, дакументальна пацверджаныя ў Жыровіцах, прываблівалі ў святую мясціну тысячныя натоўпы і гучным рэхам каціліся па ўсёй Рэчы Паспалітай. Таму нічога дзіўнага, што ў 1644 г. у Жыровіцы завітаў кароль Уладзіслаў IV з жонкай Цэцыліяй Рэнатай у атачэнні найвялікшых дзяржаўных саноўнікаў, світы і вялікай колькасці шляхты. Гэта была першая каралеўская пілігрымка ў Жыровіцы. З таго часу ўсе польскія каралі, за выключэннем аднаго толькі Міхала Карыбута-Вішнявецкага, якому перашкодзіла хвароба, пойдучь дарогаю, праторанай Уладзіславам... У 1651 г. маліўся ў жыровіцкай святыні кароль Ян Казімір, у 1684 г. — Ян Сабескі з каралевічам Якубам, у 1744 — Аўгуст III, у 1784 — Станіслаў Аўгуст Панятоўскі. У якім годзе быў у Жыровіцах Аўгуст II, пакуль не ўдалося высветліць, аднак пэўна, што ён быў, бо ў жыровіцкай «Песні» пра гэта выразна гаворыцца:

Аўгуст Другі ўбачыць муры
Сюды з Сасамі прыходзіць.
Схіляе галаву, войска здаровае
З Жыровіцаў адразу выводзіць...

Каралеўскія пілігрымкі, натхнёныя рэлігійнымі памкненнямі, без дамешку якіх-небудзь палітычных поглядаў (бо Жыровіцы не адыгрывалі ніякай палітычнай ролі, не ляжалі нават на шляху з Варшавы ў Вільню), мелі велізарнае значэнне як для кляштара і мястэчка, якія карысталіся з розных дабрадзействаў, так і для Каталіцкага Касцёла. Вера грэка-каталіцкая,

якая мела ў Жыровіцах сваю духоўную крэпасць, вера, якую часам (асабліва ў Кароне) не адрознівалі нават ад схізмы і аб якой неаднойчы пагардліва казалі: *graeca fides — nulla fides*, — гэтая вера набывала вялікі бляск і павагу. Каралі і прадстаўнікі найзнакаміцейшых родаў: Пацеяў, Сапегаў, Радзівілаў, Вішнявецкіх, Палубінскіх, Асалінскіх, Апалінскіх, Казановаў і іншых, імёны якіх з удзячнасцю захоўваюць старыя хронікі, у Жыровіцах, у грэка-каталіцкай святыні, пакорна згіналі калені, молячы Каралеву Нябёсаў аб ласцы і благаслаўленні... А побач з імі — каралямі, вяльможамі і магнатамі — кленчыў шэры натоўп сялянаў, вызнаўцаў «хлопскай», «рускай» веры...

У гісторыі Уніі не было хіба больш красамоўных і ўзрушлівых сцэнаў праўдзівлага братэрства вызнаўцаў грэцкага і рымскага абрадаў, чым тыя, якія аглядалі, а хутчэй стваралі Жыровіцы...

У 1652 г. Жыровіцы атрымалі ад караля Яна Казіміра магдэбургскае права. Гэта гарантавала мястэчку годнае развіццё і самастойнасць, хоць час быў такі неспакойны і цяжкі, што аб нармальнай працы не было як і думаць.

З усходу насоўвалася бура. Цар Аляксей, маючы з сабою стотысячную армію, у тым ліку дваццаць тысячаў казакаў страшнага Залатарэнкі, пасоўваўся ў глыб краю. Крывёю залілася змучаная зямля. Маскоўцы дапускалі нечуванае варварства, забівалі жанчынаў і дзяцей, здзекаваліся з духоўных асобаў, нішчылі і палілі вёскі і гарады... Жыровіцы падзялілі лёс многіх гарадоў. У 1655 г. былі занятыя варварскім войскам маскоўцаў; амаль усе жыхары былі перабітыя, мястэчка спаленае... Базыліяне, якія выклікалі асаблівую нянавісць маскоўцаў, былі часткова перабітыя, часткова мусілі ўцякаць з Жыровіцаў, ратуючы свае жыцці. У Жыровіцы прыйшлі і ўзялі пад апеку зруйнаваны і абрабаваны касцёл слонімскай францішкане, паўсюдна званыя бэрнардынамі.

Распачаліся найцяжэйшыя часы не толькі для Жыровіцаў, але і для ўсёй Польшчы². Быў то перыяд «патопу»... Шведы магутнай хваляй залілі ўсю краіну, змушаючы караля пакінуць дзяржаву; на паўднёвых рубяжах Рэчы Паспалітай крывёю ахвяраў чырваніў зямлю Хмяльніцкі, якога падтрымлівалі туркі і татары; на паўночным усходзе гаспадарамі сітуацыі былі маскоўцы...

Цуд Яснай Гары ўстрасянуў Польшчу, адрадіў веру і сілу. Завязаліся ўпартыя бойкі з пераўзыходзячымі сіламі ворагаў на ўсіх межах Рэчы Паспалітай; міналі гады; рыцарства польскае не ведала адпачынку: паўсюль грукаталі бітвы...

Толькі ў 1660 г. зноў заяснела перад Жырові-

Царква і кляштар у Жыровіцах. Гравюра па малюнку Напалеона Орды.

цамі лепшая будучыня: тады адбылася вырашальная і пераможная бітва на тых абшарах, дзе знаходзіліся і Жыровіцы.

Масква выслала ў гэтым годзе дзве магутныя арміі з мэтай скончыць справу заваёвы Літвы і Украіны. Хаванскі, пераможца гетмана Гасеўскага, вёў у глыб Літвы 30 000 войска, а за ім ішлі 40 000 пад кіраўніцтвам Даўгарукава і 30 000 казакаў Залатарэнкі. Супраць гэтых агромністых сілаў палякі маглі выставіць толькі 6000 войска на чале з гетманам вялікім літоўскім Паўлам Сапегам, а таксама 5000 пад кіраўніцтвам славутага Стэфана Чарнецкага, але гэта быў цвет рыцарства, загартаваны ў баях і апрамянёны глыбокай верай.

Сапега злучыўся з Чарнецкім пад Слонімам. Камандзіры накіраваліся ў Жыровіцы і там разам з усім войскам аддаліся ў апеку Найсвяцейшай Панны Жыровіцкай, пасля чаго распачалі марш на ўсход. Хаванскі, які ўзяў у аблогу Ляхавічы і меў дакладныя звесткі наконт слабых сілаў палякаў, зняў аблогу і пайшоў насустрач суперніку, да якога ставіўся пагардліва, не бачачы ў ім сур'ёзнага праціўніка. Авангард маскоўскага войска, які ўзначальваў Нашчолкін, сутыкнуўся з войскам Сапегі і быў разгромлены. 27 чэрвеня

1660 года галоўныя польскія і маскоўскія сілы сышліся ў бітве паміж мястэчкам Палонка і Ляхавічамі.

Тая слаўная бітва, якую так маляўніча апісаў вяльможны пан Пасек, вядомая ўсім: польская кавалерыя з нечуваным імпульсам ударыла па конніцы непрыяцеля і разбіла яе ўшчэнт, а потым кінулася на пяхоту і вынішчыла яе пад корань. Нягледзячы на энергічнае супраціўленне лепшых маскоўскіх ваяроў, што біліся да апошняга, паразы маскоўцаў была агромністая.

Польскае рыцарства не сумнявалася, што перамога ў бітве над маскоўцамі дасталася дзякуючы дапамозе Маці Божай Жыровіцкай; таму таксама гэтую перамогу пачалі лічыць цудам, які сведчыў пра асаблівую ласку Каралевы Кароны Польскай. Бітва пад Палонкаю намалявана на знакамітым абразку ў шэрагу іншых малюнкаў, якія адлюстроўваюць цудоўную гісторыю абраза, а ў жыровіцкай «Песні» ёй прысвечаны такія словы:

І ў Палонцы там б'ючыся,
Войска Масквы прайграла,
Хоць у бітве з нашай Літвай
Па-кавалерску ваявала!..

Ласка, якую спазнала польскае рыцарства ў змаганні з варварскай Масквой, новым бляскам апраменіла цудоўны Жыровіцкі абраз. Культ яго яшчэ болей узмацніўся.

У Жыровіцы зноў вярнуліся базыліяне, якім бэрнардыны доўгі час не хацелі саступіць месца. Зноў распачалася напружаная праца.

У 1688 г.³ пілігрымку ў Жыровіцы здзейсніў кароль Ян III з сынам Якубам. Побит героя, які здабыў перамогу над туркамі, ва ўсіх дэталях захаваўся ў памяці нашчадкаў. Кароль Ян III паклаў на алтар Найсвяцейшай Панны сваю шаблю, з якой выступіў пад Вену, аддана маліўся і пазнаў тую цудоўную асаблівасць абраза, пра якую ведалі толькі людзі цнатлівыя і пабожныя: абраз, пры набліжэнні да яго, пачаў водарыць дзівосным прыемным пахам, нібыта ён быў намашчаны святымі алеямі. Бо святы абраз мае такія незвычайныя ўласцівасці, што людзям шляхетным і добрым католікам, асабліва па св. Камуніі, ён паказваецца ясным, прамяністым і вясёлым, часам жа, як гэта здарылася з каралём Янам III, бывае пахучым; калі ж да абраза падыйдзе католік у стане смяротнага граху, або схізматык ці таксама ерэтык, абраз пакрываецца імглою і не дае сябе добра разгледзець, тым больш выява на абразе наогул вельмі невыразная.

Трэба памятаць, што абраз быў выбіты на яшме колеру старой бронзы, памер абраза: дзве цалі⁴ ўшыр і дзве з паловай удаўжынню, форма авальная. (На рэпрадукцыі абраз пададзены ў натуральную велічыню.) На працягу доўгага часу абраз нічым не прыкрываўся, таму, а таксама як вынік цалавання, выява крыху зацёрлася; пазней, каб захаваць абраз ад знішчэння, была зроблена шкляная шыбка. Незвычайная моц прыпісвалася не толькі святому абразу, але і грушцы, на якой ён аб'явіўся, крыніцы, якая біла з-пад той грушкі, а таксама каменю, які захоўваў сляды рукі Найсвяцейшай Панны. Акрушыны той грушкі і акрушыны каменя лічыліся таксама дзейснымі лекамі пры любой хваробе, таму іх расхоплівалі так, што ад грушкі той не засталася і следу, а камень, выгладжаны працяглым выскробваннем, быў умураваны ў алтар. Паданне кажа, што адзін кальвін, Крыштаф Галенда, кпіў з гэтай веры людю, але, калі дакрануўся да каменя, рука яго адзервянела і ён адчуў моцны боль; здароўе вярнулася да блюзнера толькі тады, калі ён, прысягнуўшы стаць католікам, выканаў абяцанне.

Выпадак з блюзнерам кальвінам належыць да першых дзесяцігоддзяў XVII ст., калі рэлі-

гійныя войны былі яшчэ жорсткія і праціўнікі каталіцкай веры часта былі не пераборлівыя ў сродках. Пазней Жыровіцы ўжо не ведалі ніякіх непаразумеў і нянавісці на глебе веравызнання. Тут панавала каталіцкая вера, яднаючы вернікаў двух розных абрадаў; хрысціянаў іншых абрадаў паблізу зусім не было, з нехрысціянаў каля Жыровіцаў найбольшую аседласць мелі татары, якія заўсёды лаяльна і годна ставіліся да польскай дзяржаўнасці і шанавалі рэлігію католікаў; а таксама па гарадах і мястэчках былі раскіданыя габрэі.

У адносінах да габрэяў жыравіцяне не былі надта ласкавымі і ветлівымі, яны забаранілі ім жыць у горадзе, відаць, з той прычыны, што не жадалі, каб жыровіцкую цішу парушаў гармідар габрэйскіх гандляроў, не заўсёды этычных у сваіх учынках.

З дапамогаю каралеўскіх прывілеяў, выдадзеных Янам Казімірам і Янам Сабескім, жыровіцкія жыхары былі захаваныя ад дамешкаў чужога элементу ў горадзе. Габрэям не дазволена было не толькі жыць у Жыровіцах, але нават затрымлівацца на начлег; калі ж габрэй мусіў прайсці праз мястэчка, ён павінен быў, мінаючы касцёл, зняць шапку і боты і ісці басанож з непакрытай галавой.

Такі суровы закон меў, аднак, сваё значэнне для побыту, замацоўваючы статус Жыровіцаў як цалкам каталіцкага мястэчка, якое мае ўсе ўмовы з асаблівай павагай і любоўю дбаць пра свой найвялікшы скарб — цудоўны абраз Маці Божай — і здольнае ствараць здаровую атмасферу, дабратворны ўплыў якой адчуваў кожны, нават выпадковы, жыровіцкі госць.

У 1701 г. базыліяне заснавалі пры сваім кляштары свецкую школу, у якую прымалі хлопцаў абодвух каталіцкіх абрадаў. Жыровіцы, такім чынам, сталі не толькі буйным рэлігійным асяродкам, але і досыць значным пунктам адукацыі, што яшчэ больш спрыяла развіццю мястэчка і ўзнімала яго аўтарытэт.

Слава Жыровіцаў шырока разыходзілася па ўсёй Рэчы Паспалітай, аж перасягнула граніцы Польшчы і дайшла да Рыма!..

Жыровіцкі абраз — адзін з нямногіх св. абразоў у Польшчы, культ якіх пашыраны і за межамі нашага краю, але гэта хіба адзіны абраз, які цудоўна аб'явіўся ўдалечыні ад краю!..

Пра гэта падрабязна распавядае канонік Ізыдар Нардзі, італьянец, сведка цуду, які адбыўся.

У Рыме з даўніх часоў існавала цэнтральная сядзіба закону базыліянаў. Касцёл імя святых Сергія і Бакха (*pod wezwaniem ŚŚ. Sergiusza i*

Bakcha), пабудаваны на месцы даўняй паганскай святыні Цэрэры, на працягу доўгага часу быў уласнасцю кардыналаў-дыяканаў, пазней папа Грыгорый XIII аддаў яго закону св. Францішка дэ Пауло (*św. Franciszka de Paulo*) і ўрэшце па просьбе караля Жыгімонта III у 1641 г. ён быў перададзены папам Урбанам VIII базыліянам. Базыліяне мелі пры касцёле невялікі кляштар, які быў сядзібаю генеральных пракуратараў, што выбіраліся амаль выключна з асяроддзя законнікаў Літоўскай правінцыі.

У 1718 г. рэктар Бэнэдыкт Турлевіч загадаў зрабіць у кляштары рамонт. Муляр Сымон Кіюці (*Szymon Ciotti*) распачаў тынкаванне сценаў у калідоры паміж кухняй і сакрыстыяй, але, калі для выроўнівання паверхні ён адбіў старую тынкоўку, яго асяпіў прамень святла, што біў з вачэй Хрыста, выява якога была пад тынкам. Пры далейшым зняцці тынку адкрылася таксама выява Божай Маці і было ўстаноўлена, што гэта дакладная копія абраза Маці Божай Жыровіцкай, значна, як было зразумела, павялічаная. Вывучэнне сведчанняў і старых касцёльных хронік не магло даць адказу, калі і кім быў той абраз намаляваны, адно не выклікала сумненняў, што гэты абраз вельмі старажытны і па аб'яўленні патрабуе рэстаўрацыі. Запрошаны законнікамі мастак Ваўжынец Граміцыя (*Wawrzyniec Gramiccia*), вучань Ламберта да Карпі (*Lambertego da Carpi*), спачатку адмовіўся ад працы і тады ж раптам захварэў. Пазней ён папрасіў занесці яго пад абраз, адразу ж выздаравеў, прыступіў да працы і закончыў яе 15 жніўня, або, як піша храніст, «менавіта ў той дзень, калі ў Жыровіцах цэлебруецца ўрачысты фэст у базыліцы Успенія Маці Божай Унебаўзятая» («...w Bazylice pod tytułem Zaśnienia Matki Bożej erygowanej»).

Пачалі адбывацца цуды. Трынаццаць сялянаў з вёскі Аффога Л'ясіна (*Affoga Lasino*), церпячых на розныя хваробы, сталі раптам аздароўленымі перад абразом Мадонны дэль Пасколо (*Madonny del Paskolo*) (так італьянцы ператлумачылі выраз «жыр[овіцы]»), дзясяткі асобаў спазналі розныя ласкі. Перад невялікім сціплым базыліянскім касцёлікам пачалі збірацца натоўпы. Узраслі ахвяраванні. Прадстаўнікі знакамітых італьянскіх сем'яў спяшаліся з дарамі. Кн. Цэзарыні (*Ks. Cezarini*), пляменніца Інакенція XIII, кн. дзі Піамбіна (*ks. di Piombino*), кн. дзі Русполі (*ks. di Ruspoli*), кн. дзі Качэрта (*ks. di Cacerata*), гр. гр. Пічыні, Тасхіні, Балагнэці, дзі Саломэ (*hr. hr. Piccini, Toschini, Bolognetti, di Salome*) і шмат іншых асобаў спрычыніліся да ўзвышэння касцёла, у якім змяшчаўся цудоўны абраз. Пад уплывам

гучных цудаў і ўзрастаючага культу св. абраза папа Клімэнт XI загадаў 7 верасня 1719 года выразаць частку муру з абразом і занесці ў касцёл, паставіўшы абраз у бочным алтары насупраць алтара св. Язафата.

На месцы выдаленага муру была ўстаўлена мармуровая пліта з адпаведным надпісам.

Жыровіцы злучыліся з Рымам непарыўнаю духоўнаю повяззю. Трэба было толькі ўмацаваць гэтую лучнасць і надаць выключнае значэнне Жыровіцкаму абразу шляхам урачыстай каранацыі. Распачатыя ў гэтым кірунку ў Апостальскай Сталіцы захады цалкам паспяхова завяршыліся, калі 15 красавіка 1726 г. папа Бэнэдыкт XIII падпісаў брэве і надаў каранацыйныя прывілеі. Аднак урачыстая каранацыя адбылася толькі ў 1730 годзе.

Жыровіцкі абраз быў шостым па ліку цудоўным абразом Маці Божай, каранаваным у Польшчы. Першым быў Чэнстахоўскі абраз (8.IX.1717), другім — Троцкі (*Trocki*, 4.IX.1718), трэцім — Кадэньскі (*Kodeński*, 15.VIII.1723), чацвёртым — Сакальскі (*Sokalski*, 8.IX.1724), пятым — Падкаменьскі (*Podkamieński*, 15.VIII.1727). Займаючы шостае месца па чарговасці каранацыйных урачыстасцяў, Жыровіцы неўзабаве выходзяць на другое месца па пышнасці святкавання і запалу рэлігійных пачуццяў. Упісанае ў традыцыйныя рамкі актавы, якая доўжылася з 19.IX.1730 г. па 26.IX, жыровіцкае свята сабрала такую вялікую колькасць паломнікаў і выклікала такі глыбокі рэлігійны настрой, што можа быць пастаўлена побач з чэнстахоўскім.

Ніхто не займаўся статыстыкаю вернікаў, але і не мог таго зрабіць; людзей лічылі на вока, прыблізна, і таму колькасць удзельнікаў каранацыі ў Чэнстахове акрэсліваюць як болей-меней 200 000, у Жыровіцах, кажуць, сабралася болей як 40 000. Такая прапорцыя выглядае натуральнаю, аднак не адпавядае рэчаіснасці, калі кіравацца дакладнымі дадзенымі, датычнымі колькасці асобаў, якія на працягу актавы прыступілі да св. Камуніі. У Чэнстахове гэтая колькасць склала 148 300, а ў Жыровіцах у тым жа перыядзе — 140 352.

Айцы базыліяне рабілі дакладны падлік асобаў, якія прыступілі да Стала Панскага, і зафіксаваныя імі дадзеныя, якія дайшлі да нас, з'яўляюцца такімі цікавымі, што заслугоўваюць таго, каб прывесці іх тут у якасці найкрасамоўнейшага доказу моцы цудоўнага Жыровіцкага абраза, які яднаў католікаў абодвух абрадаў.

Да святой Камуніі прыступіла католікаў:

	рымскіх	грэцкіх
Аўторак 19.IX.1730 г.	13 060	25 003
Серада 20.IX.1730 г.	15 008	14 032
Чацвер 21.IX.1730 г.	8 340	1 976
Пятніца 22.IX.1730 г.	8 989	1 606
Субота 23.IX.1730 г.	1 766	698
Нядзеля 24.IX.1730 г.	5 065	9 658
Панядзелак 25.IX.1730 г.	7 009	506
Аўторак 26.IX.1730 г.	10 600	17 036
Разам	69 837	70 515

Ці патрэбны каментар да такіх красамоўных лічбаў? Ці трэба тлумачыць, якім скарбам для мясцовага людзі і ўсяго каталіцкага свету былі Жыровіцы на працягу двух стагоддзяў? Ці трэба дзівіцца бравурным у сваёй наіўнай прастаце словам «Песні» жыровіцкай: «Жыровіцы ласкаў крыніцы на свет увесь пралілі...»?

Не многія святыя абразы спарадзілі такі ўсеагульны культ, не многія святыні адыгрывалі такую значную ролю. У Жыровіцах Усход злучаўся з Захадам, вера грэцкая — з рымскай, Літва — з Каронаю, сяляне — са шляхтаю...

Усіх і ўсё злучаў узнёслы культ Мадонны дэль Пасколо, Багародзіцы-Жывіцелькі...

З каралеўскай пышнасцю была праведзена каранацыя. На дарозе ад Слоніма былі збудаваныя шэсць трыумфальных брамаў: першую ўзвяла слоніўская павятовая шляхта разам з законам базыліянаў, другую — мітрапаліт Атаназы Шаптыцкі, які каранаваў абраз, трэцюю — Пацеі, чацвёртую — Радзівілы, пятую — Вішнявецкія, шостую — Сапегі. Не шкадавалі грошай на пабудову гэтых брамаў: саборнічалі адзін перад адным у найгустоўнейшай перадачы сваіх пачуццяў і думак, у напышлівай дэманстрацыі уласнай моцы і багацця.

Брамы ўпрыгожвалі алегарычнымі вобразамі і рознымі сентэнцыямі, ставілі скульптуры, аздаблялі золатам і срэбрам, адлівалі фігуры з чыстага срэбра. Касцёл быў убраны з небывалай раскошаю і сапраўды магнацкай шчодрасцю, бо так хацела кн. Ганна з Сангушкаў Радзівілава, якая пакрывала выдаткі і адначасова ахвяравала залатыя кароны, па-майстэрску вырабленыя ў Рыме і ўпрыгожаныя каштоўнымі камянямі. На памяць аб незвычайных урачыстасцях у Рыме быў таксама выбіты медаль.

Натоўпы, дагэтуль не бачаныя ў Жыровіцах, запоўнілі ўсе дарогі, залюднілі ўсе лугі ўздоўж берагоў Шчары, ажывілі далёкія прасторы старых жыровіцкіх лясоў. У Жыровіцы прыйшлі тры велізарныя пілігрымкі: з Вільні, з Мінска і з Міра.

На чале мірскай пілігрымкі ішлі Радзівілы — Геранім і Мікалай, ваявода наваградскі, утачэнні сваіх дваранаў, шляхты і аддзелаў паліцыі, сярод якой увагу ўсіх звяртаў аддзел янычараў з уласным аркестрам. Вялікі канцлер ВКЛ Міхал-Сэрвазы кн. Вішнявецкі прыбыў у Жыровіцы ў коле найзнакаміцейшага рыцарства. З немалым рыцарскім атрадам прыйшоў ваявода віленскі Людвік Пацей. Людзі ішлі ў Жыровіцы ў пакутніцкім адзенні, каб вымаліць ласкі за вялікія грахі, ішлі ў шлюбных строях, каб праслаўляць моц Каралевы Нябёсаў і Кароны Польскай, ішлі натоўпы жанчынаў, дзяцей, сялянаў — людзей, якія не ведалі рыцарскага рамяства, — сцягвалася і шляхта, часам узброеная, як на ваенную выправу, маючы з сабою нават гарматы, з якіх потым на «віват» бесперапынна рабіліся залпы...

На чале вялікага мноства святароў двух абрадаў стаяў Мітрапаліт Кіеўскі Атаназы Шаптыцкі і два біскупы: Уладзімерскі і Брэсцкі Тэафіл дэ Гадзенба-Гадэбскі (*Teofil de Godzięba-Godebski*), а таксама Пінскі і Тураўскі Ежы Булгак (*Jerzy Bułgak*).

Без перапынку адпраўляліся набажэнствы, каля канфесіяналаў стаялі даўжэзныя чэргі... Адбываліся цуды... Сем цудоўных выпадкаў, як доказ невычэрпнай ласкі Божай, занатавалі айцы базыліяне на працягу каранацыйнай актавы...

Мінула сто гадоў... Як жа змяніліся абставіны!.. У Жыровіцах яшчэ знаходзіліся базыліяне, але яны былі выцесненыя свецкім уніяцкім клірам, які імкнуўся да ўлады і матэрыяльнага дабрабыту. Жыровіцкая базыліянская школа была зачыненая, на яе месцы адкрылася духоўная семінарыя, рэктарам якой стаў Антоні Зубко, чалавек пасрэдных здольнасцяў і нікчэмнага характару. Употаі, асцярожна ўжо праводзіў сваю страшную работу Юзаф Сямашка, галоўны ліквідатар Уніі... Уніяцкі Касцёл дагараў, разбураны зверху людзьмі, якія не мелі сумлення і не шанавалі сумлення іншых...

У 1839 г. грэка-каталіцкі Касцёл фармальна перастаў існаваць... Біскупы і прэлаты, якія калісьці называліся католікамі, сталі ў адзін момант архіерэямі і протаіерэямі — адпаведна называнымі... Людзі без веры не знайшлі для сябе новай веры, але сотні тысячаў душаў былі сваёй веры пазбаўленыя...

Жыровіцы паволі, распачна каналі...

Адзін з адступнікаў, Плацыд Янкоўскі, які добра памятаў базыліянскія часы, канстатаваў раптоўны упадак Жыровіцаў як мястэчка і як месца велічнага рэлігійнага культу.

Уражаны, ён пісаў аб гэтым наступным чынам: «Мястэчка [Жыровіцы] выразна збяднела і стала панурым. Не кажучы ўжо пра пэўныя варункі, якія некалі спрыялі ягонаму развіццю, як, напрыклад, прысутнасць шматлікіх прадстаўнікоў вышэйшай улады, што стымулявала пастаянны наплыў новых людзей, досыць сказаць, што раней у кожную нядзелю і свята столькі можна было спаткаць людзей пабожных, колькі цяпер ледзьве збіраецца ў паасобныя, найбольш урачыстыя, дні.

Але ж тады непараўнанымі майстрамі ў вынаходніцтве шляхоў абуджэння рэлігійных пачуццяў і ўмацавання сваіх уплываў былі пачцівыя айцы базыліяне!..

Што значаць, напрыклад, званы, хоць Пан Бог і ведае, колькі пудоў яны важаць з іх манатонным стогнам? Дык што? У Жыровіцах, бывала, не толькі ў нядзелі і свята, але нават і напярэдадні іх на балюстрадах званіцы ўладкоўваўся цэлы аркестр і на працягу 2-3 гадзінаў граў розныя духоўныя і свецкія мелодыі!..

Кожнае адкрыццё і закрыццё цудоўнага абраза суправаджалася гукам трубаў, біццём у літаўры і разнастайнымі фіарытурамі магутных арганаў.

Нейкая дрыготка міжвольна апаноўвала ў такія хвіліны наведвальніка, а людзі, асабліва жанчыны, чуліся па-за зямным светам...

Ціхія чытанні Імшы адбываліся перад бочнымі алтарамі і ўвесь час змяняліся, так што кожны, хто прыходзіў, у любы час меў мажлівасць выслухаць набажэнства; усе тыя Імшы супадалі з нямоўкнучым спевам таксама чарговых Імшаў, якія спяваліся ў суправаджэнні арганаў, хору і аркестра...

Расстаўленыя па ўсіх кутах і нішах канфесіяналы, з кратамі і без (каб быць нябачным для свайго спаведніка), ад самага ранку аж да вечара былі ў аблозе людскога натоўпу і браліся, што называецца, з бою...

Так было яшчэ сто гадоў таму... Сёння... нават памяць пра тое загінула... Няіснымі цэнямі расплыліся ў імгле натоўпы, якія некалі, «што называецца, з бою» здабывалі канфесіяналы... Не гучаць у Жыровіцах песні жыровіцкія — аб Найсвяцейшай Панне і аб камені, на якім Яна з'явілася... Не чуваць шэпту жыровіцкіх малітваў, складзеных у Польшчы і ў Італіі, святыя абліччы Панны Марыі і Хрыста ўжо не аздабляюць каштоўныя кароны, зробленыя ў Рыме, асвечаныя папам Бэнэдыктам XIII і прывезеныя з Рыма ў Польшчу Геранімам Радзівілам, папскім дэлегатом...

У прах рассыпаліся ў Жыровіцах камяні, аб якія звінеў падковай конь караля Яна Сабеска-

га... Травой зараслі жыровіцкія сцежкі, па якіх хадзіў святы Язафат...

Ці асмеліцца хтосьці цяпер марыць аб жыровіцкіх цудах?..

Ды, аднак, трэба не толькі марыць, але і верыць! Тое, што адбывалася ў Жыровіцах на працягу двух вякоў, не было ані сном, ані байкай... Існавала ў Жыровіцах велізарная моц, якая аб'ядноўвала людзей і распаўсюджвала яснае святло шырокімі промнямі далёка-далёка...

Тая моц не згінула, не магла згінуць, бо не людзьмі яна была створаная...

Узараная срэбным плугам ціхай Шчыры, задумалася жыровіцкая зямля... Схіліліся старыя дрэвы над спадзістым берагам і слухаюць шэпты хваляў, якія не ведаюць людскіх плацінаў і межаў і прастуюць шлях ад мора аж да мора...

Аб чым шумяць ціхія хвалі, якія крывёй людскою не раз чырванелі, слязьмі людскімі слодыч сваіх водаў атручвалі, а цяпер плывуць ясна, спакойна?..

Можа, аб тым, што ўсё ў жыцці спывае і прамінае, — усё, за выключэннем толькі той моцы, якую так добра ведае старая жыровіцкая зямля...

На гадзінніку гісторыі мінае другая эпоха: заканчваецца другі век ад часу найбольшага жыровіцкага трыумфу...

Хто ведае, ці не надыходзіць момант, калі ў Жыровіцах ізноў заструменіць адроджаная крыніца веры і паплыве шырокая хваляй кудысьці ад мора і да мора, змываючы ўсялякія людскія плаціны і злучаючы пасвараных і падзеленых...

І ці зноў, як вякі назад, не загучыць радасная жыровіцкая «Песня», абвяшчаючы трыумф Марыі:

Ты, Слоніме, і ты, Рыме,
Песню Марыі спявайце;
Яе сталіцу, Жыровіцу,
Сардэчна праслаўляйце!..

*Пераклад з польскай мовы
Ірыны Багдановіч*

*наводле: Charkiewicz, Walerjan. Żyrowice –
lask krynice... – Słonim, 1930. – 48 s.*

¹ У беларускай мове таксама ўжывальнае слова «жыраваць» — у значэнні «карміцца», «быць сытым», і вытворныя ад яго «жыр», «жыраванне». (Тут і далей — заўвагі перакладчыка).

² Відавочна, што з Польшчай тут і ў іншых месцах працы аўтар атаясамлівае ўсю тагачасную Рэч Паспалітую.

³ Аўтар тут, відавочна, памыліўся, паколькі раней ён указаў датай пілігрымкі караля Яна Сабескага ў Жыровіцы 1684 год, што выглядае найбольш праўдападобна, паколькі пераможная бітва пад Венай адбылася ў 1683 г. Некаторыя сучасныя крыніцы называюць датай гэтай пілігрымкі 1683 г., сцвярджаючы, што кароль Ян III маліўся перад Жыровіцкім абразом напярэдадні бітвы пад Венай (гл. напр.: Вялікае Княства Літоўскае. Энцыклапедыя ў 2-х т. Т.1. – Мінск: БелЭН, 2005. – С. 632).

⁴ Цяля — мера даўжыні, роўная 2.54 см.

Кс. Пётр Татарыновіч

Шляхам дзіваў і ўражанняў

Зацемкі з падарожжа ў Рым

Рома, Рома! Гэта валадарнае слова разлягалася калісь праз цэлыя вякі сярод паганскага свету, трымаючы яго ў жалезным рэжыме.

А калі тая светаўладная Рома паганская дасягнула верху магутнасці, але і верху гніллі маральнага, прыходзіць Хрысціянства з надпрыроднымі ідэаламі, з духам сталовым, з сілаю цноты і на развалінах тае адрузелае дзяржавы паганскае закладае вечную сталіцу Дзяржавы Божай на зямлі, дзяржавы, асновай на духова-моральных вартасцях чалавека, а не на чыста толькі тэхнічных матэрыяльных.

І вось (пасля чатырохгадзіннае язды з Асыжу) збліжаемся

ўрэшце да вечнае сталіцы тае дзяржавы. З слязьмі ўдзячнасці і пабожнага захаплення вітаем магутную капулу св. Пётры, пануючую над усім месцам. Першыя крокі свае кіруем на месца найдаражэйшае, якому Рым заўдзячвае сваю вялікасць, да Архібазылікі св. Пётры, дзе знаходзіцца гроб гэнага святога Старшыні Апосталаў.

З невыразнай мінай перапалоханага дзіцяці, выкінутага трамваем у нязнаны свет, стаімо вось на разлеглым чысцюсенькім прыгожым пляцы, могучым змясціць больш 300 тысяч народу. У цэнтры пляцу высіцца вялізарны абеліск, увенчаны рэліквіямі св. Хрыстовага Крыжа. Абеліск гэны

калісь прад 39 г. п. Хр. перавёз яго адтуль і паставіў у Цырку Нэрона, а Папёж Сыхстус V умясціў яго тут на пляцы, каб сведчыў аб вечным трыумфе Хрысціянства над паганствам. Наабাপал абеліску б'юць уверх шумныя фантаны. З правай і левай стараны сымэтрычна агібае пляц чатырохрадная, з 284-ма стройнымі вагromністымі калюмнамі, калюмнада. Слаўная гэна калюмнада ёсць творам слаўнага архітэкта Ляўрэнта Бэрніні. У цэласці прадстаўляе быццам разгорнутыя працягнутыя рукі Апостала, жадаючага ўвесь свет прыгарнуць да свайго айцоўскага сэрца...

З нецяярплівасцяй звяртаем крок і вочы да таго сэрца, да

Працяг. Пачатак у №1.

самай Архібазылікі, аб якой столькі ўжо чыталі і чулі мы ад рожных людзей, якую няраз прадстаўлялі мо сабе ў тужнай уяве ды марах... Прызнаюся, што няраз я не давяраў расказам ці малюнкам. І якое ж громаўдарнае захапленне агарнула мяне, калі праканаўся, што ў натуры дужа важней і прыгажэй усё гэта выглядае!

Гэта на першы пагляд. А крапіся ж толькі з месца ўперад праз пляц, а пляц гэны, скрываючы перад далёкім вокам шыр сваю ў штучнай лагчынцы пад абеліскам, шырыцца і доўжыцца без канца, а перад табою паволі ўстае і расце, расце гігантычная белакаменная, злітая ў мастацкія формы гара трохпаверхавай, падпёртай магутнымі калюмнамі ды пілястрамі, а завершанай трыма раманскімі капуламі, будыніны. Эх, што за веліч! Здаецца чуеш, як зямля стогне пад тым цяжарным каменным масывам! Што за стройнасць! Што за ідэальная прапорцыя і гармонія! Ды што за здзіўнае геніяльнае развязанне архітэктанічнай гармоніі і пэрспектывы! Пераступіш парог святыні, кінеш кругом вокам, а не адчэпішся ад наіўнай думкі: «Дзе ж падзелася тая веліч, якая так моцна дзівіла вока звонку?», і адразу ня надта цябе парывацьме ані хараство, ані каласальнасць размераў; але і добра, што не адразу, бо расадзіла б табе сэрца раптоўнае вульканічнае захапленне, каб адразу тыя ўсе дзівы-цуды магутнага мастацкага хараства ды смелага геніяльнага розмаху ўдарылі тваю і так ужо змучаную ўяву. Так усё ўмела скрыта ў пэрспектыве і незраўнанай гармоніі, што адразу выдаецца дужа скрамнейшым і меншым, але разгледзь усё бліжэй, перамер шагамі, супастаў, параўнай, а тады вачам тваім засвеціць,

закрычыць надземнай прыгожасцю, чыстатой ды гармоніяй красак, лініяў і формаў клясычных непадзельна пануючы тут натхнёны мастацкі гэніі. І няма ведама, што тут перш аглядаць, на чым больш затрымацца, бо ўсё вабіць вока, усё цікавае, усё памятнае, гістарычнае!..

Але трымаймасы парадку. Зачнем ад кароценькай гісторыі. Цела св. Пётры пасля яго мучаніцкай смерці пахавалі першыя хрысціяне ў падземеллі Ватыканскага ўзгорку, на якім стаяў цырк Нэрона. Анаклет папез у 90 г. хрысціянскай эры збудаваў тайна ў тых падземеллях капліцу. У 324 г. цэзар Канстантын, пасля прыняцця Хрысціянства, залажыў уласнаручна фундаменты пад святыню св. Пётры, якая пратрывала дванаццаць вякоў. Пры закладзінах Канстантын сам капаў і насіў зямлю і перанёс яе — кажуць — на памятку дванаццаці Апосталаў — 12 кашоў. Папез Юліўс II у пятнаццатым стагоддзі паручыў Браманту прыгатаваць на месца старое развальваўшайся святыні пляны на новую. Пры трох наступных папехах будовы надта краналася ўперад. Аж урэшце Міхал Анёл Буанароці падрадзіўся дарма, з чыста толькі з любові к Богу, Матцы Найсвяцейшай ды Найстаршаму з Апосталаў, выканаць новы плян будоўлі, якую выконваў пад панаваннем пяці папежаў. Уміраючы пакінуў гэны плян да камплетнага выканання. К. Мадэрна, аднак, за дазволам Паўла V плян гэты крыху выкрывіў. Будова трывала каля 200 гадоў і каштавала каля 500 міліёнаў лір.

Агульны плян Архібазылікі прадстаўляе лацінскі крыж, на скрыжаванні якога магутна разселася капула, уносячая з гары святло ў самы цэнтр.

Фасада ў 45 м вышынёю закончваецца стройнай балюстрадай з 13 сямімэтровымі статуямі Хрыста і 12 Апосталаў. Пяць абшырных незачыненых брам вядзе ў праддзверра, над якім знаходзіцца так званая лёжа, скульп Айцец Святы ўдзяляе апостальскага багаславенства *urbi et orbi* (месту і свету). У праддзверры гэным магла б бяз мала змясціцца наша віленская базыліка. Адсюль ідзе таксама пяць бронзавых брам у самую Архібазыліку. Апошнія дзверы направа, над якімі відна мазаіка св. Пётры, называецца *Porta Santa* — святая брама, у гэтым годзе 1900-летняга юбілею адкрыта. Пішучы гэтыя словы, меў шчасце першы раз пераступіць парог Базылікі праз гэныя ўласныя святыя дзверы. Адкрывае іх сам толькі Папез.

Калі ўвойдзем праз галоўную браму, адразу кінецца ў вочы нам абшырны прастор, зіяючы золатам, серабром і радульнымі тонамі мазаікавых ды мармуровых красак. Калясальная шыр гэтая замкнёна ўверсі дваццаціп'яцімэтравай шырыні скляпеннем; унізу — узорыстай мазаікавай падлогаю; а па старанах — гіне гдзесь між філярамі ў навах і капліцах. Капліцаў тых ёсць аж 9. Кожная з іх, то як наш сярэдніх размераў касцёлак. Але ня пойдзем у кожную з іх, бо згубімся ў моры дзіваў і ня скончым нашага расказу.

Паспашэмо аддаць чэсць Найсвяцейшаму ды скіруймасы адразу ў цэнтр, так цудна апраменены радульнымі касулямі нябеснага святла, падаючага з капулы.

У цэнтры пад капулай знаходзіцца гроб святога Пётры, над ім узносіцца алтар, т. зв. Канфесія, на якім толькі сам Айцец Святы адпраўляе Імшу святую. Балдахін над алтаром гэным увесь чыста з бронзу.

Кругом гробу гарыць дзень і ноч 89 залочаных лямпаў, на чэсць рэліквіяў святых, тут пахованых. Да гробу вядуць двойныя сходы па 17 ступеняў. Унізу між сходаў стаіць на каленях статуя Пія VI, адаручаючая гроб, першага Божага Ключніка. Выканаў статую слаўны разьбяр Канова. Папез — зусім як жывы, вачам здаецца: вусны яго шэпчуць малітву. Перад статуяй Пія — залочаная брама, за якой відзен алтарык, пад каторым пахаваны Апостал.

Аддаўшы разам з пабожным Піям чэсць святым рэліквіям, падымем вочы ўверх, а над намі адкрыецца залітая святлом і красою чароўнай абшырная раскошная капула. Гэта цудтворства Міхала Анёла. Ёсць яна як бы сымболом апрамененае Божай ласкай душы людзкае, што ўздываецца к небу. Што за гармонія, краса! А шыр! А вышыня: 117 мэтраў! Бязсільнае тут вока людзкае ды ўява, ня дойдзеш сапраўднасці, хіба праз параўнанне: вунь на аднэй з галерыяў поўзаюць нейкія чорныя запалачкі, няўжо гэта людзі? Так, наглядчыкі, як і я, снуюць там штодзень. Запытаймо іх, як адтуль выглядае будова, а адкажуць нам, што калі і мы не падымемся ды не абгледзім святыні з гары — ня мецьмем належнага паняцця аб яе велічы. У верхняй галцы пад крыжам, выглядаючай з зямлі бы чалавеча галава, можа змясціцца 8 чалавек. Адзін з чатырох эванэлістаў, прадстаўлены ў цуднай мазаіцы між аркадаў капулы, трымае ў руцэ пяро; звычайнаму воку выдаецца яно велічынёю ня больш 15 см, а ў сутнасці яно паўтара мэтра даўжынёю. Уфундована капула на чатырох каласальных філіях, грубінёю 72 мэтры ў абхваце, так што ня трудна было б змясціць у кожным з іх

не адзін з нашых вясковых касцёлкаў. Пры кожным з філіяраў стаіць з беллага мармуру знатных мастакоў статуя: св. Лёнгіна, св. Гэлены, Веранікі і св. Андрэя. Над чатырма эванэлістамі ў сямімэтровых мазаіках і над аркадамі відна напіс: «*Tu es Petrus et super hanc Petram aedificabo Ecclesiam meam, et tibi dabo claves regni coelorum*». Над гэным напісам бяжыць кругом тая балюстрада жалезная, дзе мы бачылі нядаўна людзей. На скляпенні капулы ёсць рожныя абразы мазаіковыя. Зблізка выглядаюць яны бы страшыдлы, а з падлогі выглядаюць, як цацкі.

Па нішах скрозь у два рады ніжэй і выжэй стаяць з беллага мрамору статуі першарадных артыстаў.

Адходзячы ад Канфесіі, не прамінем найцаннейшае памяткі. З левай стараны пры першым філіяры, падтрымоўваючым капулу, сядзіць на троне бронзавая статуя св. Пётры. Блізу паўтары тысячы ўжо лет — як падае нам гісторыя — усе пільгрымы, кардыналы, біскупы, духоўнікі цалуюць ногу тае статуі, адведваючы святыню. Ад тых цалункаў правая нага блізу да палавіны ўжо сцёрлася. Сколькі ж тых цалункаў мусіла там быць!..

За Канфесіяй у вялікім алтары, на канцы Архібазылікі, высіцца так званая катэдра св. Пётры, падтрымоўваная чатырма статуямі св. Доктараў Касцёла: Амброжага, Аўгустына, Апанаса, Яна Залатавуснага. Угары Дух Святы запэўняе неабмыльнасць аглашаных праз Папежа з гэнай катэдры догматаў.

Выходзячы з Архібазылікі, забяжэм яшчэ на мамэнцік да капліцы П'ета, каб не ўраніць з увагі, крыў Божа, найцаннейшага бадай мастацкага дзіва 24-летняга Міхала Анё-

ла, якое было экзаменам ягонай гэніяльнасці. На каленях сумнае, зраненае болем Маці Божай, несмяротна маладое, ляжыць памёршы Хрыстус, казаў бы ў глыбокім сне. Рысы Дзевы Прачыстай гласяць суровасць. Нявымоўная мэланхолія атуляе абедзве мармуровыя асобы. Гэній у цэлай поўні дасканальных сваіх форм! Хоць мала яшчэ аглядалі мы твораў Міхала Анёла, але напрашаецца тут пад пяро асоба гэнага вялікага мастака.

Радзіўся ў 1475 г. Быў сынам суровай скаліста-лясістай Апэнінскай мясціны Капрэз, недалёка гары Альвэрнія, дзе Укрыжаваны дараваў раны свае Францішку. А знача, быў сынам зямлі Флярэнцай.

Хто ня верыць у сілу гэнія, хто не разумее сутнасці ягонай — хай заінтарасуецца асобай Анёла. Ні ў кога бо хіба так выразна не відаць тае надлюдзкае сілы іскры Божае, як у яго. Глянуўшы на непазорны выгляд ягоны, фізічны і псіхічны, а з другога боку на яго гіганцкае творства, нельга паверыць, што стварыў іх крывы, брыдкі, нядошлы і слабавольны гэны флярэнчык. Логіка дашукваецца тут укрытай сілы выжэйшай, дзеячай у гэнай слабай істоце. Распірала яго тая шалёная творчая гарачка, ніколі не давала яму супакою, дрэнчыла яго, прыгнятала. Меў нешта падобнае ў трагізме свае долі, як наш Шымон Музыка. Быў мучанікам свае гэніяльнае, незразумелае для другіх, фантазіі, якой ня суспэвалі службыць рукі ды абставіны. Многа твораў пачынаў зараз гвалтоўна, а ня кончыў. У парыве творчага шалу нават цэлыя горы праектаваў ператварыць у мастацкія прыгожыя формы. Большасць твораў сваіх выконваў у парыве закатнай заўзятасці або

мэлянхоліі. Слаўны «Судны Дзень» у капліцы Сыкстынскай творыць праз сем месяцаў, замкнуўшыся наглуха, нікога — нават самога Папежа — не ўпусьчаючы, ядучы і сплюсчы пры працы. Быў пад той час страшна раздражнены суадносінамі і абставінамі. Адбілася ўсё гэта ў тым несмяротнае славы страшным творы, дзе віхрам валадарным пераваліваецца магутнасць жыцця, дзе ўсё перапоўнена Духам Усёмагутнага, які творыць і ніштожыць, падносіць або кідае ў процьму — Духам, усёўладна пануючым над жыццём. Валасы ўстаюць, гледзячы на ўсё гэта, і «мурашка за скуру лазе...»

Сколькі ж сіл творчых згарэла пры гэнай шалёнай працы! Тым больш, што памоцнікаў Анёл страшэнна не любіў, ніхто бо ня здолеў згадаць, унаравіць ды дараўняць шалёнай фантазіі ягонаі. А яшчэ горш ня зносіў дамарослых крытыкаў, кпіў з іх няміласэрна, а нават мсціўся. Падабізну аднаго пралата, выразіўшага незадаваленне з крычаі нагасці — у Сыкстыне няліцуючай быццам з святыняй, памясціў на «Страшным Судзе» — у пеклі. А на самахвальную крытыку П'ера Садэрыні, якому па заказу рабіў «Давіда», знашоў спосаб ня менш злосны. Набраўшы ў жменю мармуровага пылу ды ўзлезшы на рыштаванне, пачаў, цярушачы пыл, нібыта стругаць разцом нос, які выдаваўся капрызным «знатаку» быццам грубым, а якога мастак сапраўды нават і не крануў разцом.

— А цяпер як? — пытае.

— О, цяпер ужо зусім што іншае, цяпер прыдаў яму вашэць многа жыцця.

А той вашэць маўклівай пагардай смяецца сабе ў вус, сышоўшы з рыштавання.

Тую пагарду можна адчытаць у слаўным «Давідзе». Гэта навальнічная моц-гразь, заклятая ў мрамур. Яго распірае мэлянхалійная гордасць. Мармуровая цуднай красы постаць гэная быццам душыцца ў мурах музэю, просіцца пад сонца на прастор.

У тым іменна гігантычным размаху ды вібрацыі жыцця духа і заключаецца перавага гэнія Міхала Анёла над іншымі.

Мала меў прыцяляў, бо многа меў зайздросных. Найлепш апекаваліся ягонай асобай і талентам ды патрапілі выкарыстаць, запрагчы ў службу высокім ідэям хрысціянскім, папезы, асабліва слаўны і гэніяльны гуманіст Юліуш II. Цэлае жыццё, можна сказаць, быў на ўслугах папезаў, якіх надта любіў і паважаў, паміма частых непаразуменняў. А Юліушу II выканаў прыгожы цэнны помнік, у якім галоўнай фігурай з'яўляецца слаўны «Майсей» у касцэле св. Пётры ў Аковах. Суровая гразь і павага Старога Закону б'е з гэнага гіганта!

Паміма надлюдзкай натужнай працы, нэрвовых перажыванняў і згрызотаў, з'ядаючых яго і так слабыя сілы, дажыў глыбокай старасці. Будучы сямідзесяцілетнім старцам, узяў на сябе цяжар будовы Архібазылікі і вёў яе колькінаццаць лет. «Многія ў то вераць, — веру і я, — што на гэтае становішча паклікаў мяне Сам Бог, — пісаў тады — паміма вялікай старасці — святога дзела гэнага ня кіну, спаўняю бо службу для Бога, на якога маю надзею».

Пад старасць, дый цэлае жыццё, Міхал Анёл быў вельмі пабожны. Жыў, як аскет. А праца яго была малітвай.

«Добрае малярства, — казаў, — збліжаецца да Бога і лучыцца з Ім... Ёсць яно толькі копіяй

яго дасканаласці, ценом Яго пэндзля, Яго музыкі, Яго мэлёдыі... Мала быць вялікім мастаком. Мастак павінен адзначацца ў меру магчымасці чыстым святым жыццём, каб Дух Святы кіраваў ягонымі творчымі думкамі...»

Гасцініца наша аж на другім беразі гораду, на *via Columbia*, хоць не належыць да люксовых, аднак — чатырохпавярховая, прыгожая; у сярэдзіне — чыстата, фрэскі, бронз, мрамур, найусялякшыя выходы. Перапоўнена яна так, як і ўсе іншыя гасцініцы ў Рыме. Расказваюць, што ад пачатку юбілейнага году да кастрычніка ўжо перавярнулася 1 міліён 700 тысяч пільгрымаў.

Рым — цікавы горад. Архітэктанічна змяшчае ў сабе тысячалецці, а этнаграфічна — увесь свет, усе расы і нацыі зямныя. Тут, апрача самых гаспадароў італьянцаў ды ўсякага роду эўрапейцаў, спаткаеш і чырвонага індыйца, і чорнага з белымі бліскаючымі, моў маланка, зэкрані, губатага — адным словам: мурашнік усёсветны, або пчольнік, які бесперастанку гудзе і раіцца каля цэнтру хрысціянскага, бы рой ля маткі.

Але змучаная ўява ня можа ўжо рахаваць на ўсё гэта. Бытыя пчолы, напіўшыся нектару раскошных уражанняў, а закусіўшы макаронамі ды смакавітым *Chianti*, кідаюцца ў абняцці салодкага спачыну.

Раніца, чароўная, пламеністая, пагодная раніца ў Рыме! Няма слоў на апісанне яе! Горад яшчэ сонны, спакойны. Павебра яшчэ не затручана аўтавым газам, здаровае, празрыстае. Скарэй, скарэй спяшэмо на капуду св. Пётры, каб пакуль падымецца ды аслепіць вочы сонца, налюбавацца

Раскопки на Римском Форуме. 1931.

слаўнай вечнай Ромай, скупанай у румяных касулях зарапцы.

І вось зноў ляцімо, бы тыя пчолы ў поле, жадныя нэктару свежых уражанняў — праз пляц *Esedry*, кругом цудоўнай, байковых колераў, фантажны, каля Тэрмаў — на *Via Nazionale* — на пляц Вэнэцкі. З левай стараны мігае, гіпнатызуючы вока, цудоўнай красы беласнежная калюмнада помніка Віктора Эммануэля, з даху якое рвуцца на нас залочаныя, раз'яраныя квадрыгі і шыбаюць анёлы з выносных стройных калюмнаў, ледзь-ледзь здаецца датыкаючыя пастаментаў сваіх адным толькі пальчыкам. З-за помніка чуць прамігнуў стары адкапаны Рым, Капітоль, Калізей і г. д. Аставім агледзіны ўсяго

гэтага напасля. Далей агібаем вугол *Palazzo Venezia*, дзе працуе Мусаліні і па *Corso Vittorio Emanuele*, звярнуўшы направа праз мост транстыбранскі ды паўз магутную ратунду замку Міхала Анёла — урэшце на *piazza di S. Pietro*.

Шостая гадзіна раніцы, толькі разсвятала, а тут ужо мурашнік людзей. Бяром у архібазылікавай закрыстыі білет. Уходзім дзвярмі ў левай сцяне базылікі. Уход так выгоды, што хоць ты параконнай каламашкай каці ўверх.

На касцэле няма так, як у нас, даху, а шырокая, бы пляц, плошча. Пасярэдзіні яе нават фантажна. Ось тут аграмаднасць капулы даецца настаяшча пазнаць: як асобная аграмадная святыня! Праз дзверы ў падста-

ве ейнай уваходзім у сярэдзіну на галерыю, над напісам: «*Tu es Petrus*» і г. д. Сцяна грубая, як бы двайная, у сярэдзіне можна ісці сходамі аж на самы верх да так званае лятарні на вышыню 117 мэтраў ад зямлі. Тут цікаўся куды хочаш: глядзі ў сярэдзіну касцёла, калі маеш моцнае сэрца, або з надворнай галерыі любуйся краявідам чароўным Рыму, Кампанскай раўніны, гор Сабінскіх ці Міжземнага мора. Па вузкай драбіні можна яшчэ выжэй узабрацца, аж у самую галку пад крыжам, але не палезем, і так ужо духі спірае, ды і нельга адарваць захопленнага вока ад чароўнай панарамы. Пусцем жа ўрэшце тое прагавітае вока свабодна пагуляць па гэных цудоўных прасторах.

Абярнемся к пляцу. Пад намі над фронтам архібазылікі дванаццаць Апосталаў, пасярод якіх з крыжам Хрыстус, глядзячы ў тым самым кірунку, што і мы, жагнае заліты чырванню ўсходзячага сонца горад і... свет. Далей калюмнада, атуляючая пляц. Як цудоўная яна адсюль выглядае! Далей — мора пышных рожнакіх стылёвых брамаў, калюмнадаў, палацаў, портыкаў, святыняў, камяніц, зліваючыхся ў далі ў адну стушованую ружовую масу. На першым пляне па простаі лініі над самым берагам Тыбру гарыць у сонцы магутная крэпасць Міхала Анёла. Ружова-серабрыстай зыгзагаватай стужкай перасякае нам гарызонт з многімі прыгожымі сваімі мастамі Тыбр. За Тыбрам найбольшая галоўная частка гораду. Трудна ўсё разрозніць. Крыху правей на Вэнэцкім пляцы мігаціць у ваччу байкова зарумяненыя памятник Віктора Эммануэля, злева страляе ўверх калюмна Траяна, а правей красуецца *Forum Romanum*, *Kapitol*, *Koloseum*... Але прыгледзімся да

Citta del Vaticana.

Што гэта такое?

Citta знача горад Ватыканскі, адзелены ад рэшты Рыму высокім мурам. Ёсць ён незалежнай апостальскай Дзяржавай абшарам 5 кв. кіломэтраў, а насельніцтвам 711 чалавек: 582 італьянцаў, 110 швайцараў, 8 французцаў, 3 гішпанцаў, 2 галанцаў, 1 паляк, 1 немец, 1 бэльг, 1 аўстрыяк, 1 чэх, 1 норвэг, а беларуса ніводнага.

Цікава гэтая Дзяржава: як байковая з'ява на зямлі. Найпазнейшая яна, а адначасна — найстарэйшая, як старое само Хрысціянства.

Ня мае падаткаў, банкаў, фабрык і абшарнікаў, а лічыцца найбагацейшай, перавышаючай вартасцю сваёю ўсякую зямную цану; няма там ні гармат, ні газаў, ні танкаў, ні мільённага войска, а кожны ейны грамадзянін верыць бяз ценю сумніваў, што «сілы пякельныя не перамогуць яе».

На мейсцы тут будзе падаць змест мае гутаркі з адным з выдатных італьянцаў-каталікоў аб тым, якія матывы меў, падпісваючы канкардат, з адной стараны Мусаліні, адрады-цель тэндэнцыяў палітычных старадаўняга Рыму з ягоным культам дзяржавы і цэзара, а з другога стараны — Папезж, які культ гэны зганіў, называючы паганскім.

Паводле інфармацыяў з сфэраў дэцыдуемых абодвых старон — казаў мой суб'яд-нік-карэспандэнт — матывы гэныя ў агульных лініях наступныя:

З боку Мусаліні:

1. Інтэрэсы палітыкі замежнай. Бо ж каталіцызм ёсць Касцёлам усясветным, а Рым — сталіца гэнага Касцёла. То ж зракацца магчымых карысцяў палітычных, звязаных з гэным фактам, было б вялікім

бязглуздем. З гэным вяжуцца так жа інтарэсы эканамічныя. Пры сёлетнім юбілеі, напрыклад, было ўжо ў Рыме 1 мільён 700 тысяч пільгрымаў, а з усяго відаць, што да канца году перацягне і 2 мільёны. Рахуючы на кожнага больш-менш 1 000 ліраў (500 зл.), атрымаем больш двух мільярдаў даходу з гэнай прычыны. Хто ж бы ўзгардзіў такою ўспамогай! Апрача таго — цікавая дробязь: хто хоча атрымаць 70-працэнтную паваротную зніжку чыгункавую, павінен білет свой аштэмпавець на... фашыстоўскай выстаўцы... Дык хто ж бы той выстаўкі ня зведаў?..

2. Інтэрэсы палітыкі ўнутранай. Бо ж каталіцызм у Італіі — гэта магутная сіла. Змаганне з ім глынула б што найменш тры чэцверці фашыстоўскіх сіл, і то пры няпэўных выніках. Дык ці ня лепш было яго абмінуць?

3. Інтэрэсы народна маральныя. Бо ж Мусаліні жадае адрадыць магутную веліч Італіі. Для гэнай мэты імкнецца адрадыць падставы маральныя і сілы многалікасці масы народнай. У абодвых кірунках знайдзе ў Касцэле Каталіцкім найпаважнейшага ды найпэўнейшага саюзніка.

З боку Ватыкану матывы падпісання канкардату наступныя:

1. Меркаванні чыста рэлігійнага характэру. Бо калі між фашызмам і каталіцызмам існуе змаганне за душы, то перамога ў гэным змаганні бязсумніўна каталіцызм, бо фашызм ёсць творам людзкім, а каталіцызм — Божым, трываючым вечна. Тым часам Касцёл у канкардаце атрымаў прызнанне калі ня ўсіх, то прынамсі некаторых сваіх правоў, адваяваў належнае сабе мейсца ў школе, ва ўрадзе. Рэшту пакінуць трэба будучыні.

2. Мяркаванні палітычныя.

Касцёл перасцерагаў каталікоў аб заганах фашызму, але мусіў лічыцца з фактам Мусалінавага дыктатарства, яго дзяржаўным гаварствам. Канкардат падпісаны з Мусаліні не як з шэфам партыі, а як з шэфам італьянскага ўраду. А палітыка Папезжа ёсць палітыкай канкардатаў, гэта значыць магчымага паразумення з усімі ўрадамі дзеля загаварантавання поўных правоў рэлігіі каталіцкай у данай дзяржаве. Хто жадае вытварыць пагляд на палітыку Ватыкану, той павінен ведаць, што ня ёсць яна палітыкай сэзонавых канцэпцыяў і гвалтоўнасцяў. Верная векавым традыцыям, яна разрахована на цэлыя вякі.

Мой Божа! Які ж — думаю — я шчаслівы, што на зары новых дзеяў ня толькі з'яўляюся сынам Найяснейшае Галавы тае выжэйшае палітыкі, але ось знаходжуся нават на шчыце ягонай магутнай «кароны» (на капале Архібазылікі)... Як жа рвецца душа да таго айцоўскага сэрца, у якое Бог злажыў скарбы свае справядлівасці і любові і якое адзінае толькі сяння разумее і прыгартэе духоўных дзяцей, учуваецца ў скаргі іхнія і бяздолле. Як хочацца скарэй паказаць балячкі свае і Бацькаўшчыны, выплакацца перад Ім, прасіць салодкае патолі для беднае, пакрыўджанае роднае старонкі!

Але трэба многа — аж тры дні — яшчэ чакаць на выкладаную з трудом сваю чаргу аўдыэнцыі!.. Што ж, Ён — адзін, а — нас тысячы!..

Працяг будзе.

Леанід Дранько-Майсюк

«...Усе бачылі

Леанід ДРАНЬКО-МАЙСЮК —

паэт, эсэіст. Нарадзіўся ў 1957 годзе ў Давыд-Гарадку. У 1982 годзе скончыў Маскоўскі літаратурны інстытут імя М. Горкага.

Працаваў у выдавецтве «Мастацкая літаратура».

Выдаў кнігі паэзіі «Вандроўнік» (1983),

«Над пляцам» (1986),

«Лагодны промень раніцы» (1988),

«Тут: Вершы, паэмы, эсэ» (1990),

«Гаспода» (1998), «Паэтаграфічны

раман» (2002), «Вершы.

Каханне. Проза» (2003)

і інш. Жыве ў Мінску.

Адам Станкевіч у Вільні

12 красавіка 1949 года

Па Полацкай ісці і па Зарэчнай¹,
Здзіўляцца прыгажосці кожны раз —
Яна таму заўжды здаецца вечнай,
Што боль не выстаўляе напаказ!

Філёры скрозь. Не знаючы спачыну,
Сваю работу ведаюць на яць,
Аднак яшчэ пакінута магчымасць
У Вільні па-над Вільняй² пастаяць.

А краявід навокал дасканалы —
Храм Багародзіцы, як візантыйскі госць...
Абрыс Міхала³ — ясны і трывалы...
І лёгкасць Ганны⁴ — лініі наскрозь...

Каб лёгкасць меў, то б узляцеў над хмараў
І праз хвіліну нейкую ці дзве
Знайшоў бы там паветраны фальварак,
Каб думаць зноў аб родным харакстве.

І станецца праява дарагая,
Пашле мне Бог дарунак — з вышыні
Касцёл святога ўбачыць Мікалая
Упершыню, і скажа так: «Зірні

Яшчэ і на касцёл святой Тэрэзы...
Ты іх не бачыў з неба, дык убач
Перад пакутай, што байкальскім лесам
Завершыцца пад мат і энк, і плач...»

Убачыць зверху роднае і досыць —
Святыні, дзе служыў я і служу,
І Вільню ўсю ў чырвоным адгалоссі,
І ў чырвань гвалтам гнаную душу.
У Бога і ў людзей адна дарога,
І той дарозе моліцца душа,
Калі душы патрэбна дапамога,
Дык пэўна што — апошняя Імша...

НЯСТАЧУ ВІНА...»

Урывак з аповесці пра Адама Станкевіча

*Шчыра прысвячаю свой твор
цудоўнаму віленскаму сябру
Сігітасу Саладжынскасу.*

З ёй не задоўжыцца, таму спакойны...
Ёй абаронены, таму жыву...
І Вільню стратай, ранай незагойнай,
І ў дні апошнія не назаву.

Сябры літоўскія, жывіце з Вільняй,
Вам і за тое дадзена яна,
Каб ад імя Літвы шалёны вір нёс
У нашу кроў усходні сатана.

І забіраць мяне, сябры, скажу я,
На форме строгай робячы акцэнт,
Бадзёры прыйдзе лейтэнант Бушуеў⁵ —
Літоўскай дзяржбяспекі афіцэр.

І пісаны нібыта нейкай сажай,
Цяжкі, нібы каменны фаліант,
121-ы ордэр мне пакажа
Літоўскай дзяржбяспекі лейтэнант.

У глыбіні ягонага планшэта —
Галгофы цень увесь, як і святло,
І лёд, і дрот, і пот, і кроў Тайшэта,
Дзе ў мёртвы чэрап уваб'юць кайло.

26 жніўня 2015 г., серада, 19 г. 36 хв.; Менск.

1. Прымірыць Візантыю з Рымам

Пясняр Янка Купала⁶ ў вершы «Жняня» параўнаў працавітую дзяўчыну з сонцам, а святар Адам Станкевіч у манаграфіі «Хрысціянства і беларускі народ»⁷ з сонцам параўнаў Хрыстову навуку.

І тут святар выступіў як пясняр — пясняр хрысціянства, якое, на яго думку, дапамагло нам стаць беларусамі, стварыла нашу інтэлігенцыю, дало нацыянальнаму пачуццю сілу, родную мову зрабіла мовай рэлігіі і наогул «...запаліла небасяжныя зоры ідэалу развіцця над беларускім народам...»⁸

Прадстаўнік лацінскага каталіцтва ксёндз Адам Станкевіч быў прыхільнікам аб'яднання каталікоў і праваслаўных — тобок, стаяў за Унію царкоўную,

без якое (так цвёрда лічыў!) наш народ не выжыў бы.

Дарэчы кажучы, у 1930-х гадах польскамоўныя віленскія публіцысты іншы раз падкрэслівалі: хрысціянства само па сабе больш важнае, чым падзел на каталікоў і праваслаўных⁹.

З'яўляючыся адэптам рэлігійнага адзінства, Адам Станкевіч, вядома, згаджаўся з такой пазіцыяй віленскіх публіцыстаў, аднак марыў пра самастойную беларускую Царкву, якая была б, як ён сам пісаў, незалежнай ад «расейскага Рыма» і «Рыма польскага», і прызнавала б духоўную ўладу адной толькі Апостальскай Сталіцы — то бок, сапраўднага Рыма.

Тут лёгка ўбачыць ягоную еўрапейскую (заходнюю) накіраванасць, але трэба ведаць: славянскія малітвы ўсё ж расчувлялі яго больш, чым лацінскія.

«Рускую» веру і «польскую» веру трактаваў як падман хрысціянства і сцвярджаў: расійскі імперыялізм з папамі-русіфікатарамі і польскі нацыяналізм з ксяндзамі-паланізатарамі робяць Беларусі вялікую шкоду; усходні цэнтралізм і заходні месіянізм вядуць да згубы...

Ці шукаў з гэтае пасткі выйсце?

Шукаў, бачыў ратунак у аб'яднанні рэлігійных і нацыянальных асноў і ў адстойванні свайго ўласнага хрысціянства.

Дарэчы, шмат хто з нашых дзеячаў марыў пра нацыянальную Царкву!

Антон Луцкевіч¹⁰ высноўваў:

«...ідэя стварэння беларускае нацыянальнае Царквы ў пастаці Уніі <...> лунала ў галовах беларускіх адраджэнцаў...»¹¹

Пра сваю родную рэлігійную арганізацыю дбаў і паэт Казімір Сваяк¹² — ён жа ксёндз Кастусь Стаповіч.

У аднаўленні Уніі, да якой з Варшавы чулася абыякавая хітрасць, а з Масквы дзейсная нянавісць, Казімір Сваяк бачыў аднаўленне нашай нацыянальнай сутнасці, — аб'яднанне ж усходняга крыжа з крыжам заходнім называў Беларускай Уніянізмам.

І, безумоўна, зусім невыпадкова тое, што грэчаскае слова *сінтэз* (аб'яднанне, злучэнне) — любімае паняцце ў творчай практыцы сяброў Адама Станкевіча і Казіміра Сваяка; паплечнікі па адной працы, яны йшлі па адной дарозе, маючы адну мэту, але розныя страхі — над Адамам Станкевічам навесаў страх то польскай, то савецкай дзяржавы (апошняя загнала ў магілу), а над Казімірам Сваяком — страх невылечнай хваробы...

У траўні 1926 года паэт памёр (так рана спачыў!), і, праводзячы па ім у віленскім касцёле святога Мікалая хаўтурнае набажэнства, Адам Станкевіч

прывсяціў дарагому сябру прачулую малітву-клятву, галоўная думка якой — трэба й далей працаваць над рэлігійным аб'яднаннем вернікаў.

Ад гэтага святога клопату не адмовіўся і ў апошні свой дзень.

Займаючыся пастырскай дзейнасцю, даючы людзям спакой і аддаляючы іх ад спакусы, усё жыццё імкнуўся ў душах парафіян прымірыць Візантыю з Рымам.

Думаю, для яго гэтыя вобразы мелі не толькі рэлігійны, але і палітычны сэнс, гэтак жа, як, скажам, для адваката Казіміра Петрусевіча¹³.

Абараняючы «Грамаду»¹⁴ на «Працэсе 56-ці», К. Петрусевіч гаварыў пра Візантыю і Рым як пра сілы Усходу і Захаду, якія змагаюцца за Беларусь¹⁵.

Жорстка змагаюцца, і ў іхнім змаганні, каб жа ўцалелі нашы мяккія душы, якія, кажучы па-сялянску, ні клямкай, ні зашчапкай не бразнуць!

Адам Станкевіч, цкаваны воўк, усведамляў: рэчаіснасць заўсёды мацнейшая за мару, аднак жа песціў надзею на прымірэнне і вельмі хацеў, каб уніяты, праваслаўныя і каталікі адчувалі сябе перш за ўсё хрысціянамі, а не раскіданымі па канфесіях сіратлівымі вернікамі.

Трэба думаць, за такую лагодную філасофію яго шанавалі памяркоўныя парафіяне, а ў непамяркоўных, вядома, была іншая пазіцыя...

Рэлігійныя пытанні хвалявалі не самі па сабе, а ў звязку з нацыянальнымі клопатамі, і Адам Станкевіч прагнуў адасобіць закаснелы Касцёл ад дзяржавы, бо такі Касцёл існаваў як застыглы маналіт, і ў ім, акрамя польскай мовы для прамаўлення павучанняў, іншай мове не было месца...

Касцёл незалежны ад дзяржавы?!

Польскамоўным віленскім публіцыстам гэта не падабалася; яны лічылі: беларускі нацыяналізм спрыяе камунізму, каталікі з партыі Беларуская хрысціянская дэмакратыя (БХД; хадэкі), да якой належаў Адам Станкевіч — людзі даволі здзіўныя, бо імкнуцца аддзяліць святое ад святога, а менавіта: Касцёл ад дзяржавы¹⁶.

Дарэчы, да таго ж імкнулася і «Грамада».

У наступным раздзеле адзначана: і хадэкі, і сам Адам Станкевіч непрыхільна ставіліся да «Грамады», аднак іншы раз іхнія пазіцыі супадалі, і яны становіліся амаль саюзнікамі.

І варта памятаць: мара Адама Станкевіча пра Беларусь была блізкай імкненню грамадоўцаў, але кожны йшоў да агульнай мары сваёй дарогай.

Айцец А. Станкевіч бачыў Беларусь у саюзе з Коўнам; кампас жа Грамады, як вядома, паказваў на Менск, дзе панавала шалёная дактрына класавай барацьбы.

Такога нялюдскага вучэння прыняць не мог, бо

лічыў: наш народ не мае класавых супярэчнасцяў, і не проста лічыў, моўчкі разважаючы — гаварыў пра гэта!

Магчыма, дажыў бы да старасці, каб шанаваў правіла: «Мой голас – маўчанне...», аднак жа не дажыў, бо не маўчаў...

«...Дух мой рвецца і ляціць...» – прамаўляў Якуб Колас¹⁷, і ўслед за любым творцам гэтак жа прамаўляў і Адам Станкевіч, бо і ягоны дух таксама ляцеў і рваўся...

Святар пісаў малітоўнікі і сустракаўся з камуністамі, мог рызыкаваць і прымаць небяспечныя для сябе прапановы; быў рашучы, не млеў перад вышэйшым клірам, таму царкоўная іерархія сваёй велічнай незгаворлівасцю не адбірала ў яго волю і жадання змагацца.

Шануючы іерархію, не баяўся яе — не палохаўся тых, хто стаяў над ім, таму, напрыклад, годна гаварыў пра рэлігійныя патрэбы народа Апостальскаму нунцыю.

Дарэчы, і самі людзі, вядома ж, натхнёныя сваім духоўным правадыром і ягонымі паплечнікамі, пісалі ў Варшаву Апостальскаму нунцыю, прасілі службы ў касцёлах па-беларуску¹⁸.

Упэўнены, што родная мова ўзбагачае дадатковае набажэнства, і, прагнучы, каб яна гучала з амбону, летам 1918 года айцец А. Станкевіч прапаводаваў па-беларуску ў Дзісенскім павеце; за гэта касцельная ўлада пакарала — восенню таго ж года паслала з берагоў Заходняй Дзвіны службы на берагі Заходняга Буга (далёка за межы цэнтральнай Беларусі!) у мястэчка Драгічын, і там, на чужыне, разважаў сябе не толькі малітвамі, але і вершамі Якуба Коласа.

Быў з характарам, упарты ў сваіх дамаганнях, таму не зважаў на незадаволенасць царкоўных уладароў і свецкіх цэзараў і ўсё рабіў дзеля таго, каб у Касцёле жыла беларушчына.

Паводле ўласнага прызнання, гадаваўся ў атачэнні польскага каталіцызму, быў беларусам-каталіком польскае культуры, аднак гэта не закрыла яму родны свет.

У іншым сваім творы¹⁹ сцвярджаў:

«...Праслаўляць Бога і лепш пазнаваць, маліцца да Яго, жыць жыццём сапраўды Божым, апавяшаць Бога другім — можна толькі карыстаючыся роднай зразумелай мовай...»²⁰

Думка відавочна адрасавана ўладарам і цэзарам, і яна празрыстая, яна пра тое, што беларусы маюць сваю мову...

Францішак Аляхновіч²¹ даваў такую ацэнку Адаму Станкевічу:

«...неўтаміма працуе над распалячым каталіцкага касцёла на Беларусі... Нягледзячы на ўсю злосць польскіх ксяндзоў, пачаў гаварыць у

касьцёле казаньні па-беларуску...»²²

Ф. Аляхновіч, мусіць, першы ўвёў у нашу мову гэтае адметнае паняцце — «распалячанне», а ў той час распаляваць Касцёл значыла — адправіўшы Імшу па-лацінску, казаць для вернікаў павучанні па-беларуску.

Клопат небяспечны...

25 сакавіка 1921 года ў віленскім касцёле баніфратраў Адам Станкевіч правёў святочную беларускую службу, і такім чынам адбылася вельмі важная падзея — святыня баніфратраў упершыню з вуснаў святара пачула нашу мову!

Як і трэ было чакаць, тут жа выбухнула злосць польскіх шавіністаў (як толькі не лопнулі яны?!): Касцёл — гэта й ёсць Польшча, у Касцёле не павінна гучаць нейкая там тутэйшая гвара²³!

Што дадаць да гэтага, каб не пакрыўдзіць далікатную варшаўскую душу?

Апроч таго, што хай яна не крыўдзіцца, бо ці варта тут крыўдзіцца, — нічога й не дадасі.

Нашы заходнія суседзі зазвычай не любяць такіх непрыемных напамінаў, а мы ў пераважнай большасці сваёй саромеемся аб тым напамінаць.

Дык не трэба нам саромецца...

Лёгка здагадацца, як польскія шавіністы ўспрынялі кнігу «Хрысціянства і беларускі народ»; вельмі верагодна тое, што тут іхні імпэт супаў з імпэтам супрацоўнікаў Міністэрства дзяржаўнай бяспекі Літоўскай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі (МДБ ЛССР).

Спадзяюся, мая здагадка не перабольшаная.

У Вільні, у літоўскім асобым архіве²⁴, захоўваюцца дзве следчыя, дзве назіральныя і адна маёмасная справы — бальшавіцкая фабрыкацыя на Адама Станкевіча; праца «Хрысціянства і беларускі народ», вядома ж, згадваецца ў той фабрыкацыі.

Калі ў красавіку 1949 года айца А. Станкевіча другі раз арыштавалі, то праз два з паловай месяцы 30 чэрвеня ў ягонай кватэры адбыўся дадатковы ператрус, і згаданую кнігу першай упісалі ў пратакол канфіскаваных выданняў²⁵.

У манаграфіі дастаткова крытыкі чырвонага рэжыму; мяркую, сталіністы адразу ж падкрэслілі месца, дзе гаворыцца, што камунізм асуджаны Апостальскай Сталіцай, аднак жа для следчай справы пераклалі два фрагменты з першага раздзела «Веліч і значэнне Хрысціянства»:

«...дачкакаліся беларусы вялікага юбілею — 950-годдзя свайго хрышчэння. Святкуем мы гэты вялікі²⁶ юбілей, на жаль, толькі тут, па гэтай старане савецка-польскай граніцы, бо там, у БССР, святкаваць гэтага юбілею няможна, так як няможна вызнаваць, верыць і служыць Хрысту, няможна там усяго гэтага, бо там — о, іронія! — «найбольшая на свеце свабода, бо там найдэальнейшая на

свеце дэмакратыя...»²⁷

І другі перакладзены ўрывак:

«...Сяньня для нас найвялікшыя ворагі — гэта бязбожны камунізм, які ёсць запырэчаннем усякай свабоды і праўдзівай культуры, а такжа запырэчаннем усякай нацыянальнасці. Ня меншым зьяўляецца для нас ворагам і ўсякі зьвярыны нацыяналізм (расізм, фашызм і скрайні нацыяналізм), якія такжа не прызнаюць над сьветам Бога, не прызнаюць правоў адзінкі і правоў слабейшым нацыям на іх свабоднае існаваньне, а прызнаюць толькі фізычную сілу — дзяржаву, акой павінна служыць і падпарадкоўвацца ўсё...»²⁸

Подпіс перакладчыка не ясны, але, здаецца, пераклала жанчына (старшы лейтэнант²⁹), бо нечытальныя разгоністыя кручкі пастаўлены пасля ўдрукаванага на машынцы дзеяслова жаночага роду — «перевела».

¹ Полацкая, Зарэчная — віленскія вуліцы.

² Вільня — назва віленскай рачулікі.

³ Маецца на ўвазе касцёл святога Міхала.

⁴ Гаворка пра касцёл святой Ганны.

⁵ Оперуаўнаважаны аддзела «О» Міністэрства дзяржаўнай бяспекі Літоўскай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі (МДБ ЛССР).

⁶ Янка Купала (1882–1942) — народны пясняр, стварыў нібыта асабіста для мяне ўзорны твор «Алесь» (1935).

⁷ Кніга выдадзена Беларускім каталіцкім выдавецтвам у Вільні ў 1940 г.

⁸ Вынятка з выдання: А. Станкевіч «Alma mater...» (1944).

⁹ Нарыс пад крыптанімам J «Drogowskaz wśród puszczy» («Дарожны ўказальнік сярод нетраў»): газета «Słowo» («Слова»), № 261 (4467), Вільня, серада, 23 верасня 1936 г.; с. 3.

¹⁰ Антон Луцкевіч (1884–1942) — беларускі палітык, ініцыятар і тварэц Акта 25 сакавіка 1918 г., старшыня Рады народных міністраў БНР, дырэктар Беларускага музея ў Вільні, аўтар самага дакладнага артыкула пра Сталіна «Цень Азэфа» (1930); як літаратурны крытык выдаў кнігу «Адбітае жыццё» (1929).

¹¹ Вынятка з выдання: Антон Луцкевіч. Барацьба за вызваленне. Укладаньне, навуковая рэдактура, пераклады, камэнтары і прадмова: Анатоль Сідарэвіч. Вільня, Інстытут беларусістыкі, Беласток, Беларускае гістарычнае таварыства, 2009 г.; с. 371. Далей: А. Луцкевіч. Барацьба за вызваленне. 2009 г.

¹² Казімір Сваак (1890–1926) — беларускі паэт і духоўны дзеяч, аўтар заўсёды надзённага нарыса «Алкаголь» (1913).

¹³ Казімір Петрусевіч (1872–1949) — беларускі грамадскі дзеяч, прафесар Віленскага ўніверсітэта.

¹⁴ Беларуская сялянска-работніцкая грамада — легальная палітычная партыя, заснаваная 24 чэрвеня 1925 г.

¹⁵ «Słowo», № 107 (1718), Вільня, пятніца, 11 траўня 1928 г.; с. 3; газета «Kurjer Wileński» («Кур'ер Віленскі»), № 107 (1154), Вільня, субота, 12 траўня 1928 г.; с. 3.

¹⁶ Нататка «Злоўжыванне хрысціянскімі лозунгамі»: «Słowo», № 279 (1890), Вільня, аўторак, 4 снежня 1928 г.; с. 3.

¹⁷ Якуб Колас (1882–1956) — народны пясняр, аўтар майё любімай арфічнай паэмы «Сымон-музыка» (1925).

¹⁸ «Kurjer Wileński», № 117 (1164), Вільня, пятніца, 25 траўня 1928 г.; с. 3.

¹⁹ Маецца на ўвазе кніга «Родная мова ў святынях» (1929).

²⁰ Вынятка з выдання: Адам Станкевіч. Выбранае. Укладанне, прадмова і каментар Уладзіміра Конана. Мінск, «Кнігазбор», 2008 г.; с. 122. Далей: А. Станкевіч. Выбранае. 2008 г.

²¹ Францішак Аляхновіч (1883–1944) — беларускі драматург, нарадзіўся ў Вільні, дзе і ствараў свае знакамітыя п'есы.

²² Газета «Беларускі звон», № 27 (52), Вільня, серада, 18 кастрычніка 1922 г.; с. 2.

²³ Гвара (польск. *gwara*) — дыялект, гаворка.

²⁴ *Lietuvos Ypatingasis Archyvas* — літарнае скарачэнне *LYA*.

²⁵ *LYA*, f. K — 1, ар. 58, b. P — 12505, b.b., l. 9. Вобск праводзілі супрацоўнікі 1-га аддзела следчай часткі МДБ ЛССР — старшы следчы маёр Пырыкаў і следчай, малодшы лейтэнант Алеіна.

²⁶ У перакладзе гэта слова прапушчана.

²⁷ А. Станкевіч. Выбранае. 2008 г.; с. 28; пераклад гэтага фрагмента на рускую мову: *LYA*, f. K — 1, ар. 58, b. P — 12505, l. 223 — 21.

²⁸ Вынятка з выдання: Адам Станкевіч. 3 Богам да Беларусі. Укладаньне, навуковая рэдактура, напісаньне камэнтараў і прадмовы: Алесь Пашкевіч, Андрэй Вашкевіч. Вільня, Інстытут беларусістыкі, 2008 г.; с. 334. Далей: А. Станкевіч. 3 Богам да Беларусі. 2008 г.; пераклад прыведзенага ўрывка на рускую мову: *LYA*, f. K — 1, ар. 58, b. P — 12505, l. 223 — 21.

²⁹ Супрацоўніца 2-га аддзела следчай часткі МДБ ЛССР.

Дакументальная аповесць пра ксяндза Адама Станкевіча

Пра кнігу Леаніда Дранько-Майсюка «...Усе бачылі нястачу віна...»: аповесць пра Адама Станкевіча. — Мінск: Кнігазбор, 2020.

Сярод кніжных навінак апошняга часу не магла не прыцягнуць да сябе ўвагу выдадзеная «Кнігазборам» у Мінску ў пачатку бягучага года кніга Леаніда Дранько-Майсюка «...Усе бачылі нястачу віна...»: аповесць пра Адама Станкевіча». Постаць вядомага беларускага святара, усё жыццё якога было ахвярным служэннем Богу і Беларусі, паказана ў кнізе праз прызму шматлікіх дакументаў, раней не даступных для шырокага грамадскага ўжытку. Гэтыя дакументы дазваляюць убачыць у асаблівым святле, больш падрабязна многія старонкі біяграфіі кс. Адама Станкевіча, асабліва яе заключнага перыяду, калі ў Заходнюю Беларусь у 1939 годзе прыходзіць савецкая ўлада, якая па вяртанні пасля перамогі над фашызмам у Вільню, з канца 1944 года, пачынае пераслед святара.

Аўтар кнігі меў магчымасць азнаёміцца з дакументамі віленскіх архіваў, а менавіта з дакументамі тагачаснай савецкай службы бяспекі — гэта ордэры на арышты святара і вобыскі яго жылля, пратаколы допытаў, пастановы аб прысудах і інш. Да таго ж аўтар, вядомы беларускі паэт, з-пад пера якога выйшла таксама не так даўно яшчэ адна біяграфічная кніга — «архіўная

аповесць» пра Максіма Танка «...Натуральны, як лінія небасхілу» (2017), з'яўляецца добрым знаўцам беларускага літаратурна-грамадскага руху 1920-30-х гг., шматлікай палемічнай перыёдыкі таго часу (беларускай і польскай), знаўцам Вільні (сучаснага Вільнюса) як горада, дзе захаваўся безліч памятак беларускага гістарычнага і культурнага мінулага і дзе на Полацкай вуліцы ў доме № 9 на стромым схіле рачулка Вялейкі прытулілася былая кватэра айца Адама, а брукаванкі Вільні яшчэ памятаюць яго хаду. Віленскія ж касцёлы — святога Мікалая, святой Тэрэзы, святога Міхала, святой Ганны ды іншыя — дагэтуль поўняцца рэхам сло-

ваў яго беларускіх казанняў, захоўваюць памяць аб яго пастырскім служэнні.

Усе гэтыя назапашаныя веды, вывучаныя дакументы ды сам выбітны паэтычны талент аўтара спрычыніліся да таго, што яму ўдалося стварыць амаль захапляльнае падарожжа ў лёс свайго героя — святара, грамадскага дзеяча на ніве беларускага адраджэння, палітыка, асветніка скарынаўскага фармату. Кажу амаль захапляльнае, бо трагізм лёсу, абумоўлены той гістарычнай сітуацыяй, у якой апынуліся Беларусь і яе народ у часе таталітарызму,

дадае горычы ў гэтае захапленне — захапленне мужнасцю святара, яго трываласцю, вернасцю свайму пакліканню і служэнню з Богам для Беларусі. Лёс Адама Станкевіча ўвабраў у сябе, можна сказаць, усе фарбы і адценні тагачаснага беларускага жыцця, быў знітаваны з многімі працэсамі, што адбываліся тады, больш за тое, ён — асоба духоўная — быў у гушчы гістарычных падзей, творачы на справе светлы гмах адраджэння свайго народа — адраджэння рэлігійнага, культурнага, адукацыйнага, дзяржаўна-палітычнага.

Пачынае свой расповед пра святара аўтар кнігі з уласнага верша, які ўспрымаецца як эпі-

граф, або, хутчэй, як пралог да ўсяго твора. У вершы, нібыта з нябёсаў, у духу, Адам Станкевіч бачыць любую Вільню, вуліцы Полацкую і Зарэчную, якімі найчасцей хадзіў, вежы касцёлаў, дзе служыў, і гэты відарыс цешыць яго душу. Але ўплятае сюды паэт і трывожныя ноткі: яго герой бачыць у духу і «філёраў», што сочаць за ім адусюль, і «...Вільню ўсю ў чырвоным адгалоссі, // І ў чырвань гвалтам гнаную душу». Так у вершы сімвалічна аглядаецца ўвесь лёс героя кнігі, што здзейсніцца ў паўнаце прынятых цяргненняў і прынесенай ахвяры, як тое і будзе апісана далей, старонка за старонкай, у 27-мі асобных невялікіх, пазначаных фабульнай дынамікай і насычаных фактамі раздзелах аповесці, якія трымаюць у неаслабным напружанні ўвагу чытача.

Пры ўсёй далейшай эпічна-драматычнай выяўленчай разгорнутасці аповеду, у якім рэалістычная канкрэтыка падзей сплятаецца з пэўнай лірыка-публіцыстычнай рэфлексійнасцю аўтара над імі, твор пабудаваны ў цэлым як адна метафара — метафара лёсу беларускага святара, а з ім разам і беларускага народа, якому ён служыў у акрэсленую гістарычную эпоху. Сутнасць жа гэтай метафары закладзеная ў самой назве кнігі «...Усе бачылі нястачу віна...». Назва, як можна заўважыць, з'яўляецца алюзіяй на цытату з Евангелля, якая адсылае да цуду, які ўчыніў Хрыстус на вяселлі ў Кане Галілейскай, калі на просьбу сваёй Найсвяцейшай Маці, заўважыўшай брак віна на сталё бяседнікаў, ператварыў ваду ў віно (Ян 2, 1-11). На апошніх старонках кнігі, у пасляслоўі, аўтар дае расшыфроўку сваёй метафары, звязанай з усім зместам кнігі, выкарыстоўваючы прыём параўнання: «Ісус Хрыстос ваду ператварыў у віно — зрабіў немагчымае. Тое ж немагчымае

рабіў і ён, Адам Станкевіч, бо таксама ж бачыў нястачу віна, — брак Беларусі ў Беларусі, — і да апошняга (як мог і як умеў!) ператвараў буднае — у святочнае. І аддаў жыццё, бо толькі жыццё — плата за высокую мэту!» (с. 156). Так заканчвае аўтар сваю аповесць пра Адама Станкевіча, дарэчна праводзячы аналогію і выкарыстоўваючы біблейную цытату, якая становіцца метафарычным увасабленнем сакральнасці той справы, якой служыў святар, складаючы ахвяру свайго апостальства на Беларусі і для беларусаў. Бо ў сваім святарскім пакліканні ён быў «з гэтага людзю ўзяты і для гэтага людзю пастаўлены», змагаючыся з усімі выпрабаваннямі і перашкодамі, якія выстаўляла на яго шляху ў тыя часы рэчаіснасць.

Уласна аб гэтым кніга Леаніда Дранько-Майсюка, заснаваная на шматлікіх новых дакументальных матэрыялах і сведчаннях. У гэтым бачыцца яе неаспрэчная каштоўнасць, цікавасць і запатрабаванасць у культурна і духоўна падрыхтаванай чытацкай аўдыторыі. Аўтар праводзіць нас старонкамі шматлікіх дакументаў, робячы рэканструкцыю раней мала вядомых старонак біяграфіі Адама Станкевіча. Гэта не кананічная біяграфія ў энцыклапедычным даведніку і не створаная фантазіяй мастацкая белетрызацыя вобраза знамай гістарычнай асобы, хоць рысы абодвух жанраў прысутнічаюць у стылістыцы твора. Зрэшты, у дакументальнай аповесці навуковая дакладнасць, выверанасць канкрэтных фактаў можа суседнічаць з адвольнай іх інтэрпрэтацыяй, суб'ектыўна-аўтарскімі ацэнкамі і разважаннямі. Пры

Ксёндз Адам Станкевіч

гэтым мера праўдзівасці вобраза дасягаецца мэтазгоднасцю і гарманічнасцю спалучэння абодвух падыходаў.

Крыху пра дакументальны бок кнігі. Вонкава аўтар робіць усё мажлівае, каб яго твор выглядаў ледзь не як дысертацыя, уводзячы ў яго не толькі дакументы, але і дадаючы безліч спасылак каментатарскага характару, частка якіх, відавочна, неабходная і дарэчная, але частка проста перагружае і абцяжарвае ўспрыманне асноўнага тэксту (напрыклад, звесткі пра збольшага добра вядомых колу патэнцыйных чытачоў гэтай кнігі беларускіх дзеячаў таго часу: Я. Купалу, Б. Тарашкевіча, М. Танка ды іншых).

Што датычыцца шматлікіх чальцоў літоўскай савецкай службы бяспекі, якія складалі пратаколы, рабілі арышты, ператрусы і іншыя прадугледжаныя іх службай віды працы, і якія шчодро пайменна прадстаўлены ў кнізе, то тут, на маю думку, ёсць

два контраверсійныя моманты. З аднаго боку, на працягу кнігі ўзнікае недаўменне, навошта аўтару спатрэбілася цягнуць сюды ўсіх гэтых безаблічных Івановых-Міхайлавых, начальнікаў і не начальнікаў розных спецаддзелаў, якія выконвалі свае ганебныя функцыі, чынячы гвалт і прымус тварам краіны, якая даручала ім гэтыя заданні? З другога ж боку, пры такім падыходзе аўтара становіцца бачным, што таталітарная сістэма была не безаблічнай машынай зла, якая нішчыла лёсы асобных людзей і цэлых народаў, бо яе складалі «жаўнеры пекла» з канкрэтнымі імёнамі і прозвішчамі. Аўтар палічыў мэтазгодным назваць гэтыя імёны цемры, дакументальна выкрываючы аблічча зла чырвонай імперыі. Што ж, ён меў на гэта права, спалучаючы ў сабе і даследчыка, і мастака слова. Магчыма, зрабіў так, каб яшчэ больш прамяністай, светлай і годнай бачылася постаць беларускага святара, нязломнага духам, што годна супрацьстаяў гэтай брутальнай цемры, дзейнічаў і тварыў новую Беларусь, выконваў сваю высокую місію паклікання і ў гэтых нялюдскіх умовах, узышоў на сваю Галготу, прыняўшы крыж пакутаў і пайшоўшы ў гэтым да канца, наследуючы Таго, Хто яго паклікаў на гэты апостальскі, місійны шлях.

Мушу адзначыць, што, на маю думку, наймацнейшы бок кнігі менавіта ў яе дакументальнай аснове, у паказе твару эпохі не прыблізна, не размытым фонам, не ўвогуле як нешта ўжо даўно вядомае і вывучанае гісторыкамі. У кнізе эпоха загаварыла галасамі і замільгацела тварамі тых, хто лічыў сябе яе гаспадарамі, але не здолеў сваёй татальнай цемрай знішчыць тое святло, якое выпраменьваў нават адзін чалавек, і чалавек той быў — святар Адам Станкевіч, які выконваў евангелізацыйную місію,

даручаную самім Хрыстом.

Але, можа, якраз найбольш супярэчлівым у аўтара атрымаўся менавіта сам вобраз святара. І гэта не папрок аўтару, бо ён прарабіў сапраўды вялікую працу, сабраўшы і асэнсаваўшы найбагацейшы дакументальны матэрыял, паказаўшы праз люстра дакументаў праўдзівы твар той балючай эпохі, якая, перафразуючы словы самога паэта, «у чырвань гвалтам гнала душы». У чым жа мне бачыцца супярэчлівасць? Адрасу зазначу: выдатна і шматбакова паказана ў кнізе постаць Адама Станкевіча як нястомнага дзеяча нацыянальнага адраджэння, як палітыка, лідара Беларускай хрысціянскай дэмакратыі 1920-х гадоў, пасла ў Польскім сейме, ініцыятара стварэння і актывіста шматлікіх беларускіх нацыянальных арганізацый міжваеннага і ваеннага часу, змагара за беларускія школы, беларускую дзяржаўнасць і асабліва за паслядоўную беларусізацыю Касцёла, што на той час сустракала моцны супраціў і абарочвалася для святара шматлікімі непрыемнасцямі, выпрабаваннямі, вымага ахвярных высілкаў. Але ён быў паслядоўны і цяроплівы ў сваёй пазіцыі, разумеючы, што мусіць дбаць, каб яго служэнне вяло беларускі народ да Бога на роднай мове, а ў будучыні гэта, несумненна, дапамагло б умацаваць Беларусь і яе дзяржаўнасць. Можа, ён на той час, насамрэч, быў у гэтым «летуценнікам і нацыянальным фантазёрам» (с. 112), як называе яго часам на старонках сваёй кнігі аўтар. Пры гэтым няма сумненняў, што аўтар улюбёны ў свайго героя, ён глыбока зацікаўлены яго лёсам, крочыць ягонымі сцежкамі жыцця і змагання, поўнячыся то замілаванасцю, то болем, вядзе нас гэтымі сцежкамі, дзелячыся сваім досведам.

Ужо хутчэй як літаратар, як

мастак слова, а не гісторык-дакументаліст, аўтар імкнецца зазірнуць і ва ўнутраны свет свайго героя, прасякнуцца ягонымі думкамі і адчуваннямі. І вось тут, на мой погляд, выявіўся слабы момант у інтэрпрэтацыі асобы святара. Мы ўжо падкрэслілі, што аўтару ўдалося паказаць свайго героя ў коле яго шматграннай грамадска-палітычнай дзейнасці, паказаць як мэтанакіраванага змагара за нацыянальную будучыню беларусаў ва ўсіх кантэкстах: рэлігійным, асветніцкім, палітычным, аднак нібыта на перыферыі лёсу застаецца тое, што айцец Адам быў перадусім святаром, а потым ужо мысляром, дзеячам, змагаром! І справа не ў тым, што трэба было б апісваць, як ён цэлебуе святую Імшу, спавядае, хрысціць або вячае сваіх вернікаў, хаця ў кнізе прыводзіцца некалькі вельмі важных дакументальных сведчанняў заступніцтва святара за людзей, не блізкіх яму па поглядах, прыхільнікаў камуністычных ідэй, калі яны аказваліся перад тварам смяротнай небяспекі за так званым «польскім часам» і пад нямецкай акупацыяй (у часе ж савецкага «вызвалення» ў смяротнай небяспецы быў ужо сам святар). Праз такія ўчынкi рэалізавалася ў лёсе святара не толькі хрысціянская любоў да бліжняга, але і давалася сведчанне хрысціянскай любові да непрыяцеляў, прадстаўнікоў варожага кола, што заўсёды, мабыць, самае цяжкае для разумення і, асабліва, для выканання, паводле хрысціянскай этыкі.

Прычынай супярэчлівасці створанага ў кнізе вобраза святара бачыцца нам перадусім тое, што аўтар не вельмі разумее сутнасць сакрамэнту святарства і дазваляе сабе адвольна рэфлексаваць над паводзінамі святара, даваць сваю інтэрпрэтацыю таго, што мог думаць ці перажываць у

той ці іншы канкрэтны момант святар. Але тыя думкі і адчуванні, якія аўтар прыпісвае святару, насамрэч, ніякім чынам з яго асобай не стасуюцца. Бо, як вядома, святар — гэта *Alter Christus* (другі Хрыстус), і ў сваіх паводзінах павінен наследаваць Хрыста, а таму абсалютна непрымальна выглядае кампраміс з д'яблам, які аўтар прыпісвае кс. Адаму Станкевічу ў апавяданні «Дох» і ў некаторых іншых раздзелах кнігі. Як вядома, у Евангеллі ёсць сцэна спакушэння Хрыста ў пустэльні, дзе мы бачым, як паводзіць сябе Хрыстус, адганяючы сатану, які абяцае Яму ўсе валадарствы свету, каб толькі той пакланіўся яму, д'яблу. «Дох» у кнізе Леаніда Дранько-Майсюка — зборны персанаж, той жа д'ябал, якога аўтар так назваў, выкарыстаўшы дыялектнае найменне, што ўжываецца ў народных гаворках яго роднай мясцовасці.

У гэтым вобразе пісьменнік аб'яднаў усіх высокіх чыноў службы бяспекі, якія падступна дапытвалі святара, выпрабоўвалі яго, каб схіліць да супрацоўніцтва, спакушалі магчымасцю нібыта здзейсніць «яго мару»: гэта значыць стварыць Каталіцкі Касцёл у Беларусі, які будзе беларускім, а ксёндз Станкевіч стане яго біскупам; у якасці ўмовы патрабавалася адно толькі згода ксяндза, што гэты Касцёл будзе падпарадкаваны не Апостальскай Сталіцы, а Маскве. «Пану Богу твайму пакланяйся і Яму аднаму служы», — адказвае Езус у пустэльні на прапанаваныя д'яблам спакусы, і той адыходзіць (Мц 4, 8–11). Так і Адам Станкевіч у прыведзенай вышэй сцэне спакусы яго Дохам катэгарычна адмаўляецца ад прапановы, якая магла, магчыма, яму зберагчы жыццё, але прэрэчыла сутнасці існавання Каталіцкага Касцёла, створанага самім Хрыстом і падначаленага сталіцы Святога Пятра.

Для святара не магло быць у прынцыпе ніякіх дамоваў з д'яблам, таму цалкам непраўдзіва выглядаюць прыпісаныя аўтарам святару наступныя думкі: «А сіл амаль нестасе, і сатана ж ніколі не спіць, таму, каб не сесці макам, хочаш не хочаш, а неабходна патрапіць пад густ» (с. 112). Або, на той жа старонцы, «застаецца пакуль адно, калі трапіў у кіпцюры, — будзь хітрэйшы за саму хітрасць». Наўрад ці менавіта так думаў святар у моманты небяспекі, наўрад ці праклінаў сваіх мучыцеляў: «Каб ты спрах, старанны дзеяч Лубянкi!» (с. 114) або ўпадаў у роспач аж да намеру развітацца з жыццём. Гэта ўсё аўтарскія фантазіі, якія маюць мала агульнага з праўдзівым вобразам святара. Больш верагодна, што ў падобных момантах ён аглядаў у духу крыжовы шлях Хрыста, які неаднойчы сам здзяйсняў на Кальварыі. А думкай яго магла быць хутчэй малітва, кшталту малітвы Езуса ў Гетсіманіі: «Ойча..., калі гэта магчыма, няхай абміне гэты келіх Мяне. Аднак, не як Я хачу, але як Ты» (Мц 26, 39).

На нашу думку, ні паводле дакументаў, прыведзеных у кнізе Леаніда Дранько-Майсюка, ні паводле дзённіка самога Адама Станкевіча, напісанага ў тыя поўныя драматызму гады жыцця паміж арыштамі, — ні дзе няма момантаў, якія можна было б трактаваць такім чынам, што святар стараўся «патрапіць пад густ» сваіх мучыцеляў, каб выгандляваць сабе жыццё ці хаця б часовае вызваленне. Наадварот, ён ва ўсім наследаваў Хрыста, да апошняй хвіліны сваёй Галготы, і не выключана, што, хутчэй за ўсё, нават маліўся за сваіх катаў, як маліўся Хрыстус. Тое, што кс. Адам Станкевіч разумеў, з кім мае справу, вынікае наўпрост з яго дзённіка, на які спасылаецца і аўтар кнігі. У сваіх запісах святар называе

тых, да каго мусіў хадзіць на «гутаркі», рознымі скарачанымі варыянтамі ад слова Мефістофель: «Візыта мая ў Меф-іст», «быў у меф.», «візыт у м-сто», «у м-ста» і да т.п. Такіх згадак з кароткімі каментарамі да іх шмат у дзённіку за 1945–1948 гг. І нідзе няма сведчання, што святар аб нечым глыбока задумаўся ці меў намер гандлявацца. Наадварот, выказваў непакіснасць і цвёрдаць духу, нягледзячы на тое, што адчуваў пагрозу жыццю. Вось, напрыклад, кароткі запіс гутаркі з Дохам, або Меф-істам, паводле запісаў самога кс. Станкевіча: «Візыт у м-сто. Прывязны і сталы. Гутарка аб стварэнні Бел[арускага] кат[аліцкага] біскупства ці, прынамсі, кіраўніцтва /.../ я ім нічога не дапамог, і яны ня маюць да мяне даверу. Кіраўнік бел[арускім] Касцёлам мусіць быць агентам НКГБ. Так недвухзначна і выходзіла зь яго гутаркі. Мой адказ: біскупства і паліцыйная агентура выключаюцца, і няма што аб гэтым гаварыць» (Станкевіч, Адам. 3 Богам да Беларусі. Збор твораў. — Вільня: Інстытут беларусістыкі, 2008. — С. 856).

У гэтым кантэксце асабліваю нязгоду з аўтарам кнігі выклікае яго разважанне аб тым, што святар дапусціў магчымасць «змовы з д'яблам» дзеля свайго вызвалення з астрогу ў пачатку 1945 года і даў згоду на супрацоўніцтва, якога, аднак, у далейшым не прытрымліваўся, паказаўшы сябе «с отрицательной стороны», паводле службовай даведкі нейкага чарговага «лейтэнанта Міхеева». Аўтар кнігі піша: «Але, аказваецца, можна «змовіцца» з д'яблам і захаваць душу, застацца чалавекам, не прадаць ні людзей, ні ўласных ідэй, каб урэшце супакоена прамовіць: анічуць я ім не пасадзейнічаў, анічым я ім не паспрыяў!» (с. 126). Прыпісваючы Адаму Станкевічу такія думкі, аўтар, як нам здаецца, пераходзіць мяжу дапушчальнай беле-

трызацыі вобраза, якая ў дадзеным выпадку фальшыва малюе вобраз святара. Гэта цалкам відавочна, бо ў безлічы архіўных дакументаў, па сведчанні самога ж аўтара, не знайшлося ніводнага подпісу святара, ніводнай яго ўласнаручнай паперкі, якія сведчылі б пра такую «змову». А пісаніна розных «лейтэнантаў Міхеевых» і іншых «дохаў» сведчыць толькі пра «творчыя» магчымасці таго ведамства хлусні, якому яны старанна служылі.

Да праўды пра святара, які адважна прайшоў Хрыстовым шляхам да апошняга моманту сваёй пакуты ў тайшэцкім лагеры смерці, гэта ўсё мае толькі тое дачыненне, што дадаткова сведчыць: ніякай магчымасці «змовы» з д'яблам ён не шукаў і не думаў аб гэтым! Не мог нават дапускаць такой думкі, бо ён — *Alter Christus!* Таму не варта было б прыпісваць святару падобныя рэчы, створаныя аўтарскай фантазіяй.

Святар у тых выпрабаваннях, якія выпалі на яго долю, паводзіў сябе дакладна так, як Хрыстус у пустэльні, нездарма ж ён і назваў свайго суразмоўцу (многіх у адной асобе) Мефістофелем, бо ведаў, з кім мае справу, і ведаў, якую лінію паводзінаў трэба абраць, маючы за ўзор Хрыста. Яго дзённікавыя запісы выдатна пра гэта сведчаць. Так, незадоўга перад апошнім арыштам, 8 чэрвеня 1948 года, Адам Станкевіч запіша: «М-сто сказаў выразна: *«Нет с вас никакой пользы»*. Як жа гэта мяне радуе. Мой адказ быў: *«Не забывайте, что у меня есть совесть»*. Чым гэта ўсё скончыцца — адзін Бог ведае. *Sacratissimum cor Jesu, miserere mei!* (Станкевіч..., с. 864). Чым гэта скончылася, мы добра ведаем, у тым ліку і дзякуючы аўтару гэтай кнігі, які праілюстраваў дакументальна ўвесь крыжовы шлях святара і яго Галготу.

Ёсць у кнізе і іншыя, яўна

дыскусійныя, моманты, на якіх асабліва няма магчымасці засяроджвацца ў кароткай рэцэнзіі. Толькі каротка зазначым, што аўтар, як падаецца, усё ж перабірае меру, апісваючы ў раздзеле «Аднабокі кірунак» палітычную палеміку паміж Адамам Станкевічам і Антонам Луцкевічам, іх нібыта змаганне за лідарства ў беларускім нацыянальным руху, выстаўляючы святара часам таксама, як мне здаецца, у непраўдзвым святле. Аўтар выдае тут, так бы мовіць, жаданае за рэчаіснае, сваё бачанне асобы святара за тое, якой была гэтая асоба на самай справе.

Неабачліва выказваецца, на нашу думку, аўтар і ў пасляслоўі наконт «празелітызму», спачатку абвінавачваючы Ягайлу ў тым, што «здаў край заходнім суседзям і гэтак навізаў нашым людзям каталіцтва менавіта як веру польскую» (с. 154), а потым сцвярджаючы, што «Ягайлаў празелітызм, калі так можна сказаць, расцягнуўся ці не да нашых дзён, Ватыкан спрыяў такому напрамку, і толькі сённяшні Папа Францішак абвясціў: нельга гвалтам абарачаць у сваю веру іншых» (с. 155). Хочацца давесці шанюнаму аўтару, што яго абвінавачванні не маюць нічога супольнага ані з мэтамі Ягайлы, ані з пазіцыяй сучаснага Ватыкана, і што падобныя закіды не да месца ў сур'ёзнай кнізе, бо толькі зніжаюць яе вартасць...

Тут да месца працытаваць словы Святога Айца Яна Паўла II пра місію Касцёла з адпаведнага раздзела ў яго кнізе «Памяць і самасвядомасць»: «У гэтай місіі, якую Касцёл атрымаў ад Хрыста, ён павінен быць нястомны. Павінен быць пакорным і мужным, як сам Хрыстус, і такім, як яго апосталы. Нават калі натыкаецца на пратэсты, калі бывае рознымі спосабамі абвінавачаны, напрыклад, у празелітызме або ва ўяўных спробах клерыкалізацыі

грамадскага жыцця, Касцёл не павінен расчараўвацца. Найперш жа ён не можа перастаць абвясчаць Евангелле» (Ян Павел II. *Памяць і самасвядомасць* / пераклад з польскай мовы К. Лялько. — Мінск: Про Хрысто, 2006. — С. 127).

На завяршэнне падкрэслім, што архіўна-дакументальную аповесць пра ксяндза Адама Станкевіча, «...Усе бачылі нястачу віна...», цікава і таленавіта напісаную паэтам Леанідам Дранько-Майсюком, безумоўна, варта чытаць, пашыраючы свае веды і ўяўленні як пра самога героя кнігі, беларускага святара-адраджэнца, так і пра эпоху, у якую ён жыў. З гэтага гледзішча, кніга, бясспрэчна, ёсць значным унёскам у дакументальна-біяграфічны жанр беларускай літаратуры.

Самому ж аўтару пры гэтым мы б параілі не крыўдаваць, калі чытачы не заўсёды будуць падзяляць яго думкі і згаджацца з яго аўтарскай інтэрпрэтацыяй вобраза ксяндза Адама Станкевіча. Спадзяемся, што, магчыма, аўтар палічыць мэтазгодным пры падрыхтоўцы новага выдання сваёй кнігі ўлічыць некаторыя заўвагі, якія з усёй добразычлівасцю і павагай да праробленай ім архіўнай працы і створанай на яе аснове кнігі мы выказалі ў нашым водгуку.

Ірына Багдановіч

Ян ЧЫКВІН

Ян Чыквін — паэт, перакладчык, гісторык літаратуры, доктар гуманітарных навук, прафесар, старшыня літаб'яднання «Белавежа». Нарадзіўся 18 мая 1940 г. у в. Дубічы Царкоўных на Беласточчыне. Аўтар зборнікаў паэзіі «Іду» (1969), «Святая студня» (1970), «Неспакой» (1977), «Светлы міг» (1989), «Кругавая гара» (1992), «Свет першы і апошні» (1997), «Крэйдавае кола» (2002), «Жменя пяску» (2008), «Адно жыццё» (2009), «На беразе Дубіч Царкоўных» (2010), а таксама літаратуразнаўчых кніг «Далёкія і блізкія: Беларускія пісьменнікі замежжа» (1997), «Ідэя. Вобраз. Інтэрпрэтацыя» (2014). Жыве ў Бельску Падляскім у Польшчы.

У БЕЛЬСКУ

Маці Божая раніцай нябёснай,
Светла ўсхваляванай, нечым устрывожанай,
Выйшла з царквы Святое Пакровы
І безыменнай сцежкай над ровам,
Калдобістай і яшчэ бязлюднай, роснай,
Ішла ў касцёл Міласэрнасці Божай,
Каб там паслухаць малітвы тварэнне
Ды зноў у свой дом ісці па карэннях,
Якое паспела на слядах Святое Дзевы
Прарасці жывымі парасткамі дрэваў.

І дасюль вандруе Маці Божая з Пакровам
Між святой царквою і блізкім касцёлам.

Рэдакцыя часопіса «Наша вера» сардэчна вініуе шаноўнага і заўсёды чаканага Аўтара з юбілеем і зычыць моцнага здароўя ды шчодрай Божай ласкі на доўгія шчаслівыя гады натхнёнай і плённай творчай працы.

* * *

А недзе далёка за лесам,
дзе спіць неасвоены Камень,
у шчасным сабе Дараганаве
трава паўсюль заблакітнела,
і людзі не адрозніваюць
нябёсных высяў ад зямелькі.

У сваёй штодзённай вандроўцы
па спаконных сцяжынах
заходзяць яны за аблогі
і там шукаюць ўсё тое адзінае,
чаго не мелі, чаго не згубілі.

Ды ўсё ідучы па сініх высях,
няўпэнены, дзе ж іхняе поле,
сыходзяць неспадзявана дадому
з другога боку ўваходу
ў сваю вечную долю.

НАПАСЛЯ

А гаварыць і не было ужо аб чым...
Скасілі траву, ссушылі ахвярна —
Каб дзень не прапаў ім намарна,
Яшчэ напіліся крынічнай вады,
Цялеснасць абмылі ды ўсякую парнасць...
А што казаць, калі зноў толькі боль і шчым.

Ішлі па шасцівых сваіх аблогах
Мужчыны, а з боку, ў іх ценю, жанчына —
З вялікага жалю й прадоння вачыма,
Нядрэмнай красы, даражэй дарагога —
Глядзелі ўдаль, дзе таксама йшлі трое...
Маўчалі, бо што сказаць ім пра тое?!

Ішлі па залатым сячэнні дня
Адтуль, дзе сонца ўжо хавалася ў мурогі.
Ніякіх сцежак, нават следу ад дарогі
Туды, дзе харашынь плыла, якой вачыма не абняць...
Яна — у ценю іх уся. Як напасля...
Але сказаць так не сказалі нічога.

* * *

— Чаму я жыццю не рады?
— Чаму я такі нешчаслівы? —
Пытаю бліжэйшае Праўды.

А яна, як заўжды, баязліва
Суне цукерку ды разам фігу —
Вось і ўся яе мудрая кніга.

«Слодыч жыцця, а ці кукіш —
Сам выбраў...», — не мовячы кажа.
Калі ж ужо выбраў,
Праўду сказаць той Праўды не змусіш:

Маўчыць, як бы зубы ёй выбіў!
Або ўкінуў у рот кошык рыбы.

* * *

Я прыйшоў ў гэты свет невядома якою дарогай,
З нязнаным мне планам жыцця, бы сляпы і глухі,
Без меры ўчынкаў сваіх і без вагі —
А ці напэўна такі быў замысел Бога?

Канчаюцца беды мае і трывогі.
Памылкі ўсе сталіся нечаканым лёсам маім.
І нічога нельга паправіць ні ўверсе, ні на зямлі —
А ці напэўна так было тое задумана Богам?

Мне дадзена бачыць няшмат, але многа
Красы чалавечай, іхніх шчадротаў душы.
Хоць самотны я быў — множыў дабро,
Прыгажосць... і, мабыць, грашыў —
Бо такія маглі быць намеры Бога?!

* * *

Даўнія беды ноч перабірае на пальцах
то правай, то левай рукі
ды, перабраўшы, ізноў адпачатку
цягнецца той яе перагук-
пералік, і мне ізноў не раз здаецца,
што ноч паўтарае закліцце,
каб Хрыста зняць з распяцця...

А я побач маўклівы, без рук
і, бы стражнік які, стаю даастанку,
а між намі праходзяць вякі...

Ноч-ноч, адпусці мяне,
свайго вінавайцу!

НАШАЕ ЖЫЦЦЁ

О, як незваротна яно!
Ды ўсё незваротней!

Куды мы бяжым
І ад чаго тыя ўцёкі?

З якіх ападаем вышыняў,
Да якіх імкнемся аблокаў?

Часцей і часцей немагчыма
Вярнуцца назад ні выйсці паперад.

І кожны дзень на белы свет
Глядзім апошнімі вачыма.

Якую крохкасць мы
Ў сабе саміх калышам?!
І што ў нас — жыццё, Яно?..

Як бы з разбітага начыння
пад ногі выліваецца віно...

* * *

Вы зусім маладыя, яшчэ як дзеці,
Ды адно да другога вас цягне штосьці
Неўсвядомленае, і вы к сабе ідзеце —
У імя Добра, Праўды і Прыгажосці.

Вы ўдваіх у спелым жыцце ляжыце,
Вам паўната дадзена шчасця гэтага.
І краса ваша стаіць у зеніце —
У імя Сонца, Вады і Паветра.

За вамі слаўная гісторыя народа,
І будучыня глядзіць вашымі вачыма.
І вы трымаеце яе ў сваіх далонях —
У імя Мовы-народа і Маці-Айчыны.

Тое стаецца не для святочных дзеяў,
Не напаказ, а для дарагой і дарагога,
Якія жывуць Даверам і Любоўю-Надзеяй —
У імя Айца і Сына, і Духа Святога!

* * *

Вясну прадаюць жанчыны —
ні то цёплых кветаў букеты,
ні то сланечнікі твараў сваіх.
Яны жыва-моўчкі спяваюць вачыма
і пахучыя ткуць андрамеды малітв.

У халадку праставатым сонца нямею,
свежа-цёплая благадаць ад зямлі...
А яны прадаюць і п'янеюць,
робяць тое, што ад маленства ўмеюць, —
дораць сваю дабрыню, прыгажосць і мазалі.
І сум нятленны вісіць павуціннем над светам.

Чаго я чакаю, калі ўсё вядома:
і тут найвыразней гавораць без мовы...

Скверам п'яніцаў гурт, бы сівых аблокаў,
згубіўшы назвы паспалітых рэчаў,
плыве эскадрыляй да сівенькіх мадоннаў.
І бязвокія вокны вачэй іх глядзяць
у сустрэтыя вокны,
дзе яшчэ цепліцца іхняя вечнасць.

І ў кожным тут жыццё нейкае б'ецца,
нешта святое ідзе адусюль наверх,
такія даверліва-чыстыя душы тыя і сэрцы —
каб не той, згорнуты ў жалі, нейкім рэхам
аднекуль нясецца
ні то плач, ні то смех.

НАДСЛОЎЕ

баліць бязвокая начніца,
і дзень згарэлы ўжо баліць,

баляць бальніцы, эпідэмыі,
свае баляць і чужаніцы,

баліць мінулае і далягляды,

баляць календары і даты,
і ўспаміны ўжо баляць,

зіма баліць, баліць і лета,
і незвычайны боль баліць, як ліха,
баляць пачуцці, думкі й ўздыхі —
нашто, за што баліць воль гэта?

баліць і графаманія наблістаў,
баляць апладысменты ім і свісты,

баляць раскладзеныя карты
і гарады ў вёсках, крыкі малпаў,

баляць няспоўненыя планы,
баліць дарэмны гнёў на кіраўнікоў дзяржавы,

пра лёс шчаслівы свой баляць трызненні
і шчырасць хлапчання вясковага балюча,
усё мацней баляць цяпер і веды, і няўменні,
і гэты боль нічогаму не вучыць,

баляць псалмы і оды, і малітвы
да крохкае Радзімы, да Беларусі-Літвы

стаю адкрыты перад светам і святымі —
ачысце мя Словамі і Знакамі сваімі,
каб мог зысці я, рушыць з таго месца,
дзе боль баліць болей ўсё балесней.

Аксана Данільчык — паэтка, перакладчыца, кандыдат філалагічных навук. Закончыла філфак БДУ і аспірантуру пры Інстытуце літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Аўтар зборнікаў вершаў «Абрыс Скарпіёна» (1996), «Il Mezzogiorno. Поўдзень» (2006), «Сон, які немагчыма забыць» (2011), «Il canto del ghiaccio. Песня лёду» (2020), кніжкі вершаў для дзяцей «Павуцінка на агрэсце» (2005) і інш. Перакладае з італьянскай мовы, займаецца даследаваннем беларускай і італьянскай літаратуры. Жыве ў Мінску.

Аксана Данільчык

* * *

З якіх часоў тут засталіся яблыні,
чыя клапатлівая рука дала ім жыццё —
да барбарскага прышэсця гораду ці пасля? —
яблыні каля нашай школы
паступова паміраюць,
але ўсё роўна жывуць больш за тых,
хто іх пасадзіў,
за тых, каму належала зямля
іх карэнняў.

Мы таксама гадаваліся на тым беразе,
на месцы вёсак зруйнаваных —
дзея чаго?
маліну зрывалі
ля апошніх разбураных хатаў,
крапіва апякала голыя ногі,
і ніхто не лічыў сябе вінаватым,
мы проста раслі з ключамі на шыі,
мы былі яшчэ надта малыя,
але хіба мы выбіралі,
дзе нарадзіцца?

...Пасля дажджу мокры асфальт
вяртае сонцу яго праменне,
злучаюцца над зямлёю
дзве сустрэчныя плыні;
восень, адсутнасць сэнсаў,
так непазбежна гіне
лісце юнацтва,
з дакладнасцю да наадварот
змяняецца ўспрыманне
свету...

Толькі яблыкі, рассыпаныя па шашы,
падарункі з чужога мінулага —
нічога сонцу не вернуць,
будуць трымаць апошнія лета,
час, ясналікую памяць
у схованках сваёй плоці,
перадаваць яе далей,
каб папярэдніх жыццяў падзеі
мы маглі адчуваць праз мембраны паветра.
Я не адмоўлюся ад надзеі,
што так і будзе,

пакуль карагод зялёнатварых яблыкаў
акрэслівае чароўнае кола
маёй абароненасці...

Фота аўтара.

ВЕЧАР

Кропля расплаўленай медзі
прапаліла блакіту бязмежнасць...

ВОСЕНЬСКАЯ РАЊЦА

У пясочным гадзінніку
шклістага паветра
золата неба перасыпаецца
ў золата восені.

Я таксама прайду па ўзараным полі,
мой след застанецца
між слядоў казуляў і лісаў,
па мяккай-мяккай зямлі
праплывуць майго ценю абрысы
да самага ўскрайку лесу.

Час спрабуе вярнуцца назад,
пераскоквае праз канавы з апалым лісцем,
час спрабуе нешта згадаць,
адшукаць у мурожных схронах,
забывае сумненні, здымае праклёны,
выпускае лаптаўкі памяці ў цёплы вырай,
адпускае з далоняў выратаваных
птушак, якія ўжо маюць сілу,
сустракае аленьў лясных,
што прыйшлі абжываць наваколле...

Ліставей, лістасвет, лісця свет
над імшанікам, над ігліцаю...

І, магчыма, я зразумею, нашто
і як запаўняецца форма,
як чапляюцца словы адно за адно,
як змагаюцца за месца пад сонцам,
як штурхаюцца і —
выштурхоўваюць непатрэбныя.

І — магчыма — змагу расказаць,
за які далягляд вядзе інтуіцыя.

* * *

М. і В.

Там, наперадзе,
за сцяной ці чароту ці вербалозу,
цёплае вільготнае паветра
нечаканай начной ракі —
яшчэ не знойдзенай,
але ўжо ўсвядомленай.
Мы адчуем скураю яе блізкасць,
будзем дыхаць яе подыхам,
радавацца гэтаму адкрыццю,
разумеючы сэнс
нашай прысутнасці тут.

І мы надрукуем нашыя вершы
на пустым восеньскім пляжы,
а дробны густы пясок
панясем прэч на сваіх чаравіках,
і чаравікі здадучца быццам
абсыпаныя манкай.

А дождж запаволіцца настолькі,
што перад тым як упасці,
кроплі спыняцца ў паветры,
дождж будзе выплёскаць словы,
прыналежаць розным мовам,
але злучаныя адзіным сэнсам —

річка
fume
рака
rijeka.

Што мы ведаем пра твае хвалі,
пра твае крывавыя берагі,
далёкія і блізкія...
пра вайну і пра мір...

Ой, рэчанька, рэчанька,
дай нам хвіліну спакою.

* * *

Святло і цемра
балансуюць на лініях правадоў,
нацягнутых над праспектам
на цёмным фоне згаслых будынкаў.

У гэты момант
ззяюць асабліва ярка гронкі ліхтарняў,
а іх промні гайдае пранізлівы вецер.

Промні ліхтарняў
рухаюцца, калі стаіць
паралізаваны трафікам горад.
І надыходзіць момант,
калі перавагу атрымлівае
ранішні морак.

Спачатку адключаецца
адзін бок праспекта,
потым другі, і вось ужо
прыцемак пануе паўсюль,
цёмныя вуліцы, цёмныя людзі...

Ты верыш у перамогу святла?
А яна такі будзе!

Дантава Беатрычэ ў Багдановічавым вянку,

або

Вандроўка з Аксанаю Данільчык туды, дзе спявае лёд

Аднойчы ўзімку на Блакітных азёрах мяне здзівіў нейкі незвычайны гук. Ён быў падобны да крыку невядомай птушкі: кароткі, тонкі і шчымлівы. Доўга я ўзіраўся ў зарослыя берагі, адкуль, як мне здавалася, даляцеў гэты гук. Раптам я пачуў яго зусім побач, літаральна каля сваіх ног. Гэта была не птушка. Я зразумеў, што гэта «спяваў» лёд...

Мне прыгадаўся той выпадак, калі я ўзяў у рукі паэтычны зборнік Аксаны Данільчык «Песня лёду» (2020). Кніга выдадзена ў Італіі, у выдавецтве *Controluce*, і выглядае цалкам па-еўрапейску. Адметнасць зборніка ў тым, што ён двухмоўны: вершы Аксаны Данільчык пераклаў на італьянскую мову Марко Ферэнціна. Уступнае слова напісаў Альдо Анараці — італьянскі паэт, прэзідэнт, даследчык літаратуры старэйшага пакалення. Ён піша, што гэтую паэзію «нельга ўзнавіць у крытыцы, можна толькі пераказаць адчуванне, якое яна выклікала ў крытыка-чытача, інквізітара без вогнішча».

Я не адчуваю сябе крытыкам, тым больш — інквізітарам, гатовым вогнішчам ацэньвання бязлітасна растапіць крышталёвыя карункі лёду, што зіхацяць ад промняў нізкага зімовага сонца, якое на вокладцы кнігі хаваецца за «край зубчаты бору» ў акварэлі Вячаслава Паўлаўца «Вячэрняя мелодыя». Я — чытач і вандроўнік, які толькі коратка занатоўвае дарожныя ўражанні і адчуванні падчас падарожжа па свеце Аксанаінай паэзіі.

Аксана вядзе мяне за сабою. Але вядзе не па засветах, як Беатрычэ Дантэ, хоць і запрашае разам з вераб'ём праплыць на плячы Харона па падземных водах Сцікса. Яе вершы, як пералётныя птушкі Маленькага прынца, нясуць мяне праз прастору і час у падарожжа рэальнае і фантастычнае адначасова.

Відаць, нездарма мне перш за ўсё прыгадаўся менавіта спеў лёду на Глублі. Малюнак з вокладкі перанёс мяне ў лес на Блакітных азёрах, і я адчуў сябе «сярод сосен напеўных і нератаў павуціння». Кожны раз я бачу іх, нібы ўпершыню. Падобна і з некаторымі вершамі: іх ведаеш на памяць, але зноў і зноў перачытваеш, сыходзячы «ў даліну спыненага часу».

...Аксана Данільчык не дае мне надоўга затрымацца ў свеце прыроды і казачных сноў. Яна, як каханая вялікага песняра Адраджэння, вядзе далей, «у галерэі маленькіх кавярняў і антыкварных крамаў, <...> дзе пахаваны ў шырокіх вітрынах настрой дэкадэнцкі». На вузкім «бруку» яе радкоў мы раптам сустракаем маладога Максіма на віленскіх вулках, а завярнуўшы за рог, бачым, як мільгнула далёка наперадзе доктарская мантыя Францыска з Полацка. І ўжо незразумела, дзе мы: у Вільні ці ў горадзе святога Антонія...

Не, відаць, гэта ўсё ж Падуя, бо тут нас заспеў поўдзень, і ў міжземнаморскай спякоце я разумею, наколькі інакш успрымаюць лёд на Апенінах. У час сіесты,

калі ад канчатковага вердыкту гарачыні «людзі спяшаюцца знікнуць», шклянка вады з лімонам і кавалачкам лёду вабіць, як і «прытулак рэдкага ценю».

Тут, у атмасферы, прасякнутай прысутнасцю Скарыны, ува мне прачынаецца перакладчык. Я прыгадваю працу над перакладам Рымскага Імшала. Старадаўнія лацінскія малітвы, насычаныя рэлігійнай сімволікай, біблейнымі вобразамі. У Рымскім каноне Нябеснае Валадарства называецца *locum refrigerii, lucis et pacis* — «месцам прахалоды, святла і супакою». Але ў нашым клімаце, калі за акном вые завея, а лёд моцным панцырам скаваў азёры, а не плавае маленькім кавалачкам у шклянцы аранжады, трэба было знайсці іншы эпітэт...

Аксане Данільчык нашыя перакладчыцкія хітрыкі не патрэбныя: яна адчувае міжземнаморскую рэальнасць як штосьці сваё, натуральнае, і гэта чуваць у яе вершах, дзе «небакрай запоўнены сівай воўнай, якую прабілі шпілі званіц і кляштараў». І я бачу імглістае ўзбярэжжа венецыянскай лагуны са шпілем Сан-Марка, а праз імгненне — туман над полем, з якога вынурваюцца барочныя вежы будслаўскага касцёла. І «толькі крыжы лунаюць над тумановым бязмежжам».

Паўднёвыя вобразы, паўднёвыя каларыт, «як незвычайны паўднёвы плод, што пераблытаў мерыдыян, паралель <...>. І мне заставалася безаблічна-шэрая

прастора, у якой я павінна была адшукаць сваё месца», — прызнаецца Аксана. Яна яго знайшла: яна не выконвае чужыя мелодыі, яна — не інструмент, не прылада; яе музыка — гэта яе ўласная музыка, да якой не дакрануцца рукамі, як да песні лёду.

Цяпер мы з ёю ляцім на вакзал, а адтуль, намацаваючы прастору, з Міжземнамор'я вяртаемся ў Менск, поўны Аксаніных успамінаў. Сустрэча з юнацтвам — не пратакольная, не фармальная: «Раптоўна спыніцца. Упасці на траву ў бабуліным садзе» і з п-пад закінутых на лоб рук глядзець у неба, не думаючы, «бо ў гэты самы момант Нехта Іншы думае пра цябе».

У гэтым вершы — глыбокае рэлігійнае пачуццё. Гэта я сам паставіў тут у апошніх радках вялікія літары, бо так ён у мяне прачытаўся.

Я бачу, як каля палымнеючай чырванню святыні Валадаркі Азёраў на высокім алтары-караблі стаіць нунцій Клаўдыё Гуджэроцці і малітоўна ўзіраецца ўдалачынь; туды, дзе, як у вершы песняра Венецыі Дыега Валеры, водны блакіт зліваецца з блакітам нябёсаў. І я думаю, што абавязкова трэба паслаць Аксаніну кніжку яму — чалавеку, які аднолькава добра ведае творы святога Аўгустына і армянскую паэзію. Няхай яна зноў на імгненне перанясе яго ў Беларусь адтуль, дзе рэдкая птушка даляціць да сэрэдзіны вялікай Ракі, што нібы празрысты ружанец звязвае, знітоўвае, злучае Поўнач і Поўдзень. У яе ўпадае струмень любові з Дабраўлянаў і з Аборка, і між берагамі ліецца ўжо не вада, а малітва Магутнаму Богу, Уладару сусветаў.

У свеце паэзіі Аксаны Да-

Aksana Danilčyk
Il canto del ghiaccio

Аксана Данільчык
Песня лёду

Edizioni Controluce

нільчык амаль усё адбываецца раптоўна. Гэта маніпуляцыя? Не, гэта адвольны палёт, які нясе мяне далей: з бабулінага саду, з Браславаў, з Уладзімірскай горкі над Дняпром у пустыню, дзе бедуіны і дзюны, дзе не вада, а «пясок перацякае з месца на месца, і нішто не паўтараецца», як у мудрагелістых персідскіх узорах на паясах.

Але непрадказальная рука паэткі, як у ткалі з верша Багдановіча, зноў тчэ кветку сціплю і непрыкметную, але такую блізкую сэрцу. «Савецкія жанчыны». Верш-плач па чымсьці змарнаваным жыцці, па загубленай Мінатаўрам сацыялізму жаночасці. Верш-малітва, у якім стогн ператвараецца ў спеў, а растоплены лёд, што слязьмі сцякае па твары, раптам падае на зямлю кропелькамі бурштыну.

У бурштыне трапляюцца муміі маленькіх істотаў, што жылі мільёны гадоў таму і скамянелі ў празрыстай жыўцы на дне акіяну памяці на таямнічым Саларысе. І я чую, як Андрэй Таркоўскі,

нібы ў бяздонным Люстэрку, чытае вершы свайго бацькі. Аксана Данільчык, як і Андрэй Таркоўскі — Сталкеры, якія ў творчасці ўмеюць спалучыць Поўнач і Поўдзень і правесці іншых па небяспечнай зоне, дзе ўвасабляюцца самыя пакрыёмыя жаданні чалавека.

Застылыя ў бурштыне кабеты-інсекты, як жанчыны мінулай эпохі, не хочуць быць муміямі; з фантастычных апавяданняў Яна Баршчэўскага яны перасяляюцца ў казачны свет Аксанінай паэзіі, дзе ажываюць у словах вершаў, у песні лёду.

«Песня лёду» — *Il canto del ghiaccio*. Песня па-беларуску — жаночага роду, як і паэзія. *Canto* па-італьянску — мужчынскага роду, як

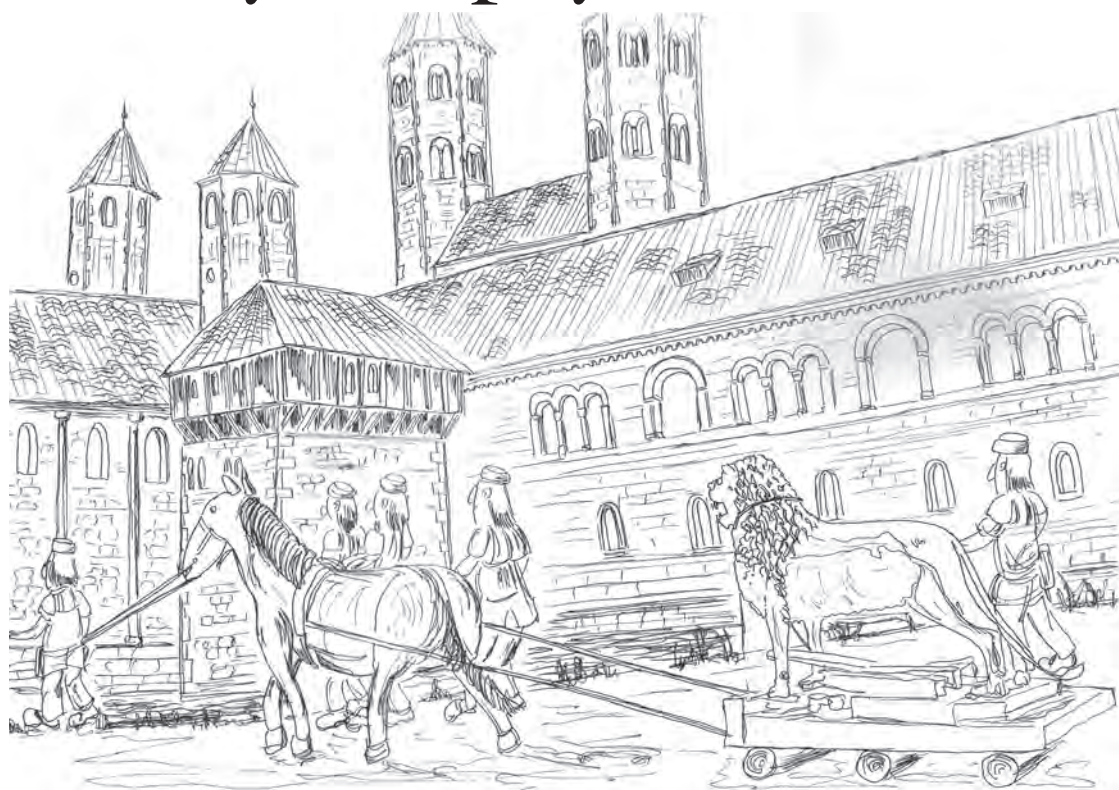
і пераклад. Яны, такія розныя, становяцца адным, утвараючы адмысловае адзінства Поўначы і Поўдня, жаночага і мужчынскага, часовага і вечнага.

«Паслухай, як гучыць лёд», — запрашае Аксана Данільчык. І я слухаю гэтую нязвычайную музыку. Апошні радок — нібы пацалунак Кобры — завяршае наша цудоўнае падарожжа з пералётнымі птушкамі Аксаніных вершаў. Я зноў на маёй планеце, дзе цвіце прыгожая ружа, не паўторнасць якой я зразумеў толькі ў вандроўцы. Вяртанне праз боль прыносіць радасць. Вяртанне — як абуджэнне ад чароўнага зімовага сну, які немагчыма забараніць, які нельга забыць...

Дзякан Мікола Гракаў,
Мінск.

Георг Освальд Котт

Як з'явіўся Браўншвайгскі леў

Пасля адліўкі льва ў раёне Хаген фігуру цягнуць у зямкавы двор. Мастак Макс Котт.

Летнім вечарам 1164 года залатых спраў майстар Рогер з Хельмарсхаўзэна едзе вярхом у напрамку Браўншвайга. Ён вядзе за сабою на прывязі наўючанага каня. Жывёліна вязе дзве скрыні, якія вісяць у яе па абодвух баках. Груз замацаваны прывязнымі рамянямі на жываце і на спіне каня.

Усё ясна вырысоўваюцца ў вячэрнім святле мury і вежы Браўншвайга. Мост праз раку Окер перад Высокаю брамаю не падняты, але гарадскія вароты ўжо зачыненыя. Жабракі-дзеці бадзяюцца перад горадам, бягуць услед за коннікамі. Каб адчапіцца ад іх, ён кідае ў гурт акраец хлеба. Грукат капытаў па мосце будзіць вартавых. Адзін з іх глядзіць

праз люк і пытаецца, чаго хоча коннік. Залатых спраў майстар высока ўзнямае ахоўную грамату. У цемры хоць і нельга разгледзець почырк, але ясна відаць пячатку герцага Генрыха Льва. Вароты са скрыпам адчыняюцца, але толькі крыху, роўна настолькі, каб праз шчыліну, чапляючыся, змог прайсці наўючаны конь.

Горад мае двайную ахову: зноў вядзе мост праз глыбокія водныя равы да другой надбрамнай вежы — круглага каменнага будынка з зубцамі. Цяпер конніка суправаджае стражнік, які ідзе па мосце проста перад ім з ліхтаром са свечкаю, грукае дзвярным кольцам у закратаваныя вароты. Бразгаюць ланцугі. Падаючыя

вароты адчыняюцца толькі на рост каня, так што коннік злазіць з яго. Зноў паказвае Рогер пячатку герцага. Стражнікі стаяць навіццяжку. Чацвёрэ з іх замацоўваюць свае мячы на паясах і суправаджаюць наведвальніка ў горад.

Рогер вядзе свайго скакуна пад аброць. Наўючаны конь дробненька перабірае нагамі за ім. Цяпер у прыцемках праносяцца туды-сюды кажаны. З касцёла святога Міхала даносяцца малітоўныя спевы. Уюцца вулачкі старога горада. Дарога вядзе праз вузкія завулки. Там, у хацінах, сцяна да сцяны туляцца людзі. Грукат малаткоў лудзіць шчыкаў змешваецца з лаянкай.

Георг Освальд Котт — пісьменнік, паэт. Нарадзіўся ў 1931 годзе ў Зальцгітэры. Закончыўшы рамесніцкае навучанне, вывучаў дыялогію і германістыку; працаваў выкладчыкам у прафесійнай школе і ва ўніверсітэце ў Гановеры. Аўтар радыёп'есаў, аповядаў, эсэ і вершаў, некаторыя з якіх пакладзены на музыку і перакладзены на розныя мовы. Аўтар 25-ці кнігаў, сярод якіх апошнія — выданні вершаў: «След ад возу» (Берген/Галандыя, 2001), «Палёт сарокі» (Хаўцэнберг, 2006), «Марыенборн» (Хаўцэнберг, 2014), «Вершы за ўсмешку» (Лейпцыг, 2014), «У цэйтрафэры» (Шпрынг, 2017). Узнагароджаны прэміяй «Новая кніга» ў Ніжняй Саксоніі і Брэмене (1998), крыжам Ніжнесаксонскага ордэну за заслугі (2011) і інш. Сябра Саюзу нямецкіх пісьменнікаў і ПЭН-клуба. Жыве ў Германіі, у Браўншвайгу.

Замкавы леў з пайднёвага боку.
Фота Евы Котт.

Помнік ільву з відам на частку замка Данквардэродэ.
Фота Георга Освальда Котта.

Адзін са стражнікаў пракладае Рогеру дарогу. Ён адсоўвае каляскі гандляроў, абыходзіць кучы нечыстотаў, пераскоквае праз лужыны, адпужвае пацукоў і час ад часу б'е вулічных дзевак. Ад касцёла святой Ульрыкі вядзе вуліца ў раён пад назвай Зак. Перад вачыма разгортваецца свабодная прастора. Адсюль дарога брукаваная; яна вядзе проста да тэрыторыі замка. У цэнтры горада зноў цячэ па рове рака Окер. Роў высокімі мурамі агароджвае рэзідэнцыю герцага.

Вароты замка зачыненыя. На крык залатых спраў майстра ўпускаюць. Ён заходзіць у замкавы двор і бачыць шэраг шыкоўных будынкаў: вежы саборнага касцёла ўзвышаюцца над двухпавярховай капліцаю святых Георгія і Гертруды. У святле поўныя цені надаюць гэтай карціне магічнае хараство. У дадатак да ўсяго перад яго вачыма паўстае замак Данквардэродэ з вялізнаю ахоўнаю вежаю; а фасад, які

асвятляецца факеламі, выглядае, нібы імператарскі палац.

Два збраяносцы знімаюць груз з наўючанага каня, кладуць скрыні на плечы і вядуць Рогера ў замак. У параднай зале, у акружэнні рыцараў і збраяносцаў, на ўпрыгожаным мядзведжымі шкурамі крэсле сядзіць герцаг Генрых Леў. Ён з асалодай назірае, як танцуюць з вэлюмам захутаныя ў лёгкія тканіны дзяўчаты з Усходу. Калі Вэльф¹ бачыць залатых спраў майстра, ён пляскае ў далоні і праганяе танцоўшчыцаў. Ігра на арфе абрываецца. Герцаг і залатых спраў майстар ведаюць адзін аднаго на працягу многіх гадоў. Ужо ў час паходаў Генрыха ў Італію Рогер быў яго суправаджальнікам. У Рыме яны абодва хадзілі па касцёлах і палацах, дзівіліся на каменныя фігуры і бронзавых звяроў на плошчах.

Асабліва ўразіла герцага ваўчыца каля Латэранскага палаца, якая корміць Ромула і Рэма,

а таксама фігура Марка Аўрэлія на кані на Капіталійскім узгорку. Яшчэ ў Рыме герцаг Саксоніі вырашае: у Браўншвайгу перад замкам таксама павінна стаяць статуя — бронзавы леў.

Залатых спраў майстру Рогеру загадваецца спачатку вырабіць мадэлі. Сёння ён паказвае вынік: ён дастае са скрыняў тры фігуры. Гэта зробленыя з воску ільвы: першы леў сядзіць, выцягнуўшы лапы наперад. Другі стаіць на задніх лапах, цягне тулава і галаву ўгору. Трэці стаіць на ўсіх чатырох лапах, поўны сілаў, падобны да драпежнага звера, з выцягнутым тулавам, нібы гатовы да скачка: вушы натапыраныя, грыва пышная, пашча раззяўленая гэтак, што бачныя зубы, нібы зараз пачуецца рык. А хвост з выцягнутым пэндзілікам выглядае, як сапраўдны. Генрых Леў ускоквае, пры гэтым вышытая золатам накідка саслізгвае з яго плячэй. Герцаг паказвае на мадэль і крычыць:

«Гэта павінен быць гэты леў! Ён будзе сведчыць пра маю ўладу!» Манах Госвін, які стаіць за Генрыхам, мармыча ў бараду: «Сапраўды, Вэльф ведае, што такая статуя мае большы ўплыў, чым тысяча слоў».

Залатых спраў майстар Рогер атрымлівае даручэнне: вырабіць гэтага — і толькі гэтага — льва з бронзы. Рогер ведае праблемы, якія пацягнуць адліўка. Пройдуць гады, перш чым работа будзе закончана. Ды і вопыту не хапае, бо на поўнач ад Альпаў няма такой статуі пад адкрытым небам. Але Рогер збірае звесткі, ездзіць паўсюль, прыязджае ў Магдэбург. Там ён спрабуе ўгаварыць звонавага майстра Вайсмута, які нядаўна адліў бронзавую пліту для магілы арцыбіскупа Фрыдрых фон Веціна. Але Вайсмут адмаўляецца ўдзельнічаць у адліўцы бронзавага ільва ў Браўншвайгу. Нарэшце Рогер знаходзіць дапаможцу ў Хільдэсхайме. Звонавы майстар Раймбольд прапаноўвае свае паслугі.

Тым часам Генрых Леў даў залатых спраў майстру Рогеру шмат правоў: яму не трэба кожны раз пытацца ў герцага, які часта падарожнічае і вядзе войны, дазволу вырабляць цэлыя лясы, здабываць руду, забіраць сабе зямлю і дамы. Яму таксама дазваляецца прыводзіць сялянаў з палёў, а ў выпадку непаслушэнства нават закоўваць іх у ланцугі.

На ўсход ад замкавага вострава ў гарадскім раёне Хаген, недалёка ад вадзянога млына, Рогер знаходзіць месца для ліцейнай майстэрні. Там будуецца склад для дроваў, брусаў, бэлькаў, кавальскіх мяхоў, пячоннай цэгла, пад'ёмных блокаў, драўляных рычагоў, кадзяў, тыгеляў, чанаў, медных зліткаў, волава і ўсяго, што яшчэ патрэбна. Ушчыльную каля яго выкопваюць яму для адліву і пячэй. Над ёю робяць дах з бакавымі сценамі, каб у час абпальвання і адліву ўсё заста-

валася сухім. З рудніка ў гары Рамэльсберг у Гарцы Рогер загадвае прывезці медзь. У Гослары ён знаходзіць вопытных печнікоў для выплаўкі.

Звонавы майстар Раймбольд знайшоў у яме каля дарогі Больве гліну, якую ён змешвае з каровіным гноем і пакідае высыпаць на працягу тыдняў. Тым часам ён у яме будзе для ільва каркас з жалезных распорак, наносіць на жалезны шкілет сумесь з гліны і каровінага гною і чакае, пакуль усё гэта высахне, як потым абпаліць. Гэты грубы касцяк залатых спраў майстар Рогер пакрывае слоём воску і лепіць з яго ільва: з пашчаю і грываю, з тулавам і лапамі і з усім, што мае быць. Яны працуюць рука ў руку: пасля зацвярдзення звонавы майстар Раймбольд наносіць на воск слой гліны — больш чым у чатыры пальцы таўшчынёю. Гліну зноў абпальваюць, пры гэтым воск плавіцца і выцякае з цела, і ў форме застаецца полая прастора. Цяпер прыйшоў час для адлівання. Дзве плавільныя печы стаяць над ямаю. У іх з дапамогаю кавальскіх мяхоў раздзімаюць пякельны агонь, пакуль бронза не пачынае кіпець. Адліванне хавае ў сабе небяспеку. Не кожная адліўка ўдаецца. Таму абат з касцёла святога Эгідзія чытае малітву, а потым узнімае рукі. Па яго благаслаўленні адчыняюць печы. Бронза цячэ ўніз у форму. Праз некалькі дзён, пасля таго як маса застыла і зацвярдзела, звонавы майстар Раймбольд знімае вонкавы слой гліны. Паступова, кавалак за кавалам, становіцца бачным бронзавы леў. І вось ён, дасканалы па форме, стаіць на сваіх лапах — большы за быка. З краю ямы пазіраюць памочнікі, яны лікуюць і падкідваюць свае шапкі ўгору. Пасля ачысткі шчоткамі і паліроўкі фігуру пакрываюць золатам.

Рогер загадвае пракапаць з ямы ўгору апарэль. Па гэтай

нахіленай плоскасці фігуру на бярвёнах выцягваюць наверх. Па баках павозкі ідуць памочнікі. Яны падтрымліваюць статую, каб не дапусціць яе коўзання ці тым больш перакульвання. Цесляры ўмацоўваюць парэнчы на ўсходнім мосце праз замкавы роў, каб леў пры пераездзе не ўпаў у ваду. Чарапашым крокам павозка ўязджае ў замкавы двор.

Неспадзявана вецер праганяе аблокі, і залаты леў адбівае сонечнае святло. На плошчы раптам запаноўвае зіхатлівы блыск. Тут устанавілі манумент з камяня, п'едэстал якога звужаецца ўверсе. На гэтым збудаванні, на вышыні дома, будзе стаяць леў: моцны, пільны і гатовы да скачка.

* * *

Паводле запісаў храніста Альберта фон Штадэ (сярэдзіна XIII ст.), Генрых Леў загадаў зрабіць помнік ільву ў 1166 годзе. Адносна гэтай даты вядуцца спрэчкі. Магчымыя разыходжанні ў некалькі гадоў. Гербавая фігура Вэльфаў стала сімвалам Браўншвайга і яго гарадскім цэнтрам. Помнік вядомы ва ўсім свеце і прыцяглівае турыстаў. У 1943 годзе бронзавага ільва змясцілі ў гары Рамэльсберг, каб захаваць яго ад бомбаў. З 1980 года на плошчы Бургплац стаіць яго копія. Арыгінал захоўваецца ў замку Данквардэродэ.

*Пераклад з нямецкай мовы
Алены Сямёнавай-Герцаг.*

Літаратура:

1. Karl Jordan/Martin Gosebruch: 800 Jahre Braunschweiger Burglöwe 1166 — 1966. — Braunschweig, 1967.
2. Helmold von Bosau: Slawenchronik, neu übertragen und erläutert von Heinz Stöb. — Darmstadt, 1973.
3. Gerd Spies (Hrsg.): Der Braunschweiger Löwe. — Braunschweig, 1985.
4. Peter C. Bol: Antike Bronzetechnik — Kunst und Handwerk antiker Erzbildner. — München, 1985.

¹ Герцаг Генрых Леў — манарх з дынастыі Вэльфаў. — Заўв. перакл.

Ву-унь там маё лецішча!
Фота Алесі Сіўчыкавай.

Уладзімір Сіўчыкаў

«Падымі мяне ў светлы абшар...»

Не раз бывала, што на лецішчы за працаю ці за шашлыкамі чуў нязвыклыя гукі, што даносіліся аднекуль зверху. Падымаў угару свае вочы і бачыў, што высока над вершалінамі дрэў на Лысае гары павольна плыве паветраны шар, а гукі тыя — ад газавай гарэлкі, якая раз-пораз папаўняе гіганцкі балон гарачым паветрам. У голаў тады мімаволі прыходзіла мелодыя гурта «NRM — Народная Рэспубліка Мроя», і словы прыпеву з кампазіцыі «Паветраны шар»:

Падымі мяне па-над зямлёю,
Падымі мяне ў светлы абшар!
Падымі мяне над мітуснёю.
Падымі мяне, паветраны шар!

Крыху зайздросцілася тым, хто быў у вялікім плеченым лазовым кошыку і думалася-марылася: «Вось бы і мне паляцець калі-небудзь на такім шары!»

Тую даўнюю мару дапамагла здзейсніць старэйшая дачушка Алеся. Мажліва, на думку пра палёт навяло падоранае мною да яе круглае даты палатно Ігара

Рымашэўскага «Акадэмічна-паветраны фэст». На ім была намаляваная частка нашага галоўнага праспекта з мясцінамі, якія для мяне здавён намаленыя, якія даўно абжыў, у якіх вучыўся і працаваў, дзе жыву і цяпер са сваёй сям'ёю васьм'ю ўжо дваццаць гадоў. Гэта «акадэмічнае» перакрываўнае праспекта з колішняй вуліцай Друкарскай — Дом друку, каланада Нацыянальнай акадэміі навук, Беларуска-акадэмія мастацтваў і дом, у якім месціцца «Акадэміка». На ажыўленым перакрываўненні мінакі назіраюць за надзвычайным відовішчам — фестывалем паветраных шароў. Па-над горадам плывуць стракатыя шматколерныя лятальныя апараты, а да іх, у высокае блакітнае неба, скіраваныя здзіўлена-радасныя, зачараваныя позіркы мінчукоў.

Так ці інакш, але замовілі палёт і легкавік *Peugeot* фірмы «Аэратур Балунс» адвёз нас, чацвёрку будучых адважных паветраплаўцаў, на паляну непадалёк

ад вёскі Ганалес, да канала Вілейска-мінскай воднай сістэмы, што працягнуўся паміж Мінскім морам і Заслаўем. Адвёз цёплым надвячоркам, бо паветраныя шары лётаюць толькі ў першыя дзве-тры гадзіны пасля світанка і перад захадам сонца. Лічыцца, што тым часам летняе неба самае прыхільнае: вецер дзьме роўна і стабільна.

Проста ў нас на вачах за нейкія чвэрць гадзіны наземная каманда з пяці чалавек нібыта гіганцкі парашут раскатала на траве блакітна-белы паветраны шар EW-428 SL, з дапамогаю вялізнага вентылятара нагнала ў яго вечаровага цёплага, а з дапамогаю газавых гарэлак і гарачага паветра злучыла карабінамі тросы абалонкі з рамай гарэлак і каркасам кошыка.

Пасля кароткага інструктажу нам, паветраплаўцам-неафітам, давалося спрытна ўскараскацца ў вялізны плечены кошык з газавымі балонамі, дзе ўжо прычэкаў нас пілот Дзмітрый, які, ака-

Уладзімір Сіўчыкаў — пісьменнік, мастак, выдавец. Нарадзіўся ў 1958 годзе ў Жодзіне. Скончыў Мінскую мастацкую вучэльню імя А. К. Глебава (1977) і філалагічны факультэт Белдзяржуніверсітэта (1986). Аўтар кнігі апавяданняў і п'есаў «Гульня ў тастамант» (1992), кнігаў прозы «Лісты да брата» (1998), «Бювар» (2009), «Уладзеў гісторыі» (2015), кніг паэзіі «Высакосны год» (2004), «Кошык Велікодны» (2014), слоўніка-даведніка «2000 рускіх, 2000 беларускіх ідыом...» (сумесна з А. Баярынай, 2006). Укладальнік (разам з А. Марачкіным) і адзін з аўтараў альбомаў «Жодзінец. Жывапіс. Графіка. Мастацкае слова» (2008), «Рыцары Пагоні і Арла» (2010). Жыве ў Мінску.

Пад намі — слаўнае Заслаўе! Фота Уладзіміра Сіўчыкава.

звзеца, напярэдадні падаў заяўку ў мясцовы орган кіравання паветраным рухам, а за 20 хвілін да палёту пацвердзіў яго паведамленнем па УКХ-радыёстанцыі з авіяцыйным дыяпазонам частот. Аэрастат, патлумачыў ён, аснашчаны таксама бараметрычным высатамерам, лічбавым індикатарам тэмпературы з датчыкам, які знаходзіцца ў сярэдзіне абалонкі, варыёметрам для вымярэння вертыкальнай хуткасці пад'ёму і спуску, індикатарам ціску прапана ў балонах, на ўваходзе ў фітыль і ў асноўную гарэлку. За гадзіну палёту шар спажывае да 70-ці літраў газу, а важыць разам з абсталяваннем і палівам амаль паўтоны!

Дзмітрыевы калегі-наземнікі адпусцілі лейцы, і шар наш пад сцягам горада Мінска даволі мякка тузануўся, узняўся ў паветра, стаў набіраць вышыню, бо Дзмітрый раз-пораз націскаў рычажкі гарэлак. Старт дый сам палёт падаўся куды больш лагодным і «гуманным» у сэнсе фізічных нагрузак, чым на самалёце, але ўсё роўна адчувалася лёгкае хваляванне: мы ўсё вышэй падымаліся ў неба — бліжэй да

Бога, да аблокаў і да зор!

Неўзабаве мы змаглі пабачыць сваё адлюстраванне ў люстэркавай гладзі вяслярнага канала, а потым і знаёмыя абрысы слаўнага і старажытнага Заслаўя з яго галоўнымі архітэктурнымі акцэнтамі — касцёлам Нараджэння Дзевы Марыі і колішнім кальвінскім зборам — Спаса-Праабражэнскай царквою.

На жаль, вецер панёс нас не на захад, па-над горадам, і не на паўднёвы захад, у бок знакамітае Лысае гары і майго лецішча, не на паўночны захад у кірунку Радашкавічаў, а акурат у паўночным напрамку. І ўсё роўна дужа цікава было пабачыць з вышыні Заслаўскае вадасховішча — Мінскае мора, а на ўсходнім даляглядзе — бялюткія ўскраіны нашае сталіцы. Пад намі заставаўся рэчка Свіслач, азёрцы і сажалкі, палеткі з дзівоснай геаметрыяй ад сельскагаспадарчай тэхнікі і дачныя пасёлкі — так званыя садовыя таварыствы, у якіх можна было агледзець пабудовы, двары, грады, а дзе-нідзе нават надзіманыя басейны. Было чуваць, як брэшуць сабакі, як адзін з бульбакапальнікаў

чамусьці галёкаў нам «Мафія бессмяротная!» і «*Ills ne passeront pas!*» — «*No pasarán!*», відаць, як прасёлкавымі дарогамі праязджаюць легкавікі, а дачнікі прывітальна махаюць нам. Гэтаксама прыязна, падалося нам, памахаў крыламі лёгкі самалёцік, які абляцеў вакол нас і ўзяў курс на Мінск.

Хваляваліся, што ў вышыні можа быць прахалодна, але дарэмна: час ад часу было нават гарача ад полымя прапанавых гарэлак. І вецер зусім не адчуваўся — шар перамяшчаўся, мякка плыў у паветры разам з плынямі паветраных мас.

Час ад часу пілот Дзмітрый звязваўся па радыі з наземнымі службаў, якія кантралявалі паветраную абстаноўку, узгадняў з імі, карэктываў рэжым палёту, а таксама перамаўляўся з наземнай камандай, што рухалася на аўтамабілях следам за намі. Казаў Дзмітрый, што ў тутэйшых лясах і пералесках вядзецца шмат казуляў і лісіцаў, але пад густымі шатамі нам не ўдалося ўледзець іх.

Гадзіна палёту ды актыўнай фотасесіі працягваліся незаўважна. Мы сталі зніжацца дый з асцярогаю паглядалі на лініі электраперадачы, сажалкі дый кукурузныя палі. Але пілот наш спакойна і ўпэўнена выруліў да ўзлеску, а на паляне пры прасёлачнай дарозе карзіну пераняла наземная каманда, што пад'ехала да месца прызначэння на дзвюх машынах. Потым яна дзелавіта стала здзімаць шар і згортаць абсталяванне, а Дзмітрый спрытна расставіў раскладныя эдлікі, а таксама столік, на які выставіў бутэльку шампанскага з французістым назовам «*Avenue De Paris*» ды распавёў сваю версію гісторыі паветраплавання.

У французскім гарадку Аноне жылі браты Жазэф і Эц'ен Мангальф'е (*Montgolfier*). Яны мелі паперню, былі заможнымі і паважанымі месцічамі. Акрамя таго,

Адважныя паветраплаўцы.
Фота Алесі Сіўчыкавай.

браты былі разумнымі і практычнымі, вывучалі хімію і фізіку, а атрыманыя веды скарыстоўвалі на практыцы. У апошній чвэрці XVIII стагоддзя лічылася, што чалавеку не дадзена падняцца ў паветра, але браты настойліва праводзілі вопыты ў гэтым кірунку. Аднойчы ўвечары, калі яны смакавалі дыжэстыў пасля вячэры, Жазэф заўважыў, што, калі яго жонка праходзіць пры каміне, дык яе спадніца калышыцца ад гарачага паветра. Гэтае назіранне падштурхнула да думкі напаўняць іх шар не гарчай парай, а гарачым дымам.

5 чэрвеня 1783 года браты прадэманстравалі здзіваваным землякам першы палёт паветранага шара з матэрыі, праклеенай паперай. Чуткі пра шар-лятун, які ў гонар вынаходнікаў ахрысцілі мангальф'ерам, імгненна распаўсюдзіліся і дайшлі нават да караля Людовіка XVI. Той хутка змкіціў, што можа стацца і каралём усяе паветранай прасторы, і загадаў запрасіць вынаходнікаў у Парыж.

19 верасня пры Версальскім палацы ў прысутнасці самога манарха, ягонай світы, замеж-

ных дыпламатаў і вучоных-академікаў браты напоўнілі свой удасканалены апарат гарачым паветрам, а ў кабінку-гандолу пасадзілі качку, пеўня і барана, бо не ведалі, ці змогуць дыхаць у вышыні людзі. Шар праляцеў каля чатырох кіламетраў, а калі сеў, дык аказалася, што жыўёлы-выпрабавальнікі пачуваліся выдатна.

Кароль, хоць і надаў Мангальф'ерам графскія тытулы, зусім не адразу дазволіў паляцець нават самім вынаходнікам. Але яго ўдалося ўгаварыць, і 21 лістапада 1783 года ў паветра над Парыжам падняліся фізік і хімік Пілатр дэ Раз'е (*Pilatre de Rozier*) і зацяты спартовец маркіз д'Арланд, якія праляцелі на цеплавым аэрастаце каля васьмі кіламетраў. Іх імёны гэтаксама ўвайшлі ў гісторыю паветраплавання.

Амаль адначасна, а менавіта 1 снежня 1783 года, адбыўся першы палёт шарл'ера — больш дасканалы тыпу аэрастата, абалонка якога напаўнялася вадародам. Вынаходнік яго, французскі прафесар Жак Аляксандр Сезар Шарль (*Jacques Alexandre César Charles*), падчас другога палёту падняўся на вышыню да трох кіламетраў.

Другімі пасля французаў сталі штурмаваць нябесныя абшары грамадзяне Рэчы Паспалітай і Вялікага Княства Літоўскага. Прынамсі, хросным бацькам нашага паветраплавання стаўся кароль і вялікі князь Станіслаў Аўгуст Панятоўскі (*Stanisław August Poniatowski*), беларус з нараджэння: ён прыйшоў у свет у Воўчыне, што на Камянеччыне. 17 студзеня 1784 года ў Кракаве ў яго прысутнасці з ініцыятывы групы вучоных, сярод якіх вёў рэй астраном і матэматык Ян Снядэцкі (*Jan Śniadecki*), ураджэнец Гнезна, што на Ваўкавышчыне, будучы рэктар Віленскага ўніверсітэта, быў запушчаны паветраны шар. Бласлаўляў ка-

Палёт праходзіць выдатна!
Фота Алесі Сіўчыкавай.

роль і першы пілатаваны палёт француза Яна П'ера Бланшара (*Jean Pierre Blanchard*) у Варшаве 10 траўня 1789 года. Праз чатыры дні адважны гал падняўся ў неба ўжо з пасажырам, падарожнікам і пісьменнікам Янам Патоцкім (*Jan Potocki*), вядомым праз раман «Рукапіс, знойдзены ў Сарагосе».

26 студзеня 1885 года ў расійскім войску была створана першая паветраплавальная каманда, якая неўзабаве ўзяла ўдзел у манеўрах пад тагачасным Брэст-Літоўскам.

Вялікае ўражанне на менскую публіку зрабіла 26 верасня 1891 года шоу ўраджэнцаў Астра-веччыны братоў Станіслава і Юзафа Драўніцкіх. Старэйшы з іх не толькі падняўся з Губернатарскага саду, цяперашняга дзіцячага парку імя Горкага, на паветраным шары, але і скочыў з яго з парашутам, прыязмліўся на дах будынка на вуліцы Хрышчэнскай (цяперашняй Інтэрнацыянальнай).

Больш падрабязныя звесткі пра першыя паветраныя шары ў Беларусі і пра першых беларусаў-паветраплаўцаў па-

раіў Дзмітрый шукаць на інтэрнэт-сайтах, а таксама звярнуцца ў Авіяцыйны музей у Баравой блізу нашае сталіцы.

У свой час кароль Людовік XVI быў настолькі натхнёны, што выдаў указ: кожны, хто падняўся ў неба на паветраным шары, атрымае графскі тытул. Таму, згодна традыцыі, з подпісам пілота нашага цеплавога аэрастата атрымаў і я дакумант з тэкстам — «Грамата першага палёта, выдзена Сіўчыкаву Уладзіміру пра тое, што 2 верасня 2019 года ён упершыню здзейсніў палёт на паветраным шары працягласцю ў 1 гадзіну з пад'ёмам на вышыню да 720 метраў. З гэтае нагоды яму надаецца ганаровае званне паветраплаўцы, а таксама дваранскі тытул — граф Лабэншчынскі». З гэтае нагоды я самаіранічна рэзюміраваў: «Ну, не прынец, не герцаг і не маркіз, але ўсё роўна гучыць ніштавата — не якісьці там віконт ці барон!»

Мы прыязмліліся блізу вёсак Боўблі і Лабэншчына, пры якой, аказваецца, захавалася гарадзішча культуры позняй штрыхавой керамікі канца першага тысячагоддзя да нашай эры. Таму абраны варыянт свежаатрыманага тытула падаўся мне куды больш гістарычна важкім і куды больш мілагучным, чымся імаверны «граф Баўблянскі».

Дзмітрый урачыста абвясціў, што маем права валодаць усімі землямі, над якімі праляцелі, але... толькі тады, калі знаходзімся ў паветры, па-над імі!

Наапошку зрабілі памятныя фотаздымкі разам з нашым пілотам, пажадалі яму шматлікіх удалых палётаў. А Дзмітрый нечакана прызнаўся, што неўзабаве разам са сваёй камандай выпраўляецца ў амерыканскі штат Нью-Мексіка. У тамтэйшым штогадовым міжнародным знакамітым фестывалі, які праводзіцца паміж гарадамі Альбукерке і Санта-Фэ, удзельнічае

больш за 2000 паветраных шароў-мангальф'ераў! Кастрычніцае феерычнае шоу цягам амаль паўстагоддзя не спыняецца нават уначы, калі падсвечаныя шары плывуць над горным хрыбтом Сандзія і ракой Рыа-Грандэ.

Прыемна было думаць, што над легендарным Альбукерке пад мелодыю «Паветранага шара» сярод іншых лунацьме наш бел-чырвона-белы сцяг!

Падзяка па-над аблокамі

Бывала, думаў: «Сацыяльныя сеткі зацягваюць інтэрнаўтаў як у прорву. Але сёння зайду толькі на хвілінку, толькі гляну ў Фэйсбуку, што новага ў свеце!». А пасля спахопліваўся — выдаткаваў, а то і змарнаваў гадзіну ці дзве! Дакараў сябе, што ўстурбаваўся, калі дазнаўся пра чарговыя агрэсіўныя захады ўсходніх суседзяў, што падпсаваў настрой, калі прачытаў у стужцы пра чыноўніцкія злачынныя свавольствы, што засмуціўся, калі дазнаўся пра сыход у іншы свет нават малазнаных асобаў, што мімаволі «наглытаўся» непатрэбнай рэкламы і навязлівых сэлфі. Але ж і скарыстоўваў мажлівасць павіншаваць сяброў і знаёмцаў з харошымі датамі і падзеямі, даведваўся пра знакавыя і цікавыя выставы, прэзентацыі ды імпрэзы, прачытваў пра не вядомыя раней факты, падзеі і адкрыцці. А бывала, што сустракаў у стужцы навінаў і надзвычай гуманных, чулівых посты.

... Днямі пабачыў кранальны відэаролік, адзняты на турэцкіх авіялініях перад шараговым палётам «Дрымлайнера» (*Dreamliner*). Напачатку прайшла панарама салона, дзе пасажыры ўладкоўваюцца ў сваіх крэслах, а то і спрабуюць задрамаць, бесклапотна пазіраюць у ілюмінатары, адзвоньваюцца родным і блізкім па айфонах...

На наступным плане ў пілоцкай кабіне камандзір паветранага

судна прадстаўляе свой экіпаж, робіць звыклыя абвесткі пра рэйс — час у паветры, вышыню палёту, адлегласць да аэрапорта прызначэння. Але наастанку ён нечакана абвясчае, што на борце сярод іншых пасажыраў знаходзіцца ягоны школьны настаўнік, якому ён хацеў бы выказаць сваю бясконцую ўдзячнасць і невымерную павагу. Камера ў салоне выходзіла буйным планам расчуленага сямідзесяцігадовага інтэлігентнага выгляду мужчыну ў кардыгане і пры гальштуку. На твары ягоным прачытваецца скрайняе ўзрушэнне, на вачах наварочваюцца слёзы, якія ён намагаецца змахнуць хустцінкай... Па праходзе паміж крэслаў да яго прастуюць з агромністым букетам кармазінавых ружаў дзве красуні-сцюардэсы, а следам за імі — два малойцы-сцюарды. Яны дораць кветкі, па чарзе цалуюць настаўніку-ветэрану руку, потым дакранаюцца да яе ілбом на знак пашаны, а тады яшчэ цалуюць настаўніка ў шчаку.

Напачатку знямелыя, а потым здзіўленыя і ўзрушаныя пасажыры наладжваюць авацыю, а калі з кабіны выходзіць камандзір карабля, ужо ён цалуе і абдымае свайго колішняга настаўніка і зноў дзякуе яму, і многія з жанчын ужо не могуць прыхаваць свае слёзы...

Сюжэт выйшаў вельмі кранальны і паказаў выключную павагу да настаўнікаў, якія ў многім фармуюць жыццё і лёсы.

Мусіў бы прызнацца, што хоць сам нібыта і не дужа сентыментальны, але кожнага разу, як праглядаў гэты ролік, дык да горла падступаў камяк, а рука мімаволі намацвала насоўку! Нават калі гэты сюжэт пастановачны, зрэжысраваны, дык зроблены бліскуча і дасягае пастаўленай мэты!

Святлана Адамовіч

Касцёл Святой Тройцы ў Радашковічах

З гісторыі будаўніцтва

Дзень 19 мая 1853 года надоўга запомніўся жыхарам невялікага горада Радашковічы, які на той час уваходзіў у Вілейскі павет Віленскай губерні.

З рапарта радашковіцкага ксяндза Яна Драўдзіка Віленскаму біскупу Вацлаву Жылінскаму: «Мы ўжо не маем касцёла. Ад удару маланкі паміж 7 і 8 гадзінамі вечара ўчарашняга дня была знішчана найцудоўнейшая і найлюбімейшая мая [святыня], і цяпер я плебан без касцёла, святар без алтара, і парафія мая... цяпер засталася без малітвы...»

Калі загарэўся будынак касцёла, людзі кінуліся на яго ўратаванне, і дзякуючы намаганням парафіянаў — жанчын і дзяцей, а таксама паліцыі «пад кіраўніцтвам Буйвіда», шмат касцельнай маёмасці было выратавана і нават ацалела званіца. «Толькі сігнатура з касцельнай вежы і драўляная рама ад абраза святога Стэфана над вялікім алтаром згарэлі, але абраз паспелі выха-

піць. Увесь астатні інвентар быў уратаваны. Адзінае, што было цалкам пашкоджана — арган і некаторыя драўляныя рэчы: менса, канфесіяналы, дробныя іконы, лаўкі, амбона»¹.

Згарэлы драўляны касцёл быў пабудаваны ў 1734–1736 гг. у стылі барока. Ён быў узведзены на месцы старога касцёла Святой Тройцы, заснаванага яшчэ ў 1447 г. Пятром Гедыгольдавічам, віленскім кашталянам, і яго жонкаю Багумілаю. Падчас пажару, які знішчыў будынак першага касцёла, былі выратаваны партрэты яго заснавальнікаў, якія пасля пабудовы новага касцёла ў 30-я гады XVIII ст. разам з іншымі рэліквіямі ўпрыгожвалі інтэр’ер святыні. У маі 1853 г. па шчаслівым збегу абставінаў партрэты таксама былі ўратаваныя ад агню і ў апісаннях маёмасці касцёла, пабудаванага ўжо ў XIX ст., фігуруюць як «помнікі мінулага».

Усім было зразумела, што па-

трэбны новы будынак касцёла: парафія налічвала 3630 вернікаў, таму ў Радашковічах і яго ваколіцах быў арганізаваны збор сродкаў на будаўніцтва святыні. Нягледзячы на цяжкую хваробу, гэтую працу ўзначаліў ксёндз Ян Драўдзік. Галоўнымі фундатарамі касцёла былі Людвік і Антоній Валадковічы, але шчодрыя ўнёскі зрабілі таксама многія парафіяне, якія палічылі сваім абавязкам удзельнічаць у дабрачыннай акцыі. Значная дапамога прыйшла з Віленскай кансісторыі, дзе адначасова таксама вырашалася пытанне аб распрацоўцы праекта новага касцёла.

У Нацыянальным гістарычным архіве Літвы ў Вільнюсе захоўваецца вялікая колькасць дакументаў, у тым ліку перапіска Віленскай духоўнай кансісторыі з Віленскай губернскай будаўнічай і дарожнай камісіяй, у якой абмяркоўваліся пытанні аўтарства, месца размяшчэння і знешняга выгляду будучага кас-

Святлана Адамовіч — гісторык, мастацтвазнаўца, архівіст. Закончыла гістарычны факультэт Беларускага педагагічнага інстытута. З 1976 г. працуе ў інстытуце «Белпраектрэстаўрацыя». Аўтар шэрагу гісторыка-архіўных і бібліяграфічных даследаванняў, паводле якіх былі распрацаваныя праекты рэстаўрацыі шматлікіх помнікаў беларускага дойлідства (гістарычныя цэнтры Наваградка, Пінска, Кобрына, комплексы езуіцкага і бэрнардынскіх кляштароў у Мінску, кляштар дамініканаў і Барыса-Глебская царква ў Наваградку, францішканскі кляштар у Валожыне, манастырскі комплекс у Івянцы, Жыровічах, палацава-паркавыя ансамблі ў Высока-Літоўску, Альшэве, Заказелі, Жылічах, Нароўлі, касцёлы ў Ішкалдзі, Слоніме, Воўчыне, Вялікай Бераставіцы, Талачыне, царквы ў Зэмбіне, Шчорсах, замак князёў Кішак-Радзівілаў у Любчы, помнікі грамадзянскай і культавай архітэктуры Пінска і інш.). Аўтар шматлікіх публікацый у перыядычных і навуковых зборніках, а таксама ў беларускай і замежнай перыёдыцы. Жыве ў Мінску.

Фрагмент плана горада з тэрыторыяй касцёла.
Архітэктар К. Хршчановіч, 1853 г.

цёла, які, акрамя свайго асноўнага прызначэння, павінен быў стаць галоўным упрыгожваннем цэнтра Радашковічаў. Паводле архіўных звестак, распрацоўка праекта новага каменнага касцёла была прапанаваная мінскаму губернскаму архітэктару Казіміру Хршчановічу*. Доказам аўтарства гэтага архітэктара з'яўляюцца чарцяжы, захаваныя ў фондах Нацыянальнага гістарычнага архіва Літвы, па якіх, з некаторымі зменамі (тычацца ў асноўным фасадных вежаў і дэталей вонкавага дэкару), у далейшым была праведзена пабудова новай радашковіцкай святыні.

Месца для будаўніцтва касцёла было гістарычна прадвызначанае: там, дзе раней існавалі згарэлыя храмы, але вось пытанне арыентоўкі касцёльнага будынка, нягледзячы на рэзалюцыю Віленскай рымска-каталіцкай духоўнай кансісторыі («Гэтая царква павінна быць звернутая прараднім фасадам да гарадской плошчы»), было вырашана не адразу. На праектным плане К. Хршчановіча, датаваным 1853 г., можна бачыць, што будынак размешчаны да гарадской плошчы бакавым фасадам. Ёсць падставы лічыць, што такое

рашэнне тлумачыцца тым, што дастаткова прасторная будаўнічая пляцоўка дазволіла аўтару праекта размясціць касцёл згодна з хрысціянскай традыцыяй — апсідай на ўсход (так на чарцяжы); па-другое, архітэктар, магчыма, разумеў, што некалькі габрэйскіх дамоў, якія ў той перыяд існавалі на Базарнай плошчы, пры іншым размяшчэнні касцёла перакрывалі б выгляд яго галоўнага фасада з боку асноўнай гарадской дарогі — Мінскай вуліцы (цяпер вул. Савецкая). Толькі пасля зносу гэтых будынкаў, пабудаваных насуперак пастановаў, якая забараняла «мець дамы паблізу Божых храмаў», касцёл быў развернуты галоўным фасадам у бок плошчы і паштарскай дарогі, як і прадпісвалася кансісторыяй. Рэальное размяшчэнне будынка касцёла можна ўбачыць на плане горада 1888 г.²

29 верасня 1853 г. Віленская губернская будаўнічая і дарожная камісія зацвердзіла фасады, план і разрез касцёла, складзеныя архітэктарам К. Хршчановічам³.

13 мая 1854 г. Віленскі біскуп Вацлаў Жылінскі даслаў ксяндзу Яну Драўдзіку прадпісанне аб неабходнасці выканання, паводле рымска-каталіцкай традыцыі,

рытуалу закладкі краевугольнага каменя новай Божай святыні. Урачыстая падзея адбылася 1 красавіка гэтага ж года, і, на радасць парафіянаў, пачалося будаўніцтва касцёла.

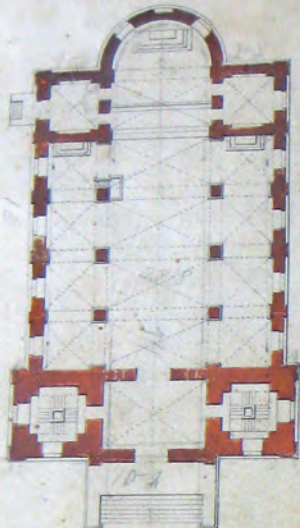
На жаль, ксёндз Ян Драўдзік неўзабаве памёр пасля працяглай хваробы, адпісаўшы ў тэстамэнце 4-ю частку сваёй маёмасці на будаўніцтва святыні. Ён быў пахаваны 21 снежня 1854 года. Абавязкі вілейскага дэкана ў гэты перыяд выконваў ксёндз Антоній Пузылевіч, які прыняў на сябе кіраўніцтва па ўзвядзенні новага касцёла.

Будаўнічымі працамі кіраваў каменшчык з Чарнігаўскай губерні Навазыбкаўскага павета Савелій Клімаў [сын] Влазнеў** па кантракце, заключаным яшчэ з ксяндзам Янам Драўдзікам у 1854 годзе. За пабудову касцёла Савелію Влазневу было абяцана 5 тысяч рублёў срэбрам⁴. Ён жа ўзяў на сябе абавязкі па вырабе цэглы, вытворчасць якой была наладжаная ва ўладаннях памешчыка Снітко.

Спачатку будаўніцтва касцёла вялося досыць хуткімі тэмпамі. У 1855 г. дэканам касцёла быў прызначаны ксёндз Пётр Жылінскі (1816–1887), аднафамілец ксяндза Вацлава Жылінскага (1803–1863), які займеў пазней кепскую славу: падчас паўстання 1863–1864 гг. ён служыў у Радашковічах, але хутка апынуўся ў Вільні, дзе атрымаў медаль «За падавленне Январскага восстания 1863–64» і новую пасаду.

У лістападзе 1855 г. кс. П. Жылінскі паведамляў у Віленскую кансісторыю: «...Через целое лето до 21 октября все стены сделаны кирпичом в округ сего костела и внутри столбы тоже. Все строение вышиною аршин 7 ½ или по плану можно щитать [так у дакуменце. — С. А.] половину сего строения, где в количестве кирпича употреблено 500,000 тысяч, и таковое строе-

Прозвѣтъ Каленного Рыбко-красителскаго приходскаго Костела для построя
Вилевской Губерніи Вилевскаго Уезда въ землѣннѣхъ Губерн
н. с. а. н. х. Радзкевичахъ

Передній Фасадъ.

Нашествъ

Поперечный разрезъ.

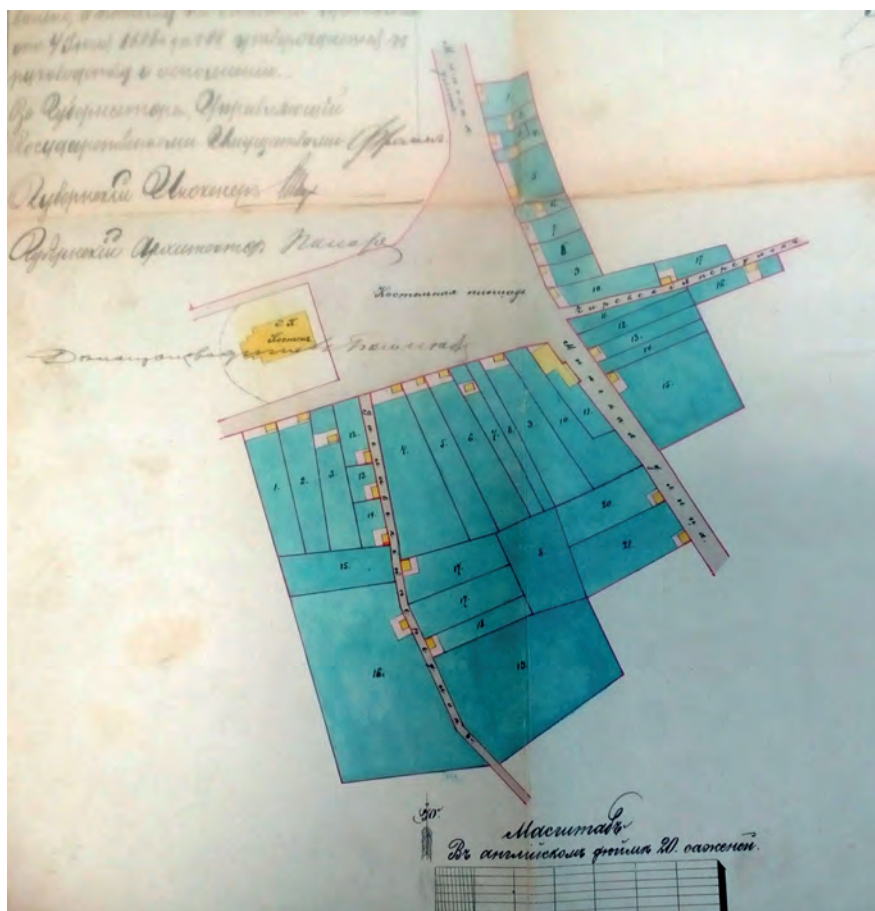
Боковой фасадъ.

Typorum cuius de Virginianensis
 Antiochiae Virginianensis Virginianensis
 non in Virginianensis Virginianensis Virginianensis
 et Virginianensis Virginianensis Virginianensis
 Virginianensis Virginianensis Virginianensis
 non Virginianensis Virginianensis Virginianensis
 Virginianensis Virginianensis Virginianensis

Altenau & Ziegenhagen, 1890, 1891, 1892, 1893, 1894, 1895, 1896, 1897, 1898, 1899, 1900, 1901, 1902, 1903, 1904, 1905, 1906, 1907, 1908, 1909, 1910, 1911, 1912, 1913, 1914, 1915, 1916, 1917, 1918, 1919, 1920, 1921, 1922, 1923, 1924, 1925, 1926, 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936, 1937, 1938, 1939, 1940, 1941, 1942, 1943, 1944, 1945, 1946, 1947, 1948, 1949, 1950, 1951, 1952, 1953, 1954, 1955, 1956, 1957, 1958, 1959, 1960, 1961, 1962, 1963, 1964, 1965, 1966, 1967, 1968, 1969, 1970, 1971, 1972, 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984, 1985, 1986, 1987, 1988, 1989, 1990, 1991, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 25

Праектныя чарцяжы радашковіцкага каменнага касцёла.
План, галоўны і бакавы фасады, папярэчны разрез, 1853 г.

Фрагмент плана г. Радашковічы, 1888 г.

ние накрыто досками до время наступления весны». Але ўжо ў лютым 1856 г. высветлілася, што сродкі, сабраныя на ўзвядзенне святыні, скончыліся, і таму ксёндз Жылінскі звяртаецца у кансісторыю з просьбай аб дадатковым фінансаванні для заканчэння будаўніцтва касцёла. Сродкі былі выдзеленыя, і праца аднавілася. Між тым Савелій Влазнеў пакінуў Радашковічы («по невозможности окончания оной работы»), але дакладныя прычыны яго рашэння і імя яго пераемніка нам не вядомыя.

У рапарце ксяндза Пятра Жылінскага ў Віленскую рымска-каталіцкую духоўную кансісторыю ад 2 верасня 1860 г. паведамлялася, што будаўніцтва касцёла закончана, і 1 кастрычніка 1859 г. адбылося яго асвячэнне. Вядома, што касцёл быў асвечаны па даручэнні Віленскага біскупа Адама Станіслава

Красінскага (1810–1891), але кім менавіта, у дакументах не паведамляецца. З верасня 1860 г. новая святыня была кансэкравана пад тытулам Святой Тройцы⁵.

Паводле кантракта на выраб для касцёла новага аргана мінскім майстрам Бяляўскім, яго праца мусіла быць завершанаю да 30 жніўня 1861 года з умоваю выканання шэрагу патрабаванняў: каб арган быў з сасновага дрэва, меў механізмы з настройкаю ўсіх 10-ці галасоў, клавіратуру з чатырох актаваў, фурнітура павінна быць натуральная (костка), мяхоў — тры, адпаведнага памеру і г.д. Арган быў зроблены датэрмінова, і яго майстар Бяляўскі, які жыў у Мінску, атрымаў за сваю працу 963 рублі⁶.

У інвентарным апісанні касцёла (прыблізна перш. пал. 1860-х гг.) паведамляецца: «Костёл... стоит передним фасадом

на восток с двумя башнями, которые имеют четыре этажа, длиною 56 арш., шириною 35 арш., вышиною башен 40 арш. В середине свода на 6 столбах, крыша гонтом крыта, а башни — железною листовою бляхою...»⁷.

Пасля асвячэння касцёла працы ўнутры яго будынка і на яго тэрыторыі працягваліся яшчэ некалькі гадоў. У рапарце ад 29 жніўня 1863 г. дэкан П. Жылінскі паведамляў, што «ўсё патрэбнае для набажэнстваў і касцельнага парадку» ў святыні ёсць, але яшчэ неабходна зрабіць каменную агароджу каля касцёла. Яе праект быў таксама распрацаваны Казімірам Хршчановічам, але, верагодна, з-за адсутнасці сродкаў (патрабавалася сума 1500 рублёў срэбрам) яго так і не рэалізавалі. У сакавіку 1868 г. адміністратар касцёла ксёндз Карвоўскі прасіў кансісторыю дазволіць «часова агародзіць касцёл коллем, бо розныя жывёлы псавалі яго сцены»⁸. Праз шмат гадоў вілейскі дэкан Сульжынскі мусіў зноў узняць пытанне аб каменнай агароджы, без якой прыгожы будынак касцёла «много теряет на эффекте», бо агароджаны згніўшым драўляным коллем⁹. Толькі ў другой палове 1870-х гадоў пытанне нарэшце вырашылася.

У 1885 г. з ініцыятывы ксяндза Любавіцкага распачаўся збор сродкаў на рамонтныя працы ў касцёле: новую падлогу, ачыстку і афарбоўку сценаў, рамонт алтароў, замену вокнаў, даху і шмат чаго іншага.

З апытальнага ліста, складзенага пробашчам касцёла на пачатку XX ст., вядома, што: «Костел возведен в один ярус, из кирпича, покрыт гонтами... Есть хоры на 30 человек и орган. Имеет четыре алтаря: большой в честь Пресвятой Троицы, боковой 1-й в честь Пресвятой Богородицы, боковой 2-й в честь св. Анны и в костельной каплице

в честь св. Антонія». У касцёле наладжваліся фэсты ў дзень Святой Тройцы (у нядзелю пасля 26 ліпеня), а таксама на ўспамін святой Ганны і ў дзень гадавіны асвячэння касцёла¹⁰.

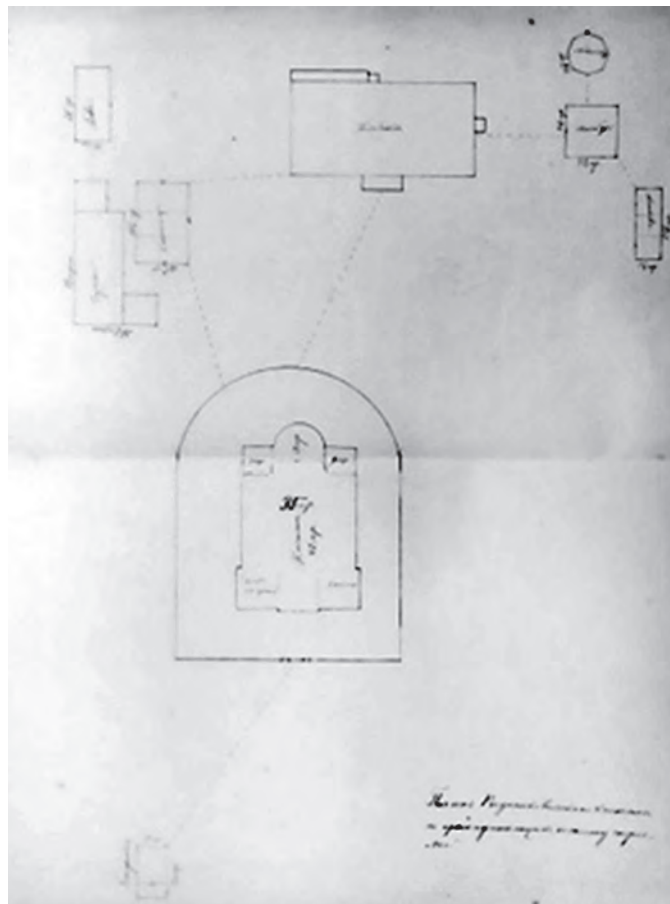
На пачатку XX ст. у касцёле і яго забудовах былі праведзены маштабныя будаўнічыя працы. У адрамантаванай каменнай агароджы, перад галоўным уваходам у храм, была ўзведзена каменная брама з трыма аркавымі праходамі, якія спачатку зачыняліся драўлянымі дзвярыма¹¹.

На касцёльнай тэрыторыі, паводле звестак інвентарызацыі 1911 г., знаходзіліся два пахаванні (маці былога дэкана і кс. Ардынскага), хоць па сцверджанні ксяндза А. Белазора хаваць нябожчыкаў каля касцёла было забаронена¹².

На плане тэрыторыі касцёла, зробленым «ад рукі» ў 1910 г., бачна, як адносна храма размяшчаліся драўляныя забудовы, якія належалі касцёлу, — два жылыя дамы і пяць гаспадарчых¹³.

У адной са справаздачаў пробащча касцёла за 1911 год паведамляецца пра наяўнасць у касцёле пяці «достопримечательных памятников»: карціны з выяваю св. Юзафа (копія працы Сымона Чаховіча); выявы Маці Божай з Янам Хрысціцелем і Ізусам (копія з працы Рафаэля); вітражы, партрэты віленскага кашталяна Пятра і яго жонкі Багумілы Гедыгольдавічаў, а таксама паведамляецца, што ў касцёле ёсць дзве капліцы — св. Антонія і Св. Дзевы Марыі¹⁴.

З канца XIX ст. у архіўных дакументах пра стан касцёльнага будынка адзначаецца праблема з галоўным фасадам храма, у якім лопнула сцяна. Аднак абследаванне будынка не выявіла небяспекі гэтага дэфекта і на стан яго «жыццяздольнасці» дадзена праблема ніяк не паўплывала, але праз паўстагоддзя

План-схема тэрыторыі касцёла з рознымі пабудовамі, 1910 г.

менавіта гэта стала прычынаю для закрыцця касцёла і спынення дзейнасці рэлігійнай супольнасці католікаў, нягледзячы на тое, што пасля Айчыннай вайны храм быў зарэгістраваны як «ранее действующий».

Па афіцыйных дакументах касцёл Святой Тройцы ў Радашковічах быў зняты з рэгістрацыі 1 красавіка 1960 года, але ўлады Мінскай вобласці прычылі правядзенню ў ім набажэнстваў значна раней. Як гэта часта

здаралася ў Беларусі, касцёл і яго будынкі выкарыстоўваліся мясцовымі ўладамі «для использования по своему усмотрению»: у будынках гэтага касцёла былі размешчаныя цэхі вытворчага аб'яднання «Беларуская кераміка». Але гэта не стало канцом святыні і мясцовай парафіі, жыццё якіх і падчас актыўнага існавання касцёла, і пасля яго закрыцця было напоўненае многімі значнымі падзеямі, пра якія мы яшчэ раскажам...

* Казімір Мельхіёравіч Хршчановіч (1794–1871) — выпускнік Віленскага імператарскага ўніверсітэта, кандыдат філасофіі, з імем якога звязаны значныя пабудовы ў Мінску: адміністрацыйны будынак на рагу пл. Свабоды і вул. Інтэрнацыянальнай; Гарадская бальніца і Ваенны шпіталь; комплекс збудаванняў Архіерэйскага дома; Пішчалаўскі замак; дом Гаўсмана (пазней — палац Чапскіх) і многія іншыя. Мінскі губернерскі архітэктар (1825–1863).

** Цікава, што ў 1850 г. Лявон Ашторп, уладар Прылукаў, заключыў з Савеліем Влазневым кантракт на аднаўленне дома, вядомага цяпер як Прылуцкі палац, узвядзеннем якога апекаваўся Казімір Хршчановіч: магчыма, ён быў і аўтарам праекта рэканструкцыі дома. У Дзянісаў «Сядзібна-паркавы комплекс у Прылуках. Жыццё Айчыне, гонар нікому», Мінск, 2010.

¹ Нацыянальны гістарычны архіў Літвы, Вільнюс. Ф. 604, воп. 4, д. 1280, л. 4, 125.

² Тамсама, воп. 1, д. 10247, л. 5.

³ Тамсама, воп. 4, д. 1280, л. 114.

⁴ Тамсама, л. 204.

⁵ Тамсама, л. 85.

⁶ Тамсама, л. 270.

⁷ Тамсама, д. 2097, 6/н.

⁸ Тамсама, л. 5.

⁹ Тамсама, воп. 5, д. 3108, л. 2.

¹⁰ Тамсама, воп. 1, д. 10247, л. 21.

¹¹ Тамсама, воп. 4, д. 5618, 6/н.

¹² Тамсама, воп. 1, д. 10247, 6/н.

¹³ Тамсама.

¹⁴ Тамсама.

Аркадзь Шпунт

Крывічы і ваколіцы

*«Культура — гэта тое, што застаецца,
калі ўсё астатняе забыта».*

Эдуард Эррыя

Патэлефанаваў ксёндз Ігар Лашук і сказаў: «Слухай, Аркадзь, я табе зараз прывязу карціны. Выкідалі, а я падабраў... ажно тры. Ты ж ведаеш...»

Я — ведаю. Мы знаёмыя ўжо гадоў трыццаць. Памятаю айца Ігара хударлявым юнаком, які толькі што прыняў святарства. Сёння ўжо злёгка ссівелы, распаўнелы ксёндз, які, зрэшты, не страціў сваёй жывасці і рухавасці, знешне мала нагадвае таго юнака, аднак вока яго па-ранейшаму загараецца, калі справа датычыць старога жывапісу, калі ён спадзяецца, што яму пакажуць штосьці прыгожае. Дзесьці на гарышчах праваслаўных храмаў заваляліся ўніяцкія і каталіцкія карціны, дзесьці католікі пазбаўляюцца ад састарэлых, не прыдатных для набажэнстваў і інтэр'ера рэчаў — ксёндз Ігар тут як тут. Ён умее пераканаць, спрытна ўгаварыць, часам змусіць — і яму аддаюць. Магчыма, пазбаўляючыся ад адказнасці за захаванне, магчыма, давяраючы ксяндзу, бо ведаюць, што Лашук адрэстаўруе і захавае. І гэта яго захапленне, хобі, страсць (як ні назаві) выратавала ад знішчэння нямала твораў старога сакральнага мастацтва, а кожны ацалелы твор дае магчымасць пашырыць

нашы ўяўленні аб гісторыі мастацтва Беларусі. Гісторыі, шчыра кажучы, мала даследаванай і маладакладнай, як высвятляецца з раскрыццём кожнага новага ў навуковым ужытку твора старога жывапісу.

«Прывёз, — сказаў ён. — Яны — у бусе. Пластом на падлозе... Як прывесці?»

* * *

...Кожнае палатно мы па чарзе клалі на ліст картону і паднімалі на пяты паверх у майстэрню. Добра, што дом 50-х гадоў — левіцы тады рабілі шырокія.

Прывеслі. Паклалі на падлозе. Гаварыць можна было толькі пра іх стан, але ніяк не пра стан захаванасці, якой па сутнасці проста не было, таму і жывапіс ацаніць таксама было немагчыма. Было штосьці ўшчэнт састарэлае, падзёртае, змятае, месцамі струхлелае. Па-варварску перамаляваныя палотны. Вялікафарматныя. Можна было толькі здзівіцца непрыхаванай «распушчанасці» колераў, якімі карціны былі паноўленыя, мяркуючы па ўсім, нядаўна. «Паду маў — зараз прывязу, зірнеш, — гаварыў, быццам выбачаўся, ксёндз, узмокшы ў сваёй чорнай сутане ў чэрвеньскай гарачыні, у

клопаце аб палотнах. — Бо ўжо ж не раз з драных анучаў і смецця выходзілі ў нас добрыя карціны... Ты ж ведаеш...»

Я — ведаю. І зноў з горыччу думаю пра адсутнасць належнага ўліку нашай спадчыны ў дзяржаўным маштабе і пра «ахову помнікаў культуры», якая нічога не ахоўвае, хоць пра гэта і абвешчаюць шмільды на старых сценах. Думаю пра клопат аб гэтым усяго аднаго чалавека, які здольны і выратаваць, і вярнуць у культурную скарбонку нацыі тое, што згінула б бяследна, калі б ён, гэты адзін чалавек, не апынуўся б у патрэбны час на патрэбным месцы...

* * *

Для працы я выбраў карціну, аснова якой падалася мне найбольш моцнаю: сшыўное палатно, нарошчаныя пругі, якія змянілі першапачатковы памер і цыркульнае завершанне, ператварыўшы яго ў прамавугольнае. Гэта было «Беззаганнае Зачацце Дзевы Марыі» («Immaculate conception») памрам 195×1,20; алей, запіс.

Аркадзь ШПУНТ — мастак-рэстаўратар вышэйшай катэгорыі. Нарадзіўся ў 1947 г. у Барысаве. Закончыў мастацкую вучэльню. Навучаўся прафесіі ў майстроў Усесаюзнага навукова-даследчага інстытута рэстаўрацыі. Рэстаўраваў пінскі катэдральны касцёл Унебаўзяцця Найсвяцейшай Панны Марыі, мінскую архікатэдру Імя Найсвяцейшай Панны Марыі, іншыя помнікі сакральнай архітэктуры і мастацтва. Аўтар апавесцяў-эсэ «Блики уходящего дня» (1989), «Момент нуля» (2000), «Тире» (2012) і шэрагу сцэнарыяў дакументальных фільмаў. Працуе ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі. Жыве ў Мінску.

Святая Марыя на гэтым палатне паказаная не кволаю Дзяўчынаю, а ў росквіце сілаў. У доўгай белай сукенцы і блакітным плашчы, Яна лунае ў промнях сонца на захадзе. Рукі разведзеныя, як на будапешцкай карціне Сурбарана (1661 г.). Пад нагамі — серп маладзіка і змей з яблыкам у пашчы. Над галавою — херубімы ў закатным ззянні нябёсаў, а каля ног — анёлкі-пуцці з кветкамі і люстэркам («*Люстра справядлівасці, маліся за нас!*»). Анёлкі, напісаныя ў стылі пейзажных ідылій прыдворных мастакоў ракако, здаюцца не вельмі дарэчнымі... хаця гэта, магчыма, сапраўды толькі здаецца пад аляпаватым запісам. Запісана ўсё жажліва, але па нязначных не замаляваных фрагментах цёмна ўгадваецца пэндзаль мастака XVIII стагоддзя...

У распачатых папярэдніх даследаваннях мяне турбаваў не столькі колер як рэчыва-звязка фарбаванага слою, якое не паддавалася растваральнікам. Гэта была нейкая эмульсійная тэмпера, але, на шчасце, невысокай якасці. Тым не менш запіс месцамі быў больш трывалым, чым аўтарскі жывапіс, асабліва зроблены сіняю фарбаю, магчыма, з дапамогаю той сінкі, якую ў савецкія часы мела ў запасе кожная дбайная гаспадыня. Сінка — гэта часцей за ўсё крухмал, у які дадаецца мінеральная фарба, пераважна з ультрамарынам, анілінавымі фарбавальнікамі, індыгакармінам, парыжскай сінню і берлінскім лазуркам. Гэта парашок або спрасаваныя таблеткі для хуткага ўзмацнення колеру белай або блакітнай пасцельнай бялізны з натуральных тканінаў. Падобна, што менавіта сінкаю быў запісаны блакітны плашч Дзевы Марыі...

...Згадваюцца словы Ю. Лотмана («Структура мастацкага тэксту»), якія пасуюць, на маю думку, да гэтага выпадку: усе

Пачатак рэстаўрацыйных прац над другім палатном з Крывічоў.

віды разбурэнняў — гэта шум у канале сувязі. Усялякі канал сувязі (ад тэлефоннага проваду да шматвяковай адлегласці паміж Шэкспірам і намі) насычаны шумам, які знішчае інфармацыю. Калі аб'ём шуму роўны аб'ёму інфармацыі, паведамленне будзе роўным нулю. Трухленне на паддашках, заседжаных птушкамі, марнаванне ў падвалах зачыненых храмаў, скажэнне арыгінальнага жывапісу «сонным пэндзлем», адсутнасць знішчаных або скрадзеных твораў — гэта шум у канале сувязі, і ён не меншы, чым «заглушэнне голасу акустычнымі перашкодамі, гібель кніг ад механічнага псавання, дэфармацыя структуры аўтарскага тэксту ад умяшальніцтва цэнзара».

Вывучаючы захаванасць жывапісу, рэстаўратар па сутнасці пагружаецца ў хаос насланняў, правальваецца ў прарэхі разрываў палатна, блукае-губляецца ў цяснінах кракелюраў фарбаванага слою, дранцее над струнамі адслоенага жывапісу, акунаецца ў шум перашкодаў і ўспамінае... як ручная настройка радыё-прыёмніка скрозь шыпенне і адчуванне пустога космасу выводзіла да яркай зоркі эфіру — да непаўторнага тэмбру глухаватага барытона Сяргея Даўлатава.

Слухаючы «Радые Свабода», я адрэстаўраваў не адну ікону са збору Дзяржаўнага музея БССР, але не аб гэтым цяпер гаворка... а аб тым, што аналіз вынікаў хіміка-фізічных даследаванняў, зандажы фарбаваных слаёў, стратэгічнае расчляненне і пробныя расчыскі дазваляюць ператварыць інфармацыйны шум у інфармацыю і ўрэшце прывядуць да ведаў аб тым, як змянялася карціна ад часу яе стварэння да таго моманту, калі яна, з усімі фарбаванымі слямі, зробленымі адзін на адзін, аказалася распнутаю на рабочым падрамніку ў майстэрні рэстаўратара.

...Ужо былі ўмацаваныя фарбавыя слаі, ужо былі зроблены зандажы і пробныя расчыскі, якія дазвалялі меркаваць, што пад запісам быў жывапіс, варты ўвагі і рэстаўрацыі, але думка пратое, што насланні закрываюць твор вядомага майстра, у галаву не прыходзіла: звычка бачыць у графе музейнага каталогу «аўтар — невядомы мастак» не пакідала месца надзеі.

Аднак, чым больш жывеш, тым больш пераконваешся, што ўдалыя супадзенні і выпадкі магчымыя, хоць аповеды пра іх часам здаюцца штучнымі, надуманымі. Тым не менш усё адбы-

Трэцяе палатно з Крывічоў чакае сваёй чаргі на рэстаўрацыю.

валася так, што сапраўды можна было сказаць гэтак, як сказаў тады ксёндз Ігар: «Няйкакш Бог стаяў над намі і чуў нас».

...Калі ўжо было раскрыта дастаткова, каб пераканацца ў якасці жывапісу, ксёндз Ігар запытаўся ў мяне, дзе можна знайсці талковага мастацтвазнаўцу, і я параіў яму запрасіць яго з Польшчы, бо ў бліжэйшым асяродку не было знаўцаў станковага жывапісу крывіцкага касцёла. І Бог, няйкакш, зноў пачуў нас: нібы па распараджэнні аднекуль звыйш з Польшчы сама сабою з'явілася мастацтвазнаўца. Гэта была Міраслава Сабчыньска-Шчэпаньска, аўтарка кнігі «Архітэктура трынітарыяў на землях даўняй Рэчы Паспалітай» (на польскай мове, вядома ж), якая апынулася ў Крывічах, таму што 5 красавіка 1770 года іх тагачасныя ўладальнікі Андрэй Укольскі, падкаморый трокскі, і яго жонка Тэрэза з роду Войнаў выдалі фундуш на будаўніцтва касцёла і кляштара манахам з ордэну трынітарыяў. Тады ў Крывічах, заснаваных у 1493 г. на беразе Сэрвачы, было 55 двароў і жыло ў іх 485 душаў абодвух полаў. У XV ст. гэта было «гняздо роду Кішкаў»; апошні з роду, Януш Кішка, ваявода полацкі,

гетман ВКЛ, памёр у Крывічах у 1653 г., не пакінуўшы нашчадкаў...

Будаўніцтва касцёла пад тытулам святога Андрэя Апостала манахі завяршылі ў 1777 годзе, а ў 1796-м касцёл стаў парафіяльным і пры яго кляштары была невялікая школа.

* * *

Што ўбачыла ў Крывічах пані Міраслава, якая прыехала сюды ў лютым 2020 года? Могілкі польскіх салдатаў з надпісам на абеліску: «*Bohaterskim obrońcom Ojczyzny 1918–1920*», габрэйскія могілкі, помнік ахвярам фашызму? Магчыма, падумала: Рэч Паспалітая, Расійская імперыя, другая Рэч Паспалітая, «крэсы усходне», Рыжская мірная дамова, «тутэйшыя»... вуліца «17 верасня», названая ў памяць пра двухтыднёвы паход Чырвонай арміі... Пасля 17 верасня 1939 года ў Заходняй Беларусі з'явілася новае летазлічэнне: «за польскім часам»...

Касцёл, пабудаваны манахамі трынітарыямі ў 1796 г., знаходзіцца якраз на вуліцы «17 верасня», і гэта на яе бруку пры саветах вернікі клаліся пад колы цяжкіх машынаў, каб не даць разбурыць сваю святыню...

Між тым усё адпавядала апісанню: аднанававая базыліка з квадратнаю апсідаю і вежаю-званіцаю над галоўным фасадом; нава, як і напісана ў «Зборы помнікаў...», перакрывае цыліндрычнае скляпенне з распалубкамі, падзеленае на тры травеі шырокімі падпружнымі аркамі. Багата ўпрыгожаны галоўны алтар і скульптурная кампазіцыя, і глыбокія нішы бакавых сценаў з шасцю алтарамі, і амбона ў залячонай разьбе, і рэліквіі Андрэя Баболі — усё на месцы. Больш за тое: жывапіс у інтэр'еры касцёла, пра які не згадваецца ні ў якіх апісаннях і спісах гісторыка-культурных каштоўнасцяў Рэспублікі Беларусь, падаўся знаёмым...

Пані Міраслава адолела не блізкі шлях з Катавіцаў у Крывічы і ўбачыла тое, пра што нікому невядома ў Беларусі: у касцёле мястэчка Крывічы Мядзельскага раёна Мінскай вобласці працу пэндзля Юзафа Прэхтля.

Справа ў тым, што пані Міраслава, займаючыся мастацтвам манахаў ордэну трынітарыяў, напісала артыкул «*Malarz Józef Precht. Przyczynek do monografii artysty*» («Мастак Юзаф Прэхтль. Дадатак да манаграфіі жывапісца»). Яна азнаёмілася з мноствам твораў майстра, але пра карціны ў Крывічах не ведала. Пробашч касцёла сказаў ёй, што не ўсе карціны на месцы. Тры ён аддаў ксяндзу Лашуку, бо састарэласць палотнаў і аляпаваты запіс далёка не ўпрыгожвалі інтэр'ер. Гэтая сітуацыя і звяла нас разам, і тады я даведаўся, што на маім рабочым сталё апынуўся твор Юзафа Прэхтля — свецкага брата манахаў ордэну трынітарыяў, вядомага мастака, творчасцю якога ў 1787 г. у Браілаў спецыяльна прыязджаў палюбавацца кароль Станіслаў Аўгуст... А манахі, якія займалі двухпавярховы будынак, прылеглы да касцёла з паўднёвага ўсходу, былі выгнаныя з Крыві-

чоў у 1832 г. па загадзе рускага цара... У іх былі белыя габіты з чырвона-сінім крыжам на грудзях... «*Gloria Tibi Tritas et captivis libertas*»... Аднак жа карціны захаваліся.

...Пані Міраслава гаварыла са мною па-руску без акцэнта, хіба што занадта хутка, але з чароўнай, уласцівай полькам інтанацыяй, якая змушае павярць, што «нет на свете царицы краше польской девицы», нават калі вызначыць узрост «девицы» цяжка, бо невысокая, стройная, нібы падлетак... такі верабейка. Аднак «верабейка» дакладна надзяляла імёнамі і назвамі ўсе творы, пакуль мы сядзелі побач за маніторам ноўтбука, звяраючы яе карцінкі з раскрытымі фрагментамі на маім рабочым стале. А што можа быць мілейшым для рэстаўратара, які шукае шлях да арыгінала, пераадольваючы «шум на канале сувязі»? Той, хто дапамагае гэта рабіць...

* * *

Звесткі пра Юзафа (Ёгана) Прэхтля ёсць і ў Вікіпедыі. Нарадзіўся ён 13 лютага 1737 года ў Відэні (Вена). Памёр 17 чэрвеня 1799 года ў Браілаве. Аўстрыйскі манах трынітарый на ўкраінскіх землях Рэчы Паспалітай. Манаства прыняў у 1757 годзе ў Берастэчку. Мастак манументаліст. Працаваў у тэхніцы «secco». Яго творы вядомыя ў Браілаве, Камяныцы-Падольскім, Берастэчку, Станіславоўе, на Валыні (палац Чапскіх)...

Кандыдат гістарычных навук І. Цыбароўская-Рымаровіч (Украіна) у даследаванні фондаў у Берастэчку піша, што сярод імёнаў вядомых дзеячаў Польскай правінцыі ордэну згадваецца «відомий художник Юзеф від св. Терези Прехтль» і падае іншыя даты яго жыцця — 1734–1799 (І. О. Ціборовська-Рімаровіч, «Бібліотека Берестецкого монастыря ордена тринитариев:

історична доля та стан дасліженості фонду»).

Наталля Урсу, прафесар, доктар мастацтвазнаўства Камянец-Падольскага Нацыянальнага ўніверсітэта імя Івана Огіента, у артыкуле «Маярська діяльність Тринитарського ченця Йосифа від св. Терези» гаворыць, што мастак быў вядомым майстрам у свае 24 гады (*N. Ursu, Artistic Activiti of Trinity Monk Josif from St. Teresa, British Journal of Science, Education and Culture, # 1 (5) 2014*). Яна ж піша, што скупыя звесткі пра «таемнічага» мастака змешчаны ў Слоўніку польскіх мастакоў, скульптараў і графікаў (3, с. 152), выдадзеным Інстытутам мастацтваў Польскай акадэміі навук у Варшаве. Яна апавядае, што майстар здзіўляў сваім талентам, адвагаю і цярдлівасцю ў цяжкай падрыхтоўчай працы, распісваючы (часам, лежачы на спіне) скляпенні агромістых касцёлаў, і шкадуе, што таямнічая асоба трынітарскага манаха Іосіфа ва Украіне да гэтага часу заставалася па-за ўвагаю мастацтвазнаўцаў і гісторыкаў.

Магчыма, Міраслава Сабчыньска-Шчэпаньска раскрые таямніцы «таемнічага» мастака. Паводле яе матэрыялаў, Юзаф Прэхтль — сын скульптара. У 1749–1754 гадах ён вучыўся ў Венскай акадэміі, куды быў залічаны ў свае 12 гадоў. Яго настаўнікам быў Якаб ван Шуппен — аўстрыйскі прыдворны мастак галандскага паходжання. У манаскі ордэн Прэхтль уступіў у 17 гадоў, у 1754 годзе. З 1780 года жыў у Браілаве. У апошнія гады жыцця пакутаваў ад хваробы вачэй. Памёр у 62 гады...

На жаль, пра беларускія даследаванні мастацтвазнаўцаў на гэтую тэму гаворыць не выпадае...

* * *

Мясцовыя жыхары не здзівіліся манахам з чырвона-сінімі крыжамі на вопратцы. Іншазем-

ныя прышэльцы не парушылі жыцця мястэчка Крывічы з яго звыклымі сялянскімі клопатамі. Зрэшты Беларусь спакон вякоў была звязаная з Еўропаю праз існаванне на яе землях розных манаскіх ордэнаў. Недалёка ад Крывічоў знаходзіцца і Будслаў — даўні прыстанак бэрнардынаў, таму мастацтва еўрапейскага ўзроўню ў якой-небудзь закінутай вёсцы не здаецца дзіўным.

Зразумела, калі гаворка ідзе пра манументальны роспіс, мы гаворым пра мастака, няхай сабе і невядомага, але які працаваў сярод гэтых сценаў і скляпенняў. Іншая справа, калі мы бачым у храмах гэтак званыя рухомыя мастацкія творы і разумеем, што іх аўтарам мог быць і чужаземец. Юзаф Прэхтль ніколі не быў у Крывічах, а яго творы, хутчэй за ўсё, былі прывезеныя сюды з Еўропы, дзе ў той час зачыняліся кляштары. Дык ці беларуская гэта гісторыя — гісторыя карцін Юзафа Прэхтля? І ўсё ж карціна мастака ляжыць на рабочым стале рэстаўратара, і яе гісторыя працягваецца, бо выдаляецца чужы запіс і раскрываецца сапраўдны аўтарскі жывапіс, і... аўтарка экскурсіі «Мае Крывічы і іх ваколіцы», вучаніца VI класа «Крывіцкага навучальна-педагагічнага комплексу сад-сярэдняй школы» Кацярына Дзевялтоўская, цяпер дапоўніць сваю экскурсію паведамленнем пра тое, што іх мясцовы касцёл можа называцца захавальнікам твораў, вартых экспазіцыі Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь, таму што іх творца — вядомы ў Еўропе мастак, свецкі брат манаскага ордэну трынітарыяў, аўстрыец Юзаф Прэхтль.

Фота Мікалая Новікава.

CONTENTS

Part of the materials of this issue is dedicated to St. John Paul II. Poem «The Pope Is Praying...» by I. Bagdanovich opens this section, the author wrote it near the paintings of outstanding Belarusian artists S. Shemet and A. Marachkin. Then you can read: a letter of Pope Benedict XVI «To the 100th Anniversary of the Birth of Pope John Paul II»; excerpts from Karol Wojtyła's personal notes titled «Nothing Should Frighten Us...» (translated by K. Lalko) and a biblical reflection with John Paul II by fr. W. Chrostowski «The Place of the Commandment 'Honor Your Father and Your Mother' in the Decalogue» (translated by M. Pashuk). Here you will also find a verse triptych «Fatherland» by I. Bagdanovich and afterword by artist A. Marachkin to the painting «I Ask You, Do not Lose Belarus», whose work is published on the magazine cover (p. 2-17).

Article «The Page of the Religious History of Belarus» by I. Bagdanovich is dedicated to the 550th anniversary of the discovering of the miraculous icon of the Mother of God of Zhyrovitsy. The author presents the work of the historian W. Charkiewicz (1890–1950) «Zhyrovitsy Is the Source of Graces...» translated from Polish (p. 18-29).

To the 70th anniversary of the Vatican Radio's Belarusian Service we publish continuation of the notes «Through Wonders and Impressions» (1934) by fr. Piotr Tatarynovich, who was the founder of the service (p. 30-35).

We offer an excerpt from the documentary story of the famous Belarusian poet L. Dranko-Maisiuk «...Everyone Saw the Lack of Wine...» (2020), dedicated to the outstanding Belarusian priest A. Stankiewicz, also we publish here a review of this book by literary critic I. Bagdanovich (p. 36-44).

In column «Poetry» we publish poems by famous poets Yan Chykin and A. Danilchik (p. 45-49). The column «Presentation» contains an essay by deacon M. Grakau «Dante's Beatrice in Bagdanovich's Wreath...» about the book of poetry by A. Danilchik «Song of Ice» (2019) (p. 50-51).

The writer A. Siemionowa-Hercog continues to acquaint readers with the works of the German novelist G. Kott. This time she translated into Belarusian his work «How the Braunschweig Lion Appeared» (p. 52-54).

U. Siuchykau publishes his new autobiographical notes titled «Lift Me into the Bright Space...» (p. 55-58).

Article «Catholic Church of the Holy Trinity in Radashkovichy» by historian S. Adamovich is dedicated to the one of the oldest Catholic churches (p. 59-63).

In column «Art» we publish an essay by the famous Belarusian restorer A. Shpunt «Kryvichy and Its Environs» (p. 64-67).

PODSUMOWANIE

Część materiałów niniejszego numeru kwartalnika poświęcono osobie św. Jana Pawła II. Rozpoczyna ją wiersz I. Bohdanowicz „Modli się Papież”, napisany przez autorkę przy obrazach wybitnych białoruskich malarzy S. Szemieta i A. Maroczki, a kontynuują „List Benedykta XVI na 100. lecie urodzin Jana Pawła II”, fragmenty notatek osobistych Karola Wojtyły pod tytułem „Nic nie powinno nas straszyc” (tłum. K. Lalko) i rozważanie biblijne z Janem Pawłem II ks. W. Chrostowskiego — „Miejsce przykazania «Czcij ojca swego i matkę swoją» w Dekalogu” (tłum. M. Paszuk). Tutaj nadrukowane zostały tryptyk wierszowany „Ojczyzna” I. Bohdanowicz i autorskie posłowie do obrazu malarza A. Maroczki „Proszę, żebyście nie zgubili Białorusi”, który jest umieszczony na okładce kwartalnika (S. 2-17).

550-ty rocznicę objawień cudownego obrazu Matki Bożej Żyrowickiej została poświęcona publikacja literaturoznawcy I. Bohdanowicz „Strona religijnej historii Białorusi”, w której autorka prezentuje pracę historyka W. Charkiewicza (1890–1950) „Żyrowice — łask krynice...” we własnym tłumaczeniu z języka polskiego (S. 18-29).

Z okazji jubileuszu 70-lecia Sekcji Białoruskiej Radia Watykańskiego została nadrukowana kontynuacja notatek „Droga dziwów i wrażeń” (1934 r.) ks. P. Tatarynowicza, który założył tę Sekcję (S. 30-35).

Uwagę czytelników proponuje się fragment opowieści dokumentalnej znanego białoruskiego poety L. Drańko-Majsiuka «... Wszyscy widzieli brak wina...» (2020), poświęconej wybitnemu białoruskiemu kapłanowi A. Stankiewiczowi oraz recenzję na tę książkę autorstwa literaturoznawcy I. Bohdanowicz (S. 36-44).

W rubryce „Poezja” publikuje się wiersze znanych poetów Jana Czykwin i A. Danilczyk (S. 45-49).

W rubryce „Prezentacja” umieszczono esej diakona M. Grakowa „Beatrycze Dantego w «Wianku» Bohdanowicza...”, poświęcony książce poezji A. Danilczyk „Pieśń lodu” (2019) (S. 50-51).

Pisarka A. Siemionowa-Hercog nadal zapoznaje czytelników z twórczością niemieckiego prozaika G. Cotta — tym razem ona przetłumaczyła na język białoruski jego utwór „Jak zjawił się lew brunszwicki” (S. 52-54).

W. Siwczuk publikuje swoje nowe notatki autobiograficzne pod tytułem „Podnieś mnie w jasny obszar...” (S. 55-58).

Jedną z najstarszych świątyń katolickich jest poświęcony art. historyka Ś. Adamowicz „Kościoł Trójcy Świętej w Radoszkowiczach” (S. 59-63).

W rubryce „Sztuka” drukuje się esej znanego białoruskiego renowatora A. Szpunta „Krywicz i okolice” (S. 64-67).

RESÜMEE

Ein Teil der Beiträge dieser Ausgabe ist Johannes Paul II. gewidmet. Den Auftakt bildet das Gedicht „Der Papst betet ...“ von I. Bagdanowitsch, das die Autorin beim Betrachten der Gemälde der hervorragenden belarussischen Maler S. Schemet und A. Maratschkin geschrieben hat. Es folgen der Brief des Papstes Benedikt XVI. „Zum 100. Geburtstag des heiligen Papstes Johannes Paul II.“, Auszüge aus persönlichen Aufzeichnungen von Karol Wojtyła mit dem Titel „Nichts darf uns erschrecken...“ (übers. von K. Lialko) und Überlegungen zur Bibel mit Johannes Paul II. des Priesters W. Chrostowski – „Die Stelle des Gebots *Ehre deinen Vater und deine Mutter* im Dekalog“ (übers. von M. Paschuk). Im Anschluss kommen das gereimte Triptychon „Heimat“ von I. Bagdanowitsch und das Nachwort des Malers A. Maratschkin zu seinem Bild „Ich bitte Sie, stürzen Sie Belarus nicht ins Verderben“, das auf dem Umschlag der Zeitschrift abgebildet ist (S. 2-17).

Dem 550. Jahrestag der Erscheinung der wunderbaren Gottesmutterikone in Schyrowitz ist der Artikel „Eine Seite aus der Religionsgeschichte von Belarus“ gewidmet, in dem die Autorin das Werk „Schyrowitz – Quellen der Gnaden ...“ des Historikers W. Charkiewicz (1890–1950) in ihrer Übersetzung aus dem Polnischen präsentiert (S. 18-29).

Anlässlich des 70. Jahrestages des Belarussischen Programms von Radio Vatikan ist die Fortsetzung der Aufzeichnungen mit dem Titel „Auf dem Weg der Wunder und Eindrücke“ (1934) des Priesters P. Tatarynowitsch, des Gründers dieses Programms, veröffentlicht (S. 30-35).

Den Leserinnen und Lesern wird ein Auszug aus der Dokumentarerzählung „...Alle haben den Fehlbestand an Wein gesehen...“ (2020) des bekannten belarussischen Poeten L. Dranko-Majsiuk präsentiert. Diese Erzählung ist dem hervorragenden belarussischen Priester A. Stankewitsch gewidmet, hier findet sich auch die Rezension der Literaturwissenschaftlerin I. Bagdanowitsch über dieses Buch (S. 36-44).

Die Rubrik „Poesie“ enthält Gedichte des bekannten Poeten J. Tschykin und der bekannten Poetin A. Danilitschik (S. 45-49).

In der Rubrik „Präsentation“ erscheint der Essay „Dantes Beatrice in Bagdanowitschs Kranz...“ des Diakons M. Grakau, ein Text über den Lyrikband „Das Lied des Eises“ (2019) von A. Danilitschik (S. 50-51).

Die Schriftstellerin J. Semjonowa-Herzog macht die Leserinnen und Leser weiter mit dem Schaffen des deutschen Dichters Georg Oswald Cott bekannt: Dismal hat sie sein Werk „Der Braunschweiger Burglöwe entsteht“ ins Belarussische übersetzt (S. 52-54).

U. Siuchykau veröffentlicht seine neuen autobiographischen Aufzeichnungen unter dem Titel „Heb mich in die helle Weite hoch ...“ (S. 55-58).

Einem der ältesten katholischen Heiligtümer ist der Artikel „Die katholische Kirche der Heiligen Dreifaltigkeit in Radashkowschitsch“ des Historikers S. Adamowitsch gewidmet (S. 59-63).

Die Rubrik „Kunst“ enthält den Essay „Krywitschy und Umgebung“ des bekannten belarussischen Restaurators A. Spunt (S. 64-67).

SOMMARIO

Una parte dei testi pubblicati in questo numero è dedicata alla figura di San Giovanni Paolo II. Si apre con la poesia di I. Bagdanovič “Il Papa prega...” ispirata ai quadri di eccellenti artisti bielorusi S. Šemet e A. Maračkin. Ne seguono una lettera del Papa Benedetto XVI “Per il centenario della nascita di Papa Giovanni Paolo II”; i brani degli appunti personali di Karol Wojtyła intitolati “Niente dovrebbe spaventarci...” (traduzione di K. Lalko) e una conversazione-riflessione pubblica intitolata “Il luogo del comandamento “Onora tuo padre e tua madre” nel Decalogo” (traduzione di M. Pašuk) del parroco V. Kharstouski con Giovanni Paolo II. Qui è collocato anche il trittico poetico “La Patria” di I. Bagdanovič e la postfazione di A. Maračkin al suo quadro “Vi prego, non perdiat la Bielorussia” riportato sulla copertina della rivista (p. 2-17).

L'articolo “Una pagina della storia religiosa della Bielorussia” di I. Bagdanovič è dedicato al 550° anniversario dell'apparizione della magnifica icona della Madonna di Zhyrovičy e racconta dello studio storico di V. Kharkevič (1890-1950) tradotto dal polacco da lei stessa (p. 18-29).

In occasione del 70° anniversario del Programma Bielorusso della Radio Vaticana si pubblica una parte nuova degli appunti “I miracoli e le impressioni” (1934) del suo fondatore, sacerdote P. Tatarynovič (p. 30-35).

Ai lettori viene offerto un brano della novella documentaria del famoso poeta bielorusso L. Dranko-Majsiuk “...Tutti hanno visto la mancanza del vino...” (2020), dedicato al famoso sacerdote bielorusso A. Stankievič, ne segue la recensione a questo libro del critico letterario I. Bagdanovič (p. 36-44).

I versi dei famosi poeti Jan Čykin e Aksana Danilčyk sono pubblicate nella rubrica *Poesia* (p. 45-49).

Nella rubrica *Presentazione* è collocato il saggio del diacono M. Grakau “Beatrice di Dante nella corona di Bagdanovič...” dedicato al libro poetico di A. Danilčyk “Il canto del ghiaccio” (2019) (p. 50-51).

La scrittrice A. Semjonowa-Herzog continua a far conoscere ai lettori le opere del romanziere tedesco G. Kott — questa volta ha tradotto in bielorusso il suo testo “Come è apparso il leone di Braunschweig” (p. 52-54).

U. Siučykau pubblica i suoi nuovi appunti autobiografici intitolati “Portami nel regno luminoso...” (p. 55-58).

L'articolo “Chiesa cattolica della Santissima Trinità a Radaškovičy” della studiosa di storia S. Adamovič è dedicato ed uno dei più antichi santuari cattolici (p. 59-63).

Nella rubrica *Arte* si pubblica il saggio del famoso restauratore bielorusso A. Špunt “Kryvičy e dintorni” (p. 64-67).

На 1-й ст. вокладкі — Аляксей Марачкін. «Я прашу вас, не згубіце Беларусь». Фрагмент карціны. Фота Мікалая Новікава.

Часопіс «НАША ВЕРА», № 2 (92)/2020.

Адрас для карэспандэнцыі: а/с 101, 220002, г. Мінск-2; тэл./факс: 356-17-50. E-mail: media@catholic.by. Web: media.catholic.by/nv/

Рэдакцыя рукапісаў не рэцэнзуе і не вяртае.

Заснавальнік — Мінска-Магілёўская архідыяцзія РКК у РБ. Вуліца Рэвалюцыйная, 1а, 220030, г. Мінск.

Галоўны рэдактар — Крыстына Аляксееўна Лялько. Часопіс выдаецца на ахвяраванні вернікаў.

Часопіс зарэгістраваны ў Дзяржаўным рэестры сродкаў масавай інфармацыі за № 903.

Падпісаны да друку 26.06.2020 г. Фармат 60x84 1/8. Ум. друк. арк. 8,37. Ул. выд. арк. 6,93. Наклад — 800 экз. Зак. № 477.

Надрукавана ў ПУП «Джи энд Ди» Ліцэнзія № 02330/362 ад 06.05.2013.

Вул. Бурдзейнага, 37-191, 220136, г. Мінск.

Адрэстаўраваны абраз «Беззаганнае Зачацце Дзевы Марыі»
пэндзля Юзафа Прэхтля. XVIII ст. В. Крывічы.
Рэстаўратары Аркадзь Шпунт і Аляксандр Лагуновіч-Чарапко.

Абраз Маці Божай Жыровіцкай.